

№19

4.

ГРАФЪ РАДЕЦКІЙ

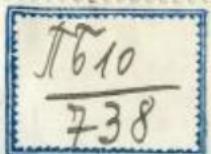
ц. к. Фелдмаршалъ.

Поклон
ЮЦІВ ВУЛТА из Сенте
УНІВЕРСІТЕТ. Академії
У ПЕСКОВУ

ГРАФЪ РАДЕЦКІЙ

и. к. фелдмаршалъ.

УНИВ. БИБЛИОТЕКА
Д. И. Бр. 282

ГРАФЪ РАДЕЦКІЙ

и. к. «ФЕЛДМАРШАЛЛ».

за време иѣгове

ШЕСТДЕСЕТЬ-И-ЧЕТЫРИГОДИШНѢ СЛУЖБЕ.

ПО АУСТРИЙСКОМЪ РАТНОМЪ ДѢЛОВОДСТВУ.

о дъ

I. Стражка,

ц. к. Капитен-Лейтенанта.

посрѣднѣй

Георгіемъ Шуиница

Парохомъ Сефкерінскимъ.

На користь Радецковогъ заведенія інвалида.

Библиотека

ЈОЦЕ ВУЈИЋ

у Сенти

у НОВОМЪ САДУ

Брајтискомъ Дра. Дан. Медаковића 1854.

Sehr Exzellenz,

dem k. k. Herrn Feldmarschallleutnant, Grafen Johann Corvo
nini Cronberg, Ritter des öster. kais. Ordens der eisernen
Krone I. II. und III. Classe, Commandeur des kais. König: Leo-
pold- und des päpstlichen St. Gregor-Ordens, Besitzer des
Militär- Verdienstkreuzes und der herzoglich-Mobena's-
chen silbernen Medaille, k. k. wirklichen geheimen
Rathe, Inhaber des Infanterie Regiments
Nr. 6. dem Civil- und Militair Gou-
verneur der Woiwodschaft Ser-
bien und des Temeser
Banates.

widmet

Der Uiberseher.

НѢГОВОМЪ ПРЕБОСХОДИТЕЛСТВУ,

ц. к. Господину Фелдмаршаллайтнанту, Графу Іоаниу Ко-
рониній-Кронбергъ, ц. аустр. Ордена гвоздене
круне I. II. и III. степени кавалъру, коммандеру ц. к.
Леополд- и Панскогъ Св. Григорія Ордена, При-
тяжателю войничкогъ креста заслуге, и вой-
водско- Моденске сребрие медайле, ц. к.
дѣйствителномъ тайномъ Савѣтнику,
Притяжателю пешачкогъ Полка
ч. 6. грађанскомъ и воє-
номъ Гувернеру Вой-
водства Сербіе и
Тамишкогъ
Баната

посвећує

Преводитель.

Eure Exzellenz,

Hochzuverehrender Herr Gouverneur!

Als ich durch die Macht der bewunderungswürdigen Waffenthan-
ten des gefeierten österreichischen Feldherren, f. l. Feldmarschalls Gra-
fen Radetzky in meinem Innersten tief ergriffen, dessen ruhm-
volle militärische Laufbahn aus der Deutschen in die Serbische Spra-
che zu übertragen mich entschied, fühlte ich zugleich in den innersten
Höhlen meines Herzens den unwiderstehlichen Drang, diese obwohl
gebrängte, jedoch gediegene Übersicht der innerhalb eines die Hälfte
des Jahrhunderts übersteigenden Zeitraumes vollbrachten Thaten, dem
so geachteten und allgemein geliebten Namen E u r e r E r z e l l e n z
zu widmen. Wohl bin ich mir bewußt, daß die Erhabenheit des Gei-
stes, die Richtigkeit des Blickes und das Eindringendste des Tieffün-
nes, die mit der Individualität E u r e r E r z e l l e n z unzertrenn-
lich verbundenen anerkannten Eigenschaften die Stirne nur eines, alle
Fordernde der Classizität in Anspruch nehmenden Werkes zieren sol-
len, im Vorgefühle jedoch, daß das gerechte Vorurtheil einer vorur-
theilsfreien Seele die glänzenden Lichtpunkte des Ruhmes, mit wel-
chen umgeben alle großen um den Staat und die Menschheit so hoch-
verdienten Männer, ja Männer von anerkannter Genialität einherge-
hen, liebt und ehret, — im Vorgefühle, daß jeder unbefangene Ba-
terlandsfreund und treue Unterthan, jeder, wenn auch einseitiger Be-
ruhrung und Enthüllung jener dunklen unheilschwangeren Punkte des
äußern und innern politischen Lebens des österreichischen Kaiserstaates,
wo die Händen desselben an ein hartes Schicksal so mannigfaltig ge-
knüpft waren, nur mit großer Sehnsucht entgegen sieht, — thue ich es
getrostest Mutthes. Und wahrlich, der Vorzeit nicht zugebenken, wel-
che wehmüthig süßen Rückinnerungen dringen sich nicht unserer Seele
auf, wenn wir jene verderblichen und zerstörenden Kriege, die in den

ersten Decennien laufenden Jahrhundertes größtentheils im Herzen unseres Vaterlandes wüteten, in ihren Folgen beurtheilen? Welche verhängnißvollen Zeitpunkte? Wie empfindlich wird nicht das Innerste eines jeden Österreichs Soh es erschüttert bei dem Gedanken, daß, trotz aller Selbstverlängnung und heldenmüthigen Aufopferung der österreichischen Armee, der unvergeßliche Kaiser Franz I. in richtiger Ahnung der Zukunft, die deutsche Kaiserkrone niederlegte, daß der siegestrunkene Herrscher der Franzosen sich persönlich mit Habsburgs altem Stamm verband? Ich kann nicht umhin, die hochherzigen Worte des schwergeprüften besten Landesvaters, die Er in dem Kriegsmanifeste vom 10. August 1813 ans Herz Seiner Völker sprach, baselbst zu erwähnen: „Für die Monarchie, für das heilige Interesse der Menschheit, als Schutzwehr für unabsehbare Uibel, als Unterpfand einer bessern Ordnung der Dinge gaben Seine Majestät das, was Ihr e m Herzen das Theuerste war, hin.“ Nachdem aber der unbiegsame Stolz der Willkür des corsischen Machthabers durch die theuersten Opfer nicht besänftigt, seine Großerungsgelüste durch keine Länderabtretungen gesättigt werden konnten, nachdem er die Existenz der unabhängigen Völker und Staaten Europa's zu vernichten, und Europa selbst in Fesseln zu schlagen umging, und zur Geltendmachung dieser seinen Ansprüche die gewaltsamsten Maßregeln zu ergreifen kein Bedenken trug, löseten sich alle Bande der Verwandtschaft und Freundschaft der Mächte Europa's auf, man griff allgemein zu Waffen, und die ewigdenkwürdige Schlacht von Leipzig, in welcher die österreichische Armee, begeistert durch die angestammte Liebe und Anhänglichkeit zu ihrem Monarchen löwenmüthig kämpfte, führte den Sturz des Bezwingers von Europa herbei. Es gereicht dem aufglänzenden Genie unsers Helden zum bleibenden Ruhme, der malen als Feldmarschall-Lieutenant, in Eigenschaft eines Chefs des österreichischen General-Quartiermeisterstabes, nicht nur die Disposition zu dieser großen Völkerschlacht gemacht, sondern auch mit ausgezeichneter Tapferkeit in derselben gefochten zu haben. —

Möge es mir doch erlaubt sein, Hochzuverehrender Herr Gouverneur! einen flüchtigen Rückblick auf das politische Wirren in dem einen Theile des österreichischen Kaiserstaates, welches unser Vaterland am Ende des verhängnissvollen jüngst verflossenen Jahrzehnts so sehr erschütterte, zu richten, zumal dasselbe die Glanzepoche unsers greisen Helden vorbereitete, und den Heroismus der österreichischen Armee krönte. Als der feste Thron des mächtigen Herrschers im Westen durch den tobenden Volksfanatismus, jenen unglücklichen Hebel, welcher die bestehende Ordnung beinahe aller Staaten und Reiche Europa's aus ihren Angeln hob, zusammenfürzte, überströmte die verheerende Fluth auch das Gefüde des südwestlichen Theiles des österreichischen Kaiserstaates. Theoretische Schulgrübeleien, durch den politischen Freiheitsschwindel angeregt, bemächtigten sich der verschiedenen Schichten der Gesellschaft, und während man die Rechte der Menschheit und des Volks wider die Regierung, gleichsam eine Chimäre realisiren zu wollen, mit Frivolität zu verfechten wünschte, rief man gewaltsam die öffentliche Willkür, sittliche Auflösung der Gesellschaft, und öffentliches Elend hervor. Das Irrgewinde der politischen und moralischen Influenz, von dem großen Behikel der öffentlichen Meinung begünstigt, zerstörte somit jeden Wahrheitssinn: und nachdem die falsche Theorie durch keine Theorie widerlegt werden konnte, nachdem man das Wesen der Ausgeburt des Unsinnes zu verwirrlichen, raschen Schrittes heraufzog, griff die Macht der Waffen ein. Die stets loyalesten Unterthanen Österreichs, die Grenzer, aus treuer Anhänglichkeit an die herrschende Dynastie, im Gefühl des Rechtszustandes, unserm Allgeliebtesten Monarchen auch im Unglücke ihre unerschütterliche Treue bewahrend, wollten durchaus die unverscherte Aufrechthaltung der Souveränitätsrechte des Kaisers, wie die Marine, die Sein Verstand Ihn als Lebensbedingniß des Kaiserreiches erkennen ließ, gerettet wissen, und in dieses Bewußtsein redlichster Gesinnungen eingehüllt, der hochherzigen Stimme ihres Gesalbten des Herrn folgend, betraten sie den einst so classischen Boden des Lombardo-ve-

netianischen Gebietes, um den Alles Classische verheerenden Elementen die Spize zu biethen. Die gegründetesten Hoffnungen stiegen in allen den, um die ahnungsvolle Zukunft so bange gewordenen Herzen auf, als der greise, durch manche schwergeprüfte Erfahrung geläuterte Held an der Spize der begeisterten Krieger, seinen blanken Degen zog. Und die Riesenauflage löste der geniale Heerführer durch die siegreich gelieferten Schlachten bei Volta, Cremona, Pizzigethona und Mailand; — die Katastrophe von Sommacampagna und Castoza führte den Helden des Tages in die Ruhmeshalle der größten Heroen aller Zeiten hin. Der Nimbus der Unüberwindlichkeit der Tiara von Rom und des treu-brüdigen Königs von Sardinien verschwand vor der schimmernden Genialität des österreichischen Feldherrn, der allhier den Rum des österreichischen Namens vollendete. Die daselbst errungene Glorie ward durch die Gnade und Anerkennung des gütigsten Monarchen erhöhet, nachdem Allerhöchstiderselbe die tapfere Brust des heldenmüthigen Heerführers mit den höchsten militairischen Ehrenzeichen zu schmücken, und das Vorbild in dem österreichischen Heere zu nennen Allergnädigst geruhet haben. — Möge die Usurpation immerhin, und sie greife von welcher immer Zone ein, ihren wilden Launen und Gelüsten gegen die österreichische Monarchie den freien Spielraum mutwillig gestatten, möge die theoretische Schwindeler, im Gefolge der übermüthigen Exaltation, immerhin die spitzfindigen Geistesstacheln gegen die Einheit der Krone und des Monarchieverbandes, gegen die Herrschaft des Rechts, des Gesetzes und der gesellschaftlichen Ordnung zuspizen, die moralischen Tugenden des Grenzbewohners, der Rechtsfinn, Edelmuth und die Unabhängigkeit erstehen neben seinem ehernen Arm, als unbezwingbares Wallwerk, allen Elementen des Übermuthes und der Naserei Hohn sprechend: — möge auch das Land, das stets heroische Krieger erzeugt, der Monarchie, dem Vaterlande Tausende Radegly's schenken! So fühlen, so bethein wir Grenzbewohner zu Gott, dem Allmächtigen! —

Geruhen, Eure Exzellenz, die herzinnige Theilnahme,
 so wir an allen den, mit der Lebensgeschichte des ruhmgekrönten Helden
 eng verbundenen Aufopferungen finden, wie auch die reinsten Ge-
 fühle, so der bewunderungswürdige Heldenmut der österreichischen
 Armee aus allen Zeiten in uns erregt, mit der, Eure Exzellenz
 eigenthümlichen Güte und Huld zu empfangen — geruhen die
 vorliegenden Blätter in der Serbischen Einkleidung, die ich denselben
 zu geben, manche Stunde, selbst in dem Augenblicke, als die Erfüllung
 meiner mit unzähligen Schwierigkeiten verbundenen Verfuß-
 pflichten alle meine Kräfte streng in Anspruch nahmen, selbst dann,
 als ich unter der Bürde meiner häuslichen Angelegenheiten im Kreise
 meiner Familie zu ersiegen glaubte, mit Seel' und Freude opferte,
 unter Ihre hohe Protection gnädigst aufzunehmen. Ich darf mit vol-
 ler Zuversicht hoffen, nachdem meine Hoffnungen sich auf jene All-
 seitigkeit und Liebenswürdigkeit des Geistes gründen, die Eure Ex-
 zellenz auf alle Wege zu entfalten fähig sind. Keine Mühe,
 keine Beschwerden, keine Aufopferungen, die das Staatsinteresse und
 das Gemeinwohl erheischen, vermögen den thätigsten Eifer zu hem-
 men, und wir fühlen mit der wärmsten, dankbarsten Regung, im Ju-
 ge des Herzens jene großen Wohlthaten und die zunehmenden Fort-
 schritte, deren sich das Erziehungs- und Schulwesen unter Eurer Exzellenz
 glücklichen Aufsichten wesentlich erfreut, indem wir
 auch alle Elemente der Bildung sich allmählig zu einer höhern Stu-
 fe der Vollkommenheit empor schwingen sehen. Alles wohlwollende
 Thun und thairäftiges Wirken spricht dafür, daß Pflicht eines Staats-
 dieners in ihrem ganzen Umfange, in ihrer ganzen Würde die Idee
 ist, die Eurer Exzellenz ganzes Leben beherrscht, ist der schönen
 Seele Mittelpunkt, allwo jenes Erhabene des Horacischen: „und
 strenge Tugend, die kein Haar breit weicht von Recht und Pflicht, ist
 meine größte Göttin“ das volle Bürgerrecht erhält. Von dem Stand-
 punkte aus ist zu beurtheilen jene ruhm- und ehrenvolle Wahl, die
 Eure Exzellenz traf, als die sorgfältigste Erziehung des ju-

gündlichen Prinzen, nun Sr. Majestät, unsers glorreich regierenden ritterlichen Kaisers Franz Joseph I. einen würdigen Mentor erheischt: und dieses einzige unter den glänzenden Verdiensten, die Eure Exzellenz um den Staat, um das Vaterland so manichfaltig sich erworben haben, wäre genug fähig, Ihre bleibende Bewunderung zu begründen — aber die zu erhabene Bescheidenheit Eurer Exzellenz verbietet mir ja strenge, die weite Reihe Ihrer verdienstvollsten Thaten zu verfolgen, wofür ich jedoch nicht umhin kann, als überzeugendsten Beweis deren, die Gnade, Liebe und Gerechtigkeit Sr. Majestät, unseres Allgeliebtesten Herrn und Kaisers sprechen zu lassen, nachdem Allerhöchst dieselbe in Anerkennung der allseitig und erfolgreich geleisteten Dienste, Eurer Exzellenz den Orden der eisernen Krone I. Allergnädigst zu verleihen geruht haben. — Ich als Gottesdiener vereinige deshalb in den alltäglichen Gebeten zu dem höchsten Wesen, meine heißesten Wünsche, womit es dem erhabenen Belohner der so rühmlichsten Thaten von Oben vergolten, und in den Stunden der harten Versuchung der kräftigste Schutz und Beistand im reichsten Maße verliehen werden wolle, womit es Allerhöchst demselben Belohner durch den sinnreichen Wahlspruch „mit vereinten Kräften“ stets und immer zu Theil werde, als Stern erster Größe von dem Culminationspunkte der kaiserlichen Macht aus, deren die unsterblichen Ahnherren Allerhöchst desselben sich vollkommen erfreueten, die Herzen aller treuen Völker durch die erquickenden Strahlen der Güte und Gerechtigkeit zu erheitern. Wollte der Allmächtige, daß das ehrenvolle Zeichen der Allerhöchsten Gnade auch die verdienstvolle Brust Eurer Exzellenz zu unserer allgemeinen Freude bei stets vollkommener Gesundheit durch eine lange Reihe glücklicher Jahren fort ziere.

Hochzuverehrender Herr Gouverneur! Das höchste Glück und den reichsten Lohn meiner unbedeutenden Leistung wird meine Seele fühlen, wenn es ihr gelingen sollte, zu der Überzeugung zu kommen, daß sie die beiden Zwecke: den dienenden und angehenden Grenzkrie-

gern, die der Mundart des Originals nicht genug mächtig wären, eine nützliche und zweckdienliche Lectüre geliefert — und dem, alle unsere Theilnahme höchst erheischenden Invaliden-Fonde eine Unterstützung veranlaßt zu haben — wirklich erreicht hat. — Indem ich nun das Glück habe, das vorliegende, moralische so wohl, als auch materielle Vortheile bezweckende Werk der hohen Obsorge und Besörderung Eurer Erzellen; nochmals ganz hemuthig zu unterwerfen, fühle ich mich auch ganz und besonders glücklich, die Ehre zu haben, in tiefster Chrfurcht zu sein

Sefkerin am 13|1 October 1853

Eurer Erzellenz

gehorsamst ergebenster

Georg Schupich
Pfarrer.

—
—
—
ВАШЕ ПРЕВОСХОДИТЕЛСТВО,

—
—
—
Высокочишаемый Господинъ Гувернеръ!

Кадъ самъ силомъ удивителны войнички дѣла ино-
гослављеногъ аустрийскогъ войсковође, ц. к. Фелдмар-
шала графа Радецкогъ у унутрашњости моїй дубоко
тронутъ, рѣшio се био да славе пуно войничко по-
приште његово са Немачкогъ на Србскій јзыкъ преве-
демъ, осетио самъ заедно у дубљини срца мoga и не-
преодолиму жelu, да овай краткій истини по-
најло из-
рађеный прегледъ дѣла, за време полу једногъ столь-
тія прелазеће почини, высокочитаємо и обште
любљеномъ Имену Вашегъ Превосходишељства посве-
тимъ. Знамъ заиста я добро, да высина духа, исти-
ниость взора и произльвость дубокомыслія, да ова,
са собомъ Вашегъ Превосходишељства неразлучно скон-
чана припозната свойства начель само оногъ дѣла кра-
сити сме, кое сва класическа преимућства притежава,
у предосећаню пакъ, да справедљива предрасуда, одъ
сваке предрасуде чиста душа и люби и почитує све
свѣтлеће славе точке, коима окружени велики люди,
заслуге државне и човечества снискавши, люди, кои
су обште познати, као изванредно велики и преимућ-
ствени дуси, међу нама дышу, у предосећаню велимъ,
да свакї истинитїй отечества пріятель и вѣрный по-
даникъ съ горећомъ жельомъ очекує, да се дирну и
скину завѣса са оне тавне бѣдапуне точке споляшићъ
и унутрашићъ живота аустрийске државе, гди су жи-
це његове за горку неиспытану судбу тако многоструч-
но свезане быле, у томъ предосећаню поуздано овай
коракъ мой чинимъ я. И заиста, да прећемъ старіја

времена, каква горкосладка опоминанія ненаилазу на душу нашу, кадъ смртоносне оне и опустошаваюће ратове, кои су за време првы десетолѣтія текућегъ вѣка у срдцу нашегъ отечества свирѣпствовали, съ послѣдицама ныніма претресамо? Каква яда и страданія времена ненасташо? Где је онай вѣрнији Аустріјев сынъ, у комъ се ніе сва унутрашњость нѣгова етресла, кадъ је видјо, да му је незаборављенији Царъ *францъ I*, и поредъ тога, што му је тако одана войска са отрицијемъ себе саме и собственнымъ пожертвованјемъ борила се, морао, предвидећи ясно будућност, немачко царско достояњство са себе скинути, кадъ је велимъ видјо да је побѣдама оповешти владѣтель Француза са старымъ колѣномъ Хаббурекогъ дома сродити се захтео и сродио се! Я немогу да ненаведемъ овде оне жалобне рѣчи нашегъ предоброгъ Отца отечества, кој је Онъ у јакомъ ратномъ манифесту одъ 10. Августа 1813 къ срдцу нѣговы народа говорио: „За монархију, за свету користь човечества, као одбрану за непрегледана зла, као залогъ болѣгъ поредка ствариј дали су Нѣгово Величество оно, што је нѣговомъ срцу наймилѣ било.“ Но почемъ се непреклона гордость самовольства корзическогъ силеџије ни съ каквимъ найекупљимъ жертвама укротити, и завоеваніја жеђи ни съ каквимъ земаља уступанјемъ заситити ніе могла; почемъ је онъ суштествованје независимы народа и држава европейски уништити, пакъ и Европу саму у окове бацити тражио, и за одржати ово право нѣгово, ніе се ни найманъ омышаљо, одвећъ насиљствене припреме дызати, раздрешили су се били сви узы сродства и приятельства на једнугу између нѣга и епла европейски, све је убијте оружја латило се и паметодостойна вечита

битка кодъ Липійске, у коїй су Аустріанцы, одушевлѣни прирођеномъ любовію и приврженостію къ своме Монарху, као лафови борили се, окончала в се са паденiemъ завоевателя Европе. За вечиту славу служи нашемъ юнаку, да в онъ Фелдмаршалл-Лайтнатъ, ~~бо~~ као Шефъ аустріскогъ Генералштаба бывши, не само расположенив за бой у битки овой учиніо, него и славно и храбро лично боріо се.

Нека ми буде овде дозволъно, Высокопочитаемый Господинъ Гувернеръ! да се површио обазремъ на политическу вреву єдне части аустрійскоцарске државе, коя в отечество наше на краю бѣдапуногъ последнѣгъ десетољтія тако сильно усколебала, а башъ зато, што в изъ иѣ просияла славна епоха нашегъ великогъ војсковође, што в аустрійска войска иѣно юнчество у ньой запечатила. Почемъ в престоль силногъ Монарха на западу неистовствуюћимъ народа бѣшенствомъ, несрѣћнимъ овимъ орудіемъ, кое в постоећій поредакъ свио скоро држава у Европи изъ темеля покренуло, срушенъ био, прелиле су опустошаваюће ове волне и обалу южнозападне части царске државе. Теоретична школска сумудріј, поджежена политичномъ слободе несвестицомъ продреше у различна стани дружтва, и докле в на овай начинъ упиняло се, да ее подло заступне права човечества и народа, као кадъ бы се захтело, чудовиште какво створити, букинуло в тымъ самимъ насилиствено явно самовольство, нравствена разтѣньость дружтва и явна общта бѣда и несрѣћа. Блудне сплеткаріе ове политичне и моралне заразе, кое су слободномъ печатномъ подпомагане быле, разорише и искарише сваку праву мысао истине, и почемъ се лажне теоріе никаквомъ теоріомъ оборити ни су могле, почемъ

е насиљствено ступало се, да се суштество безумијемъ порођено овештествује, изышла је оружана сила на мегданъ. Найчеститији поданици Аустрије, граничари, изъ вѣрне оданости къ владајућој династии, осећајући добро правично стање, сачувавши њину непоколебиму вѣрност къ сведаљубезпѣћијемъ Монарху и у несрећи Његовой, заискали су једино, да се сва права владѣтеля и цара у целомъ пространству одрже, као и оније основоположене невредимо да заостане, кога је разумъ Њему као једино условје живота царске државе казивао, одако у савѣти својој осећајући ступили су они на позивъ жалуюћега се гласа Помазаника Божијегъ, на земљу некадъ тако класическу, Ломбардо-венецијанску област, да супротъ стапију стихијама све што је класическо, опустошавајућимъ. Найоснователније надежде питаје су сва вѣрија срца, који су се претеће будућности излашила, кадъ је на врху одушевљене војске сѣдји, толика искушенија истукствомъ претрпѣвшији војсковођа бритку сабљу изъ бедрице трагао био. Умноштији и премућетва пуный юнакъ овай рѣшио је исполнити задатакъ јеји, отворивши победоносне битке кодъ Волше, Кремоне, Пиццигепоне и Миланова; памет одстојна пакъ за пављекъ битка кодъ Соммакампани и Кустоцце спровела је војсковођу овогъ у чести пуно Свеславије найвећи јунака свију времена и лјета. Непреодолимый блескъ Папскогъ оружја и вѣроломногъ краља Сардинскогъ изчезао је предъ лицемъ свемоћногъ даровитогъ војсковође, који је овде славу аустријскогъ имена запечатио. Милост и признателност Његовогъ Монарха узвишила је славу овде извојевашу, почетъ је Свеслысочайшіји храбре преи војсковође са найвишишимъ војничкимъ Орденомъ украсити, и иња образцемъ ау-

стріякої войецы положити наймилостивіє благоизволіо.
— Нека бы неправедно отиманъ престола, пакъ дола-
зило оно буди съ кое стране, юди и желъ све про-
тивъ аустрійске Монархія несташнобезобразно одуларило,
нека бы теоретично несвестице бунтанъ у свити са пре-
тераномъ развратностю противъ единства круне и све-
зе монархіе, противъ владе правичности, закона и друж-
твеногъ поредка обманчиве бодлъ духа оштрльло; мо-
ралне добродѣтели граничара, правомысле, племенитость
духа и приврженость поредъ челичне мишце нѣгове,
дижу се као непреодолима стѣна, свима стихіјама над-
мености и беенила у очи смѣяюћи се! — Да бы зе-
мля ова, коя цыгло юначке войнике рађа, Монархіи, оте-
честву тысућа *Радецкій*, поклонила! Тако осећамо,
тако се молимо мы граничари Богу, Свемогућемъ!

Изволите, Ваше *Превосходишелштво*, унутрашнѣ
свесрдно саучастіе, кое мы у свима са повѣстницомъ
жизвота славомъ увѣнчаногъ мужа тако тесно скопча-
нымъ пожертвованіяма нализимо, као и изливъ найчисті-
егъ чувствованія, коя удивленія достойно юначество ауст-
рійске храбре войске изъ свію времена у нама узбу-
ђує, са свойственомъ Вашемъ *Превосходишелшту* до-
бротомъ и благодушіемъ обглити; — изволите пред-
лежеће листове у србскомъ одѣлу, кое кадъ самъ пре-
крајо, многе самъ часове, да и у самомъ ономъ маги-
вению, кадъ в исполненіе мое са неброеніемъ тегобама
скопчане дужности званія, све силе мое потрзalo, да
и онда, кадъ самъ мисліо, да ћу подъ теретомъ дома-
ћи мои брига и послова, у кругу мое породице подле-
ћи, и срдцемъ и душомъ жертвовао, — у высоко Ваше
покровителство наймилостивіє пріймити. Я се надамъ
съ пунимъ повѣренѣмъ, почемъ се надежде мое осни-

ваю на ону свестраность и любвдостойность духа, кою
е Ваше Превосходише лішво кадро, свагда и свуда раз-
війти. Нема тогъ затрудненія, нема тай тегоба, нема
тога пожертвования, коя би неуморно дѣлателу ревность
Вашу заморила онда, кадъ ю корысть државе, кадъ ю
обиите благостояніе позове, и мы са найточлімъ и най-
признательнімъ чувствованіемъ освѣдамо у срдцу нашемъ
велико оно благодѣяніе и папредне кораке, кое воспі-
тателна и школска заведенія подъ среѣнімъ Вашегъ
Превосходителства окрылѣмъ уживаю и развію, као и
убиште што све стихіе изображенія постепено вышу
знатность добію. Цело благодѣтелно дѣйствованіе, дѣ-
ломъ снажено ревнованіе ясно ироновѣда, да въ дуж-
ностъ државногъ служителя у целомъ иѣномъ простран-
ству, у целомъ иѣномъ достоинству она ідеа, коя це-
лимъ животомъ Вашегъ Превосходише лішва влада, да въ
она леще душе средоточіе! гді и оно виспрено Хора-
ціево: „и строга добродѣтель, коя ни за длаку одъ
права и дужности неодсушна, найвећа е моя Богиня“
пунио право грађанства добія. — Съ ове точке по-
смотренія морамо судити мы онай славе и чести пупый
изборъ, кои е Ваше Превосходителство десіо, кадъ въ
брижльиво воспитаніе млађаногъ Надвойводе, садъ Нѣ-
говогъ Величества нашегъ славно и среїновладајућегъ
Цара и Господара Франца Йосифа I. достойногъ воспі-
тателя заискalo было; и сама тако ова једна између не-
броены заслуга, кое въ Ваше Превосходише лішво кодъ
државе, кодъ отечества себи стекло, кадра бы была,
вековечиту славу Вашу основати; — но преузвишена
учтивость Вашегъ Превосходише лішва забранюе ми стро-
го, да спроведемъ овде све оне сийне заслуге Ваше; но
пропустити ишакъ немогу, да за найвѣродостойніе све-

дочаштво тога, ненаведемъ милость, любовь и правду
 Нѣговогъ Величества, нашегъ наймилієгъ Монарха, по-
 чемъ въ Онъ Свевысочайшій признаваючи евестране кори-
 стипуне ўслуге, изволіо Вашемъ Превосходителству Ор-
 денъ гвоздене круне I. ~~наймилостивіє~~ подарити. Я,
 као служитель олтара Божієгъ саединявамъ зато у по-
 сведневнымъ моимъ къ свевысочайшемъ свю сущес-
 тва, и мое найтоплів желѣ, да бы се высокомъ Даро-
 дателю и Наградителю тако достойны дѣла съ выше
 воздало, и у часу бѣдануогъ искушения зашита и по-
 моѣ крепка у найбогатіой мѣри нииспосада се, да бы
 Нѣму, Свевисочайшему Наградителю умобогатымъ изре-
 ченіемъ „саюженымъ силама“ садъ и за свагда подало
 се, да као звезда прве величине са найвыше точке цар-
 ске силе, на коїой су неумрли Предцы свевисочайшегъ
 свагда боравили, срдца свю вѣрины народа благодат-
 нымъ зрацима доброте и правде блажи и тѣши! Да бы
 дао Свемогуїй, да чести пуный знакъ царскѣ милости
 и заслужене прси Вашегъ Превосходишелства на общту
 нашу радость, у подпуномъ здравлю на многа и срећна
 лѣта краси!

Высокопочитаемый Господинъ Гувернеръ! Найвы-
 шай степень среће и найбогатію награду за незнатну
 мою услугу осети ће душа моя, ако юй се пода, да до
 тога увѣренія дође, да є обе положене цѣли: — слу-
 жећимъ и настаюћимъ граничарскимъ воиницима, осо-
 бито кои езыка подлинника незнаю, полезну и цѣлиход-
 ну читанку — и заведенію инвалида, кое свако наше
 саучастіе захтева, подпору дати, — савршено постигла.
 У осталомъ, почемъ срећу имамъ, да дѣло ово матери-
 ялне и моралне користи за предметъ имаюће, высокомъ
 попеченію и поспѣществованію Вашегъ Превосходишел-

ешиа найсмиреніє опеть подчинимъ, осеніамъ себе срећногъ са свимъ, и зато особито, што имамъ честь быти са найдубљимъ страопочтаниемъ
у Сефкерину¹ | 13 Октоврія 1853

Вашегъ Превосходищелства
покориѣйше оданиѣйшій.

*Вашегъ Превосходиша лѣса
покориѣйше оданиѣйшій*

—, qui res hominum, — —
Qui mare, et terras, variisque mundum
Temperat horis ?

Unde nil maius generatur ipso,
Nec viget quicquam simile, ac secundum;

Hor. Lib. I. Oda XII.

Er geht und zeigt sich also — Heeren,
Dass jeder sich gewissen Sieg verspricht,
Denn Gunst des Himmels scheint ihn zu verklaeren,
Macht hoch und hehr Gestalt und Angesicht,
Und giesst auf's Antliz ihm den Glanz der Ehren
Und weckt der Jugend schönes Purpurlicht,
Und mehr als sterblich scheint er in der Regung
Des Flammenblickes und jeglicher Bewegung.

Tasso befreites Jerusalem,
20, 7.

Глава прва.

Одъ почетка войничкогъ попришта Графа Радецкогъ, до почетка превратны ратова (1784 — 1792.)

Іосифъ Графъ Радецкій одъ Радецъ родіо се године 1766 у Тржебницы варошицы земледржцу Хоршов-Теницѣ приналежею — у клатавскомъ срезу у Чесской, и ступіо в 1. Августа 1784 у кірасирскій полкъ Графа Карамеллі чис. 2, (1798 Надвойводе Франца одъ Модене, 1846 Барона Сунстенау-а одъ Штентала) коя в онда у Мацарской у Бенєшу становала. 3. Февруарія постао в онъ Лайтнантомъ, а 11 Ноемврія 1787 Оберлайтнантомъ, и у овомъ свойству в участвовао онъ у походима одъ 1788 — 1789 противъ Турака.

Шутованъ Цара Іосифа II. у Херсонъ (Maia 1787) и нѣгово заедничко путешествије са царицомъ Русије, Ка-тариномъ II крозъ Кріммъ, узбудило је зазорно внимание Порте, и дало је одъ части и повода, да је она 16. Августа, 1787. Русији ратъ објвила.

Почемъ је Царъ Іосифъ 29. Августа о овомъ рата објавленію извѣштенъ био, заповѣдјо је, да војска нѣгова на турску границу ступи, и да се све са својственомъ нѣговомъ значају снагомъ и дѣлателностю за ратъ спрема. Нујъ целу турску границу постављио је био војни кордонъ, многи су полкови у движеніје постављени и за ступаша спремни били.

Но почемъ се јоштъ пів знало, хоће ли Французска и Прайзека спрама рата овогъ равнодушна быти, пів се смело, ни војску сву изъ Піддоліја (Niederlande), изъ Чесске и изъ Моравске извлечити.

Главна војска подъ личнимъ заповѣдничествомъ Цара, имала је на Дунаву и на Сави спрамъ Сербіје опе-

рирати; осимъ тога постављни су были у движение юшть и други пять военны тѣла (Armee corps) и то: право подъ заповѣдничествомъ Фелдцайгмайстера Принца одъ Кобургъ у Галици; друго подъ Фелдмаршал-Лайтнантомъ Графомъ одъ Фабрісъ у Ерделю; трѣе подъ Фелдмаршал-Лайтнантомъ Графомъ одъ Вартенлебенъ у Банату; четврто подъ Фелдмаршал-Лайтнантомъ Графомъ одъ Митровскій у Срему и Славоніи, а пето съ почетка подъ земальскимъ коммандирендеромъ Генераломъ Девінсъ, а после подъ Фелдцайгмайстеромъ Княземъ Карломъ Лихтенштайнъ у Рватекой.

Осимъ свега овогъ, добила су юшть и многа маји одцепљна одѣленія (Detachement) налогъ, да чуваю границе аустрийске одъ Турака, као и са је зъ опираюће войске.

Шесть баталлiona изъ внутрішности Аустріе за рать оружани одређени су были, да чуваю морека пристаништа, Триестъ, Фіому и Порто Рे, као и целу проморіја дужь.

За одбрану погранични морски пристаништа Зејнга и Карлоага устроенъ је био нарочитый пограничный баталлонъ; новоподигнуты обкопи и баттре обезбеђивали су приморја, а мали војнички бродови брашили су бродарство и трговину противъ непріятельскогъ нападања.

Овако је аустрийска војска съ концемъ годице 1787 за рать са свимъ готова стояла. Главни чертежъ операција између Аустріе и Руссие скроеный је, да све уужемъ кругу, кои ће южнозападно до црногъ мора доцирати, у срдце турскогъ царства продиру. Руссиску војску подъ војсководствомъ Фелдмаршала Румянцева, подпомагала је съ једине стране ињијата флотта на црномъ мору, съ друге пакъ ињија воено тѣло, кое је у Галици стояло.

Све силе европскe, одъ стране Порте упитане, како ће спрама рата овогъ са Руссисомъ обходити ёс, одговориле су преко свои кодъ Порте бавећи се посланика, да ће равнодушне быти. Аустријскij одговоръ

гласіо є: „Нѣгово Величество немогу никако одобрити шта више и яко негодую нагльй онай коракъ, коимъ є Порта нѣговой Саюзинцы, Царицы свію Русса рать обявила; међутимъ Порти ће быти ямачно познато, да су Нѣгово Величество у оваковимъ отношеніяма и обвезани, трактату сходно, Царицы помоћь дати. Ако бы Порта то као непріятельство сматрала, мы ћемо за свакій случај преправни быти, иже ли некъ она досадашнъ пріятельско отношеніе са Аустріомъ поради тога, као нарушено сматрати, то ће се и поредъ тога, што се помоћь дае, пріятельство моћи одржати на границама съ обе стране и даль, и Нѣгово Величество бы са удовольствомъ роллу посердственика на себе узели.“

На ово изјасненіе запекала с Порта, да се аустрійска войска одъ нѣни граница удали. Бечкій кабинетъ одговорio в на то у почетку месецца Ноемвриа: „да нити достоянство Цара, нити безбѣдность нѣгови држава допушта, да се кордонъ патрагъ новуче. Иже ли Порта ове наше уредбе трпити, мы ће мо ѹой спокойно рать објавити.

На рѣшителнии овай одговоръ піе се Порта више одавала; Царь в найпосле 9. Февруаріа 1788. нѣй заиста рать објавio.

Кираесирскій полкъ Графа Карамеллій налазио се трајањемъ походу овомъ у три одѣленіј кодъ главне војске, коя је тай задатакъ имала, да рѣку Саву ослободи, Шабацъ, Бѣоградъ и Видинъ да заузме, и Нишъ да освои; почемъ само са овимъ освоеніјма могла је Сербіја у руке аустріјске пасти. Овай полкъ издржао в прву ватру подъ Генераломъ коннічества (Кашале-ти) Графомъ Кинескимъ, кодъ одѣленіја ФМЛ. Тиге, а у бригади Г. М. Каванага. Оберлайтнантъ Графъ Радец-киј одиправљао је у походу овомъ по найвише дужности Ордонанц-чиновника кодъ Фелдмаршалла Графа Лација.

Фелдмаршалъ Графъ Лациј, 63 године онда старъ, био је Предсѣдникъ придворновоеногъ Савѣта, и као ad Latus кодъ цара Јосифа, кој је у свевысочай-

шней собственой особи своёй главномъ войскомъ управляемо. Овай мужъ имао въ сва свойства за єдногъ войсковоју; дѣло подъ насловомъ: Дѣла и карактеристичне черте славны аустрійски войсково ѡа, говори при свршетку нѣговогъ животописанія: „Въранъ нѣговыи чертежима, у издржателномъ стриѣнию и умѣрености свагда самъ себи раванъ, знае въ онъ са рѣдкимъ себе самогъ пожертвованіемъ, огнѣвіость нарави нѣгове утишати, и ако въ кадъ и кадъ на мѣсту войничкогъ упражненія одъ овогъ и одстувао, на боишту ишта га віе могло одъ нѣгове ладнокрвности одвратити. Нѣгова храбрость, изузимаючи млађане смѣлости у подчинїнай служби, свагда въ скопчана была са разлогомъ, разлагао въ ячину нѣгове войске, разлагао въ потребе иѣне, добро въ очи пѣгове отварао, кадъ ће се опасности изложити, кадъ ли въ избѣгавати. — Онъ въ быво вештъ у тежкой овой струци ратне умѣтности, у правой и единой способности войсковоје, коя га въ одъ остали войника венитецено различкова. Еднако срећна, како душевна тако и тѣлесна дарованія, учинила су Лаци великимъ мужемъ; но онъ въ всѣй части сва ова нѣгова дарованіј самъ развіо. — Изъ школе овогъ мужа кроchio въ Радецкій у ратоборно поприште, и види се, да въ великогъ овогъ войсковоју юонть онда изабрао себи замыслеобразникъ, кои постигнути, тврдо въ заключио быво. Мы се надамо, да ће наши читательи на краю овогъ, нѣговой слави посвѣщеној дѣлица, съ нама єдногъ мнѣнія быти, да се, сирѣчъ описаніе овогъ карактера, у цѣлой истини и изрядности на нашегъ садашнѣгъ побѣдоносногъ войсковоју однѣти може.

Мы се нећемо у пространо излаганіе похода овогъ упуштати, него ћемо само поредъ гореизложеногъ повода и оружанія за ратъ, слѣдства тогъ рата павести, обширнѣ пакъ сказиват' ћемо оне ратне догађаје, у коима сийна дѣла юнака цашегъ блестаю се.

Войска имаюћи пуно повреџење у своме Цару, за свакиј случай преправна, чекала је само заповеће за походъ, који је съ почетка велика сљедства обећавао, но доцнје је противъ сваке надежде, уобичаје одъ мале користи био. Безъ да је главна войска задатакъ свой рђшила је, морао је походъ, са великимъ силомъ и одушевљењемъ предуготованый, и са пресрећнимъ знаменјама упочетый, доцнје политичкимъ супротдѣйствомъ и случајнимъ догађайма у напредованју и његовомъ задржанију сбогъ приближавајуће се зиме прекинути. Дубица и Нови падоше истина, но по доцкань тако, да се Банялuka јоштъ исте године освоити ће могла. Берберъ је подъ саму зиму обеседнутъ, само што је једанъ Шабацъ јоштъ 25. Августа освоенъ; предложена нападања на Београдъ ни су је предузимала; и само посредствомъ знаменитогъ насеана кодъ Бежанје могла је войска рђки Сави приближити је и у Земуну укопати се. Све ово могло је само са не малымъ уштрбомъ главне войске, одъ кое је велику част и зараза сбрисала, уђивствовати је. Ако и ижеје сљедства очекивању поднудно одговорила је, и пакъ је аустријско оружје, кадъ је годъ у ватру дошло, старију свою славу запечатило. Тако је кирасирска регимента Карамелліј у бѣдственомъ повратку свомъ одъ Илове у Каракешић, 21. Септ. где је она са кирасирскомъ региментомъ Каванагъ (Барона Менгенъ чис. 4.) стражњаку (Arietegarde) сачинявала, непрјатељску ватру три сата и дуже постојио издржала, гонеће је снајевиши путји нападала и повратакъ войске обезбеђавала.

Почемъ је свирѣпствујућа зараза па здравље и самогъ Цара и његовогъ Фелдмаршалла Лација убитично дјивствовати почела, оставили су је 18. Ноемврија обонција войску, а Генералъ конјаничства Графъ Кинскиј, примивши врховно војскозаповѣдничетво учинио је са управитељимъ тврдине Београдске примирје за време, докле строга зима држала буде; примирје ово простирало је се и на све Аустријске границе; тако је сва

войска на опредѣлене свое зимнице разиша се била. Регимента Карамеллій зиновала се у Кечкемету.

Царь Йосифъ, чимъ е у свой дворъ (5. Дек.) стигао, одма в за войску све нуждие уредбе чиніо, да не бы сльдѣства предетоєшъ похода оаетъ сумнителна появila се. Войска е имала умножити се; житницѣ начунити се; воиници упражнявали се, и свечбавали свойства Турскогъ рата; тако исто и предводитель окретніи и вештіи садъ исчекивали су само па заповѣсть къ походу. Аустрийска воена отдѣленія у почетку године 1789 юштъ су на своимъ зимнициама мирно почивала. Военный чертежъ за походъ год. 1789 вѣкъ е за рана юштъ скроенъ и претресенъ био.

Почемъ ове године нити е Царь нити іѣговъ пратіоцъ Графъ Лаций къ войсцы долазіо, прійміо е врховно войскозаповѣдничество Графъ Хадікъ, но, кадъ е и овай у кратко време разболео се био, вручено е было врховно войсководство Фелдмаршаллу Лайдону. Регимента кірасира Надвойводе Франца стояла в 15. Априліа у воиномъ Сремскомъ тѣлу подъ Генераломъ коняничства Графомъ Кіискій у отдѣленію Фелдмаршала-Лейтенанта Тіге и бригаде Генераль маюра Харипокурта. Фелдмаршалъ е съ концемъ месеца Маia съ веюомъ частію главне войске кренуо се у Баватъ на Бѣлу-цркву. Око половине Юлія месеца, кадъ е войска са 17 баталіона умножена была, подиала е регимента кірасира подъ заповѣдничество Фелдцайгмайстера Клерфайта, и участвовала в у обсади Бѣograda, кои в послѣ 3. недель дана подъ уговоромъ Аустрии преданъ био. Да су могла поузданія извѣстія о ячини и положаю непріятеля добавляти се, да е веће повѣренъ дѣйствовало, и чертежъ ратовођења да е живљъ у дѣло производио се, походъ бы овай далеко срећијимъ успехомъ увићанъ био. У прочемъ Аустрийска войска и овде е воиничкомъ строгостю, одважностю и храбростю отликовала се. Поедини догађая свѣтлогъ юначства толико е было, да е царь, на предлогъ Лайдона, Юлія месеца ове године и еадъ юштъ постоећа

почестна знаменія, златне и сребрне храбро-
сти медайле поедины ради юначки дѣла за воин-
ство установіо быо.

Съ концемъ године одпуштена е была войска на
зимнице. Регимента кіраесира Надвойвѣде Фран-
ца становала е у Орошхази цу Комлошу у Банату.

Царь, когъ е здравлѣ болесть и брига непрестано
подривала, престави се 20. Фебруаріа доидоће године:
побуна у Подоліяма (*Niederlanden*), коя в почастию
іоштъ у години 1787 появљивала се, безъ да в вин-
маніе узбуђивала, садъ в истомъ на једијутъ букиула,
а европейске силе гледале су напредакъ Аустрийскe
войске у Турской прекимъ окомъ. Све ово побудило
е Престолонаслѣдника цара Леополда II., кои в многа и
многа у внутренности царства преиначio и у редъ до-
вео быо, да ратъ вавоеванія прекине, и чертежъ онай,
да се Турци изъ Европе протераю, изглади. Срећа о-
ружја наше войске у овомъ трећемъ походу осмѣивала
е се одма іоштъ у почетку, но опетъ е примиреніе 23.
Сент. 1790 учинено, комъ в месеца Януаріа 1792 и
заключеніе мира Шистовскогъ слѣдовало. У миру
овомъ добила е Порта све натрагъ, што в пре рата о-
вогъ у иѣной руци было, а Аустрија, осимъ што в цѣ-
лисходніе стаиѣ границе, и пробитачнія у трговини от-
ношенија за се издѣйствовала, нис у трима овымъ похо-
дима ни съ чимъ другимъ одабрала се. Но во-
инство е удобну имало прилику, да се за саљдује ра-
тове практически изобрази, и да иѣгово у свакой при-
лицы показано юнчество, како у целомъ, тако и у по-
единицмъ догађайма засведочи. Юнчество ово вѣродо-
стийно засведочавао храбости медайле, одъ кои в 74
златны и 611 сребрны воинству у походима овымъ у
Турской и Подоліяма ратуюћемъ удѣљено было.

Глава друга.

Французки превратни ратови. (1792 — 1798)

Французскій превратъ године 1791 букиувши та-
ковый въ правацъ узео быо, да въ ясно предвидити се
могло, да отношенія нѣгова неѣю на нѣгову землю о-
граничити се, него Ѣео отважно у отношенія и остали
европейски држава уплемти се, и ева средства употреби-
ти, да или хитростю или силомъ станѣ држава уа-
колебаю. Почемъ су отношенія све вѣма угрожаваюїй
видъ на себе узимала, почемъ су Французи све продраз-
ливія захтеванія предлагали, Аустриа въ Прайзекомъ
7. Фебруаріа 1792 године бранителный саюзъ учинила.
Међу тымъ умре Царь Леонолдъ II. 17. Фебруаріа, а
сынъ нѣговъ Францъ, доцніи Францъ I. ступи на пре-
столъ. Почемъ Аустриа садъ саюзъ са Прайзекомъ ру-
шити и припреме ратне на одбрану свои граница обу-
ставити, и ни единомъ захтеваню французкогъ кабинета
удовлетворити ніє хтела, натерало въ ново Попечитель-
ство изъ Якобинерски смутльиваца сложено, Краля Луд-
вига XVI на тай коракъ, да въ 20. Априліа Аустрии ратъ
обявіо.

Походъ противъ Французке год. 1792 управљеній
отворіо се у Подоліама 29. Априліа подъ заповѣд-
ничествомъ войсковоће Альберта одъ Саксенъ-
Тешенъ, кои е, осимъ посадне войске, 30,190 пеша-
ка и 5848 конянника бројо. Но войсковоћа овай морао
е болести ради свое у найопасніемъ положаю войско-
водство свое 16. Ноемвріа предати Фелдцайгмайстеру
Клерфайту. Фелдцайгмайстеръ сбогъ оскудице у-
рани и подвозу као и сбогъ зломисленика у земљи, по-
ложай свой кодъ Левена одржати ніє могао, него е морао
иза Мааса рѣке натрагъ повући се. Последнии
дана истомъ чинише се, као да е срећа рата на Ау-

стрійску войску осмѣяvalа се, почемъ в Фелдцайгмайстеръ съ концемъ године войску, коя в іоштъ 29.229 пешака и 5109 коняника брояла, на зимнице разредити могао. Войска е по нѣговой заповѣsti у две линіе на Ерфти одъ Гавенброхи до Енскірха, и нузъ Роэръ одъ Лінніха до Нидегхайнa ступала.

Несрећный коначъ овогъ похода извирао е изъ не-преодолимы препона, съ коима в войска борити се имала. Подугачка линіа одбране, далеко вѣка сила не-пріятельске войске, превратне мысли жителя земљ, доцніе войничко издайство, кое в у Подолскимъ регементама наступило было, оскудость у топовима, велико растояніе одъ накнадны извора, чувствителна оскудость у безбѣднымъ положайма, найпосле и несрећный походъ Саюзника на битвишту, сва ова была су главни узроцы, што в чертежъ операција противно испао, и што се ніе могло задобити оно, што в одъ бистрине ума и одважности войсковође, што в одъ непотресногъ юначства и издржателне храбости войника очекивало се.

Истомъ у посльдујимъ походима одъ године 1793. 1794. и 1795. налазимо мы регементу кірасира Надвойводе Франца, у којој в Радецкій служио, кодъ войске, и то у походима одъ год. 1793 и 1794. кодъ главне войске подъ заповѣдничествомъ Фелдмаршала Принца одъ Саксенъ-Кобурга; а године 1795. служио је онъ у војеци на дольной Райни подъ Фелдцайгмайстеромъ Клерфайтомъ. Ели Радецкій, поставши 9. Августа 1794. другимъ Риттмайстеромъ, у походима овима са нѣговомъ регементомъ участвовао, или в на другу коју страпу одређенъ быо, поуздано казати не можемо, почемъ се у војничкомъ дѣловодству текъ одъ год. 1796 поименце онъ споминѣ. По томе дакле остає и овде једно празни мѣсто, кое само Слављињи, или нѣгови садрузи, кои су у једно доба у той истој регементи съ нѣмъ служили, — по на жалость таковы неће много быти — подиунити могу. Но мы бы се одъ цѣли наше одвећи удалили, кадъ бы свако и найманъ обстоятельство, ова три похода пратеће,

овде излагати хтели. Назначит' ъемо овде уобщте на-
клоность и срећу, коя є Аустрийско оружје спроводила
была; ерь кадъ брой задобівны боева, сраженія и обса-
да за ове три године дана, по познатой стратегіческой
важности изъ дѣловодства извадимо и са изгублѣнными
сравнимо, онда стон сљедуюће отношеније; у години
1793—21. на стр. Аустріје, а 3. на стр. Французке.
1794—17. " " " 16. " " "
1795—12. " " " 5. " "

Да є воинство изъ свињ народа Аустрийскогъ цар-
ства састојеће се прилике обильне имало, да природномъ
своюомъ храбростю, издржательностю и сношенимъ сва-
когъ рода тегоба, као и приврженостю къ войсково-
ђама пуну признателность задобије, за свидочавају у год.
1792. 1793 и 1794. за лично показане храбости раз-
дане Храбости медайле, одъ кои є 2621 сре-
брни, и 259 златни, поудѣльвивано было.

У походу одъ 1796 год. налазимо Риттмайстера
Графа Радецкогъ као Сномоћника (Adjutant) кодъ
Фелдцайгмайстера Барона одъ Баулій, кои є 17. Мар-
та врховно заповѣдничество надъ войскомъ у Италии
прѣмјо био. Почемъ є Баулій год. 1794. као Фелд-
маршал-Лайтнантъ са военимъ тѣломъ (Armeeforps)
у Луксембургскомъ кодъ Арлона — кодъ когъ военногъ
тѣла є регимента крајсира Надвойде Франца на-
лазила се — управљао, обстоятельство то дае намъ по-
вода заключавати, да є истый тай войсковођа јоштъ у
овомъ походу прилике имати могао, да способности и
употребителност Радецкогъ испита, ерь кадъ є
поступио Фелдцайгмайстеромъ, и войсководство у Ита-
лии предао, узео га є са собомъ, докъ є регимента ињ-
гнова у Немачкој јоштъ тукла се.

Изузимајући ц. к. воено спомагателно тѣло подъ
Фелдмаршал-Лайтнантомъ Коллій, кој є къ Сардин-
ской войсци принадлежало, бројала є аустрийска войска
съ концемъ месеца марта рачунећи 1500 момака Неа-
политански, 32,000 ратоборни пѣшика, 500 конници и
148 топова. Войници су оскуђевали съ ограчима, ко-

шузяниа, а половина войске ніє имала ратны потреба и орудія. Претрпѣне неугодности и патнѣ ланьскогъ похода, несгодни постон на зимнициама, глотанъ, по вѣкой части съ кукурузомъ мешаный лебацъ, све ово многе э болести проузроковало, тако, да е число по болницама лежећи войника съ концемъ месеца Марта преко седамъ хиляда износило.

Седамдесеть и юну годину старый Баулій, кои въ сбогъ храбости и одважности нѣгове, као и стратегическогъ проницательногъ взора уобщте слављенъ быо, имао е са младымъ, срчанымъ и даровитымъ противникомъ огледати се; јръ на спрамъ нѣга столо е Наполеонъ, као врховный Генераль французске войске.

Баулій е 29 Марта премѣстю свой главный постон изъ Павіе у Александрию, а воинство е са зимница свои дошло у нове положае. Фелдцайгмайстеръ Баулій намѣріо е быо, да Французе са сувогъ одъ Генуе пресече, тога ради е и послao 30 Марта проглашъ на Генуезце, изясняюћи имъ се, да као пріятель и покровитель нынъ на нынину землю ступа. Република Генуа противила е се свакомъ порушению права областногъ, да бы тако са усиљванѣмъ поне сенку неутралитета показала. Тужили су се и управитељи одъ Нови и Гави на увреду права неутралне области, но однора ни су давали никаквогъ.

Бонапарта е 9 Априліа премѣстю свой главный постон у Савону. Онъ е заключio быо, да нападателно ступајући средоточије подугачке линије саюзника продере, да тымъ начиномъ Піемонтезску войску одъ Аустрийске разстави, и да после кораке свое на користь свою употреби. Фелдцайгмайстеръ Баулій кренуо се е 10. у две колонне къ мору, да на десно крыло французске войске кодъ Волтри удари, и да га къ средоточију узбије. Прва колонна подъ Генерала мајоромъ Піттоніј (3350 пешака и 624 коняника яка) кренула - се у 11 сати са Кампо-Мароне, почемъ е Генералъ Піттоніј јоштъ у 8 сати у ютру спомоћника свогъ Лайтнанта Лілленберга са 250 слободњака преко Madonna del

la Guardia у планине Сестри и Пегли предтечно одираво био, да га съ десне стране чуваю.

Главна колонна ступала је преко Rivarolo, San Pietro d' Arene, преко прелаза Polevera и Cornegliano, у Sestri di ponente. Кадъ је колонна тамо стигла, непријатељ је већ иза Пегли натрагъ повукао се. Предњака (Avantgarde) изъ 4 компаније Слуцинаца, предвођена Балуинимъ спомоћникомъ, капетаномъ барономъ Малкамомъ ударила је на то место, а међутимъ је Лайтнантъ Лиленбергъ са његови слободијаци успукао се на брдине десно одъ Пегли, са упрты бајонеты ударјо је съ леве стране на непријатеља и стерао га је са два бруда доље. Непријатељ видећи себе лево на брдинама обколјен, повукао је се на брежине и за Пегли натрагъ.

Полковникъ Вукашиповићъ, одиравши три компаније Рваћана лево на Aqua santa а друге три десно па Монте Корполи, ударјо је на непријатеља са предњакомъ друге колоние одъ Масоне преко горе Аиенинија, откуда ће и на Волтру ступати. Войници су међу тимъ съ обе стране на бруда успужали се, и обконе непријатељске на јуришъ отели. Предници одъ прве колоније, већ су па примерју одъ Корнелија са непријатељимъ сразили се били, јер ово је са освојених брегова чисто видити се могло. Почекомъ је непријатељско једно оддвојено отдељење одъ Рокка дел Денте усебјепо било, ударјо је Полковникъ Вукашиновић на непријатеља са стране. Французи преbrавши се кодъ Санъ Николе још једашпуть држали су се за целый једанъ сатъ мужествено, после даду леђа, и отиду преко Сестри и Пегли у Волтру натрагъ. Друга колонна башъ кадъ је свиђало, стигла је у Волтру. У првој колонији бројло се неколико мртвих и ранjenih, а у другој је само 9 грачичара ранјено било. Прва колонна заробила је 20 момака, и задобила је осимъ разногъ оружја једну житницу са 200 цакова брашина, друга пакъ заробила је 10 чиповника и 150 момака, освојила је кодъ Аренце два бруда, одъ кои је једанъ съ брашиномъ, а другиј са 20 бурадиј пушчаниогъ ирај натоваренъ био.

У релациі преко битке ове говори Фелдцайгмайстеръ Баронъ Баулій изъ међу прочегъ и ово:

„Осимъ мудрогъ и храброгъ поведенія Господина Генералмаюра Барона Піттоні и Полковника Вукашиновића не могу доста похвалити и особито преоручити оба моя спомоћника Барона Малкампъ, кои је кодъ колоније Генерала Шттоні предијаку предводіо, и Риттмайстера Графа Радецкогъ одъ Надвртіїводе Францъ кирасира, кои је кодъ мене у другој колонији боріо се, војнике на бой храбріо, и са Полковникомъ Вукашиновићемъ ишо до подъ зидине Велштрайсke дошао, и моимъ заповѣщаша на свакомъ мѣсту точну послужбеностъ добавio ~~было~~.

И Аргенто је срећно напредъ ступао. Наполеонъ, почемъ је видіо, да је постављена и његова војска на овај начинъ на вишије мѣста опасности изложена, закључио је да нападателно напредъ ступа.

Битке затымъ одъ 12 до 15 Априліа, слѣдовавше, а нарочито жестокій бой на нашемъ левомъ крылу и пресеченији саобраћатай са Шімонтевскомъ војскомъ опредѣљо је био Ф. ц. м. Бауліа, да се съ левимъ крыломъ одъ Волтре и преко Босхетте натрагъ повуче. Наполеонъ, кадъ је освојио Коссаю и сражење кодъ Дега поздржао, обезбѣдјо је био съ тимъ за себе и главне брдније Апенина и подножје брегова између оба Борніде и Белбе брега, а съ тимъ самимъ господарјо је са свима операцијама, кое су у овомъ походу паменуте биле.

Седиј юнакъ Баулій, колико је велика војничка знања и искуства притежавао, није се могао са првимъ Стратегомъ ондашићи времена надмећати. Са ограниченимъ къ ратовођењу средствама, са непоузданымъ сајазницима съ једне и друге стране, са душманскимъ бунтовнимъ народомъ и за леђа: ту су могла сљедства лагко и напредъ израчујати се. По изгубљеној битки кодъ Лоди (10 Maia) и па рѣки Минциј (30 Maia) морао је онъ са изнемогломъ војскомъ и његовомъ

найпре иза Минціо, а после иза планина Тіролски на-
трагъ уступати.

Радецкій в 29 Maia постао мајоромъ у піонир-
скомъ тѣлу; Баулій в у слѣдству нѣговогъ великомъ у
походу овомъ затрудненія и яко порушеногъ здравля дао
оставку.

У походу одъ године 1797 налазіо е се мајоръ
Радецкій кодъ войске у Италіи и участвовао в од-
већь дѣятельно како у утврђеню Градишке, тако и у
зыданю обкопа на Іонцы. Овде предъ нама лежи нѣ-
гово у смотреню овомъ собственоручно на Полковника
Цахъ кодъ Генерал-квартир-майстерштаба находећегъ
се управљено извѣстіе, кое намъ дае наиболѣ сведочан-
ство нѣговогъ војничкогъ знанія и нѣговы способностій
у технической струки, као и оны препона, кое су дѣ-
лателности нѣговой свуда на путу стояле. Мы овде
ставляемо извѣстие то одъ речи до речи са подпісомъ
нѣговимъ.

„По высокой заповѣсти и самъ съ Господиномъ
канцлеромъ одъ Генерал-квартирмайстерштаба, Штурер-
хаймомъ сагласіо се, да гдигодъ узможемо, око яркова
редута колъ поударамо — но само тако высоко, коли-
ко грудоодбрана (*Bruftwehr*) допушта, да се не бы и
за леђа стоећимъ момцима пущанѣ отежчало — врата
одъ летвій да се саграде, кодъ сполашни, одъ землѣ
изведены насана, и на онымъ мѣстима, где се колъ у-
садити неможе, да шпанскe конянникe*) начинимо. Су-
тра ћемо одъ дрва на подножію брега Карета, а тако
исто ћемо и одъ оны на маломъ острову између рече-
нога брега и Градишке налазећи се дрва колъ тесати
почети. Но почемъ се цела ова справа одъ речены

*) Шпанскій конянникъ зове се у ратной умѣтности она справа, коя
се при дизаю обкопа нападаюћемъ непріятелю, као препона, на
путъ полаже. Саестои се ова справа изъ четыръ или шестугол-
ныхъ балвана, на коима су руне одъ 6 до 9 цоли раздалеко поиз-
бушене; у ове руне позабада се све у накрстъ подугачко заоштр-
љено колъ. Дужина шпанскогъ конянника износи обычно 10 до
12. стопа. Справа ова употреблява се особито противъ конани-
ка непріятельски, да не бы изненада на станъ ударити могли.

тій дрва позишити неће моћи, морат ћемо и звернијакъ Графа Турна на цѣль ову употребити.

Господинъ Оберлайтнантъ Ронъ добіо є упутствіе, да ючерашишь лопате пріими, и да држалъ одъ налазећегъ се кодъ нѣга дрводелъ саградити да, кое є данаеъ и учинио. У осталомъ явља реченый Господинъ, да му данаеъ никакви раденицы ни су присланы были. На сувоземномъ мосту кодъ Штрахница кое сбогъ изломљены, кое погублены орудія не налази се више, само 96 комадій, а тако кодъ Манице, само су 170 комадій на брою. Овай последний брой пренет ће се кодъ сувоземногъ моста и заедно са оны 96 комадій предат ће се.

На редуттима съ ове стране Ізонца кодъ Манице ће ништа рађено, јеръ намъ ни су раденике дали.

Надыраніе надъ конанѣмъ добія Господинъ Лайтнантъ Утишъ, кои є у смотренію томъ и са упутствіемъ снабдѣвень. Оны 200 дасака за Градишку оправит ће се јоштъ сутра на свое място.

За разношершъ коля одъ точке тесана до редутта на Карштовомъ брегу нуждни су намъ јоштъ 8 запрегнуты коня, за кое молимъ, да ее одъ оногъ сутра у Градишку долазећегъ мостарскогъ одѣленія (*Pontos-Straß*) одреде; за кола побринут ће се Господинъ Оберлайтнантъ Шізаний. По ючерь добивеной высокой заповѣсти требало бы, да свакій данъ 80 комадій орудія за конанѣ добіјамо, данаеъ ни јданъ комадъ не добијемо; мы смо се поради тога обратили на срезко надлежателство, кое се извинява, да му є предметъ тай са свимъ неизнатъ: почемъ се садъ незна, коме стварь ова у дужность спада, молимо за высоко упутствіе, да бы се обходити знали; држалъ за орудія овде ће се чашъ пре правити.

О чёмъ покорнейше извѣстіе доставляемъ“

Горица. 2. Окторвіа 1797.

Радецкій с. р.

Мајоръ,

17. Октоврія заключень є быво миръ у Кампоформіуму, по когъ сили изгубила в Аустрія Подоліе, Ломбардію, Брайсгау, и гоеподарство надъ Фалкенштайномъ — просторъ землѣ одъ 743 и $1\frac{1}{2}$ четвероуголны миля са 3,604.300 жителя и доходакъ одъ 10.368.000 фор; у име накнаде добила в она Мальтка, Далмацию и Истрію — са 865 четвероуголны миля, 3,500.000 жителя, и 10,800.000 фор. годишнїхъ прихода.

Слѣдующе године добіо е Графъ Радецкій изъ призрѣнія нѣгове способности и многоструchnогъ осведоченогъ искусства нѣговогъ налогъ, да друмъ одъ Монселице до Леняго, и измѣну Леняго и Вілнова поправи, кои задатакъ в онъ са нѣму свойственомъ обзорностю и дѣлателностю са чести пунымъ отличіемъ и рѣшио было.

Мы истомъ што смо почели дѣла почитованогъ нашегъ Маршалла, на войничкомъ попришу нѣговомъ прегледати, и повѣстница намъ вѣкъ показує, одъ колике є онъ ползе быво. И мимо волъ наше рађа се пытању у нама: ели двадесетъ и три године онда броеній Мајоръ ова пространа войничка знанія у свима науке струкама, ели ову неуморну дѣлателность, сдружену са чистомъ практическомъ обзорностю при евакомъ нѣговомъ дѣланр указаномъ, изъ каквогъ войничкогъ воспитательногъ заведенія са собомъ донео? Ніе ли са осамнайстомъ годиномъ, као кадетъ у воено поприште ступившій Графъ у Полку нѣговомъ по реду до Риттмайстера поступіо? Нема ли онъ зато, што в кодъ піонирскогъ тѣла за Мајора изванредно поступіо, благодарити єдино нѣговимъ Предпоставлѣніма, кои су отличне нѣгове способности уваживши, нѣга на степенъ овой достойно узвысити знали? —

Мы мыслимо, да смо дужни наше Читатель юштъ овде поменути на оно, што смо у предходећої глави, потврђивали, да се сирѣчъ черте Лаціа и на Радецкогъ снимити могу, ёръ и изъ последнъи изложены речій дѣла нѣгова очито истину казую — „Равно срећ-

на, како душевна, тако и тѣлесна дарованія опредѣлила су чѣга за велику ролу; но за развитакъ дарованія тій, имао в онъ самъ себи благодарити.“

Глава третя.

Другій саюзъ противъ Французке (1799 — 1801) — Графъ Радецкій добія юначкій крестъ Марії Терезії Ордена.

У повѣстници превратны ратова читамо, да е саюзна войска свакояке неугодности и злопатиъ за удивление постоянно сносила, да е у годинама 1796 и 1797 толика несрећна сраженія издржала да е скоро у тринуть изъ нова устројвана непріятелю укобъ ишла, и да е по заключенію мира опеть до Мура уебіена была; но ова иста войска, за дивно чудо, у тако кратко време — одъ мира Кампоформіумскогъ до пролећа 1799 године, могла е опеть опорављна, у старомъ юначкоть духу появити се, могла е на бой готова, са радостнѣмъ чувствама само очекивати, да се походъ јданутъ отвори, за да славу аустрійскогъ оружія у Италіи на вою оснує, да претрпљна паденія своя одмасти. У почетку Януаріа 1799 налазила е се аустрійска войска између Етша и Талемента на зимништама, и саостояла е се изъ 63 баталіона, 10 ловачки компанія и 34 ешкадрона конянника; раздѣлена е была у 5. одѣленія и износила е са топничествомъ 83.000 момака. Врховно войскозаповѣдничество надъ целомъ у Италіи стоећомъ войскомъ вручено е было Генералу коняничкомъ Барону Мела съ привремено, докле е русейскій Фелдмаршалъ Суваровъ, са русейскомъ спомагателномъ войскомъ стигао. Међутимъ, докле е Мела съ долазіо, званіе врховногъ войсководства носіо е фелдцайгмайстеръ Баронъ Край.

Маиръ Графъ Радецкій, управитель піонирскогъ тѣла, налазіо е се кодъ войске у Италіи, кадъ е походъ овай отворіо се. Овде предъ иама стои єдно извѣстie иѣгово на Генерал-квартирмайстера Маркіза Кастеллеръ, изъ кога се види, да е онъ са Oberlaitnan-

тому одъ Троеръ къ Фелдмаршалл-Лайтенанту Цофъ, управителю треће одѣленія колонне, съ налогомъ посланъ быо, и тамо да є ревностно и напредно дѣйствовао. Доцніе одправљао је мајоръ Радецкій званіе Генералногъ Спомоћника кодъ врховнозаповѣдао његъ Генерала Барона Меласъ, кои є 9. Априліа, кодъ войске стигао, и врховно войсководство прѣміо быо.

14. Априліа прешла је войска рѣку Минцио кодъ Валлеције. У другой половини месеца Априліа дошао је и Фелдмаршалъ Суваровъ, Римницкой у главни постор кодъ Валлеције, и узео је врховно заповѣдничество надъ целомъ у Италији налазећомъ се войскомъ, која є изъ 50.683 момака саставља се; за неколико дана имала је руссїска войска 20.000 момака яка, на речено мѣсто доћи. Мы ћемо прећи сва она побѣдоносна сраженіја, која је войска ова пре долазека Меласа и безъ садѣйства руссїскогъ спомагателногъ тѣла издржала была; прећутат' ћемо и све послѣдовавше битке, кое къ цѣли нашој неслуже.

Изъ писма Генерала конјаничества Барона Меласъ на ондашићгъ Предсѣдника дворсковоеногъ Савѣта, Генерала конјаничества Графа Тіге писаногъ 26. Априліа 1799. чита се слѣдуюће: «но да бы и у напредакъ у стану быо, заповѣсти Нѣговогъ Величества, Высокославногъ дворсковоеногъ Савѣта, и Нѣговогъ Высоко-превосходителства, овдешићгъ Господина Фелдмаршалла войске, саобщавати и испунивати — после, да бы не-броене нужде да и саме внутренѣ Аустрије тицаюће се уредбе чинити, као и прописана дужна извѣстія Вашемъ Высокопревосходителству, и Высокославномъ дворсковоеномъ Савѣту точно доставляти мogaо — морамъ Ваше Высокопревосходителство умолити, да кодъ Нѣговогъ Величества исходатайствуете, да ми се Господинъ мајоръ и піонира заповѣдникъ Графъ Радецкій, за Подполковника и Генерал-Спомоћника, а Премиєр-Ритт-майстеръ Князъ Сулковскій одъ 5. хусарске регименте за мајора и крълногъ Спомоћника придаду — првый

ми є иѣговогъ отличногъ значая и иѣговы войнички знания ради, као позадна познатъ пужданъ.

Фелдмаршалъ Суваровъ раздѣліо є иѣгову изъ 31 баталіона, 18 ешкадрона и 4 козачкегримене сложену войску у две колонне, одъ кои є одну руссийско спомагателю тѣло, а другу є аустрійско воинство сачинявало. Ова последня ступала є преко Сале и Кастелнова ді Серіва, а она првя друмомъ преко Сан' Буллано и Торре ді Гарафоли.

Ф.М.Л. Оттъ добіо є налогъ одъ Суварова, да се кодъ Піаченце добро дражи, но и пакъ опасности да се позадаже, ако бы видіо, да непріятель на то иде, да му путь пресече, у случаю пакъ, да бы се морао натрагъ повући, да посаду у замоку одъ Піаченце остави, и побрежія око Штадела до крайности да брати.

Већъ по њу између 15 и 16 Јуна ударила є непріятельска стражарења чета одъ Борго Санъ Томпо на предстражіја Ф.М.Л. Отта, која су на мосту Нура стражу чувала; у сражешю овомъ заробљени чиновици французски потврдише опу уводама већъ доношену вѣсть да є непріятель сирѣћь у замѣри, са 15.000 момака у две колонне одъ Парме већъ ступаюћи, па одѣленије Ф.М.Л. кодъ Піаченце ударити.

16. у ютру рано ударіо є непріятель у две колонне, које су заклониле десно и лево главнимъ друмомъ одъ Парме до С. Лазаро напредъ ступала. Трећа колонна у некомъ разстояњу, у гомили сlijдовала є за њима.

Ф.М.Л. Оттъ, држећи се изриче заповѣсти Меласа „да се съ ячимъ непріятельмъ у битку неупушта, докъ войска нестигне,“ повукао є се са малымъ уштрбомъ натрагъ преко Борго ди С. Антоніо и Треббіе у положай кодъ замока С. Говіано, и почемъ є предтечно замокъ одъ Піаченце са 5 компанија посадио био, поставио є свуда поредъ Тіоне предстражіја (Borposten). Међутимъ войска є ступала преко Брони и Штадела. На обезбѣђенъ десне стране одправљено є било једно одвојено руссийско одѣленије у Бобио и у долину Треб-

біе на путь къ Центо Кроцій. Предняка аустрійске войске стигла с 17. у замокъ С. Говіано, и одѣленіе Ф.М.Л. Отта умножено е было са два баталліона. У четыръ сата после полдне ударіо е непріятель на ново ово одѣленіе, по храбри воиници дадоше юначкій одпоръ, докле ніе за неколико часова и войска стигла и у бойный редъ поставила се. Фелдмаршалъ Суваровъ заповѣдіо е, да 3 $\frac{1}{2}$ баталліона, 1. регімента хуссара и 2. регіменте козака бой отворе. Едно одѣленіе руссійски пешака ударило е на десно крыло непріятеля, кои е са свію страна жестоко и одважно нападнууть, поредь пайогунастієгъ одпора, са знатнымъ уштромъ мртвы и ранїны воиника свои, пожеливши и 100 момака у робство падши, леђа дати морао. Кадъ е ноња наступила, саюзна войска в бойно полъ и Вілдбахъ веќь заузела била.

18. опредѣльни е бью данъ, да се на непріятеля удари. Прва колонна подъ Генераломъ князомъ Багратіономъ имала с кодъ Брено Тідону бразо прећи, преко Маццаторте и Дуре напредъ ступати, исподъ Ріволте преко Треббіе прећи, и после на С. Георгіо на Нури корачати. Колонна ова добила е налогъ, да съ баіонетомъ на непріятеля удари. Одѣленіе Руссійскогъ Генерал-Лайтнанта Швайковскій и одѣленіе Фреліха, подъ заповѣдничествомъ Генерала княза Ліхтенштайна опредѣлено е было колонни за подиору.

Друга колонна изъ Руссійскогъ одѣленія Ферштеръ, подномагана драгонскомъ регіментомъ Левенера имала с кодъ Монтациана начинити себи прелазакъ преко потока, и после преко С. Бенігна на Нуру ступати.

Трећа колонна найпосле, одѣленіе Ф.М.Л. Отта са козачкомъ регіментомъ одређена е была, да главнымъ друмомъ на Піаченцу ступа, преко Тідоне, и кодъ Борго С. Антоніо, преко Треббіе живо да преће, и на Понте Нура напредъ да корача. Левымъ крыломъ управляю е Баронъ Меласъ, противъ когъ е непріятель свою главну силу управио бью, да га одъ рѣке Поо сигурніе одцепи. Меласъ одстутивши одъ главногъ разположенія,

задржао је садъ одѣленіе Фрелиха, да съ инымъ одѣленіе Отта подномаже.

На ово крыло, кое је подалеко одстояло, почео је непріятель текъ око 6. сатије после полне ударати, како ће и обе друге колоније благовремено на опредѣлено мѣсто стићи моћи. Ф. м. л. Оттъ напао је непріятеля кодъ С. Імента, а Мелась је, чимъ је бой отворио се, послao му 4 баталјона у помоћ лево и десно одъ друма, а 1 баталјонъ на самъ друмъ. Коняници могли су само съ малымъ бројемъ употребити се. Князъ Лихтенштайнъ слѣдовао је са одѣленіемъ Фрелиха на неколико стотина корачај, и долазио је и самъ у помоћ, гдје је пунјдно било. Непріятель је до Треббіје одбиенъ био, оставио је бойно поље нашој војсци, и до кле је одѣленіе Отта непріятельско воено тѣло на левој обали Треббіје устануло съ краја узнемиривало, одѣленіе Лихтенштайна напало је било на њега съ преда. Непріятель съ великимъ уштромъ преко рѣке претеранъ је, 300 момака његови пао је у робство, и битка је доцканъ у саму ноћ окончала се.

19. добили су сви предводитељи одѣленіја заповѣсть одъ Суварова, да преко Треббіје прелазе, на непріятеля да ударе, да га бију, и преко Нује да га гоне. Одѣленіе Фрелиха опредѣлено је било опетъ на десно крыло. Мелась је чертежъ къ нападању текъ у полне добио, и одма је, чимъ су гладни момци, одъ 4 дана шишта куваногъ неокусивши, подкрѣпили се, војску на бой разредио. Но докъ је овде разлагало се и уређивало, непріятель је са 2000 конјаника тако брзо Треббіју пребродио, да је прву војску са непонятномъ жестиномъ и бесиломъ напости, разтерати могао. Ѓедна непріятелска колонија пешака продрла је већъ на главни друмъ, и ступала је на С. Николо, друга је Треббіју на ушћу прешла, и тамо је нашу војску узбила, а съ тимъ је и положај намъ већој опасности изложила. Мелась пребравши у хитости цело своје конјничество рѣшително је на њега ударио, и съ великимъ његовимъ уштромъ одбио га је натрагъ. Генерал-Лайтнантъ

задржао је садъ одѣленіе Фрелиха, да је пынъ одѣленіе Отта подномаже.

На ово крыло, кое је подалеко одстояло, почео је непріятель текъ око 6. сатије после полдне ударati, како ће и обе друге колоније благовремено на опредѣле но мѣсто стићи моћи. Ф. м. л. Оттъ напао је непріятеля кодъ С. Іменто, а Меласъ је, чимъ је бой отворио се, послao му 4 баталіона у помоћь лево и десно одъ друма, а 1 баталіонъ на самъ друмъ. Коняници могли су само съ малымъ броемъ употребити се. Князъ Лихтенштайна слѣдовао је са одѣленіемъ Фрелиха на неколико стотина корачај, и долазио је и самъ у помоћь, гдје је нуждно было. Непріятель је до Треббіје одбиенъ био, оставио је бойно поље нашој војсци, и до кле је одѣленіе Отта непріятельско воено тѣло на левој обали Треббіје устанчио съ краја узнемиривало, одѣленіе Лихтенштайна напало је было на њега съ предаје. Непріятель съ великимъ уштромъ преко рѣке претеранъ је, 300 момака његови пало је у робство, и битка је доцканъ у саму ноћь окончала се.

19. добили су сви предводитељи одѣленіја заповѣсть одъ Суварова, да преко Треббіје прелазе, на непріятеля да ударе, да га бију, и преко Нура да га гоне. Одѣленіе Фрелиха опредѣлено је было опетъ на десно крыло. Меласъ је чертежъ къ нападању текъ у полдне добио, и одма је, чимъ су гладни момци, одъ 4 дана пишта куваногъ неокусивши, подкрѣпили се, војску на бой разредио. Но докъ је овде разлагало се и уређивало, непріятель је са 2000 конника тако брзо Треббіју пребродио, да је прву војску са непопнатномъ жестиномъ и бесиломъ напасти, разтерати могао. Ёдна непріятелска колонија пешака продрла је већъ на главни друмъ, и ступала је на С. Николо, друга је Треббіју на ушћу прешла, и тамо је нашу војску узбила, а съ тымъ је и положај намъ већој опасности изложила. Меласъ пребравши у хитости цело своје конничество рѣшително је на њега ударио, и съ великимъ његовимъ уштромъ одбио га је натрагъ. Генерал-Лайтнантъ

Ферштеръ, кои в у средини боріо се, быо в са пешацы иѣговы одъ велике помоћи. На донешено извѣстіе, да е непріятель са 5 баталліона и 360 коняника лево крыло обколіо, и вѣнь напао, послао в Меласъ 9. компанія пешака, 3. ешкадрана коняника и 200 Козака тамо у помоћь. Генераль князъ Ліхтенштайнъ претерао е непріятеля преко Треббіе, и заробіо в 350 момака иѣговы. Една на Треббіи постављена батеріа оштетила е яко усбіеногъ непріятеля, и учинила в борби край, кадъ в ноћь спустила се.

И 20. учинио в было ново расположениe за бой, но непріятель в, почемъ му в десно крыло біено, и за свако покушенѣ къ новомъ нападаню неспособно учинио было, повукао в се по окрылѣмъ тавне ноће натрагъ, тако живо, да в у свануће само стражника иѣгова видити се могла, коју в коняничество наше къ Піянченици гонило, ослободивши съ тымъ и робове наше, кои су пређашнѣгъ дана непріятелю у руке пали, а садъ листомъ сви одъ иѣга остављни были.

У редакціи преко тридневне битке ове говори Графъ Меласъ изъ међу прочегъ и ово: „Я морамъ маюра и Управишаля піонирскогъ шѣла, Графа Радецкогъ, кои дужности Генерала бутиша привремено одправля, збогъ иѣговы са свимъ особишы да, и у самой найлюжай ватри, са отличијемъ и неуспрашимостю указаны изрядны услуга милосривомъ приврѣнно вашегъ Превосходишелства нарочито препоручиши; и молиши, да бы га кодъ Иѣговогъ Величесства, всемилостивѣйшегъ Монарха именовали.“

У другомъ писму Меласа, на Предсѣдника придворновоеногъ Савѣта датираномъ Александриа 27. Јуна читашу се ове речи:

„Господинъ Маюръ и піонирскогъ шѣла Управитель Графъ Радецкий, кои званіе Генерала бутиша кодъ војске на себи носи, дао в у течашу овогъ раша неоспорима сведочанства иѣговы воинички дарованія и иѣговогъ юначесства; иѣговы честокрашно и са свимъ оличишто указаны слійни услуга ради, быо в онъ кодъ

высокогъ мѣста више пушій похвалѣнъ и свевысочайшой милости препорученъ: сраженія одѣ 17 и 18 а на рочище бишкака одѣ 19. овогъ на Треббіи, дала е нѣму нове прилике, да е са изванредномъ одличностю, осо бише милости Иѣговогъ Величества, и общегъ почитанія кодѣ войске сваршено себе достойныи учиніо.“

„Я се морамъ Вашемъ Превосходишелству испо вѣдиши, да е онъ мени у расположенияма на бойномъ полю, гдѣ слѣдственій мужъ найвише духа присущєве показати мора, вештесшвне услуге учиніо, и да е нѣговыи упражнѣніи, и брзостныи прегледомъ цѣлосъ стания, вниманіе мое на више страна позывао, гдѣ е само една изненадна помощь могла или насту пившу вѣкъ опасность одврастиши, или съ прирасткомъ новы сила удивищелне користи задобиши. Немогу довольно похвалиши ревность нѣгову, съ коюмъ е на вр ху штоєї воиншво на найопаснія мѣста предводію, коюмъ приликомъ е и конь подѣ ныже изъ шопа, дешенъ пао быо; морамъ му праведно сведочанство даши, да е онъ съ нѣговомъ познатомъ и нѣму са свимъ свойственомъ дѣлательностю на извоеванѣ побѣде много и вештесшвено до принео.

Я морамъ дакле Ваше Превосходишелство умолиши, да мое покорнѣйше прошеніе Иѣговомъ Величеству поднесеше, да бы Оно овогъ у свевысочайшой служби шако заслуженогъ штабалногъ чиновника са „войничкии Терезиѣ Орденомъ“, кои онъ у свакомъ призвѣнію за служубе, наймилостивише наградиши изволило, да бы и Вы имали милость, нѣга за награду ову снажно пре поручиши.“

Ако ово похвалително писмо и не имало пожела ногъ успѣха, и пакъ намъ разводи завѣса, да иено видимо пређашниа дѣла мужа, кои данасъ на вр'ху юначкоодушевљие войске свеобщите почитаніе у найвышемъ степену ужива.

Свевысочайшимъ рѣшеніемъ одѣ 1. Мая 1799 кодѣ войске доцніе присневшимъ наименованъ въ Маіоръ

Радецкій Подполковникомъ и Генерал-футантомъ
кодъ Генерала коняничества Барона Меласъ.

По паденію тврдынъ Александрие и замока Серравале, устанила е се аустрійска, и знатна часть руссій-
ске спомагателне войске на равницама између Ріволте
и Пощола. Докле е одно одѣленіе Тортону обсађивало
и пазило, да ій непріятель у заниманию томъ неизадне,
бавила е се войска са онимъ припремама, кое бы при-
новомъ нападателномъ ступаню па приморну землю Ге-
нну, безбѣдный и свѣтлый успѣхъ принеле.

Непріятель е употребіо време одмора на то, да нѣ-
гову спорну силу, коя е у Рівіера ди Генова до Ниц-
це раствурена была, и одвећъ жалостно ранила се, пре-
бере, и кодъ Савоне да се усередоточи.

12. Августа већъ е непріятель крећао се на нашу
предъ Нові постављну войску озбиљніе, а нарочито
више одѣленія непріятельски ступало е изъ долине Бор-
міда па друмъ одъ Акви.

13. е непріятель нападателне нѣгове колонне ова-
ко поставио: прва е была опредѣлена, да преко Спигно
и Акви у долину Борміда напредъ ступа, друга е пре-
тила долини Еrra и Орба, да се трећа у долини Лем-
но и Скривіа лакше пребрати може. Свака е колонна
брояла 10,000 момака, цела непріятельска сила могла е
на 40,000 момака износити.

Особиљно ово движеніе опредѣлило е Суварова,
да е заповѣдіо, да се одѣленіе ФМЛ. Графа Белле-гар-
де, кодъ Акве стојеће, къ војеци натрагъ повуче, да
брежуљке испредъ Нові, непріятелю уступи и тако
цела войска између Орбе и Скривіе да се усередоточи.

Фелдмаршалъ Суваровъ заключио е, да се 15
на непріятеля удари, хотя е овай тако сгоднији положај
заузео био, да се на нѣга съ лица готово ніје могло
нападати. ФЦМ. Край добио е 14. у вече заповѣсть,
да 15. рано на лево крыло непріятеля кодъ Постурана
удари, Руси ће међутимъ средину, а Меласъ ће десно
крыло заваравати.

ФЦМ. Край кренуо є се 14. предъ ноћь са своимъ военнымъ тѣломъ у две колонне, и са зоромъ стојо є предъ лицемъ непріятеля. Кадъ є лепо свануло, ударю є на лево крило французско, предстражія є растерао, самъ онъ на вр'ху иѣгове леве колонне, подпомогнутъ живомъ ватромъ изъ топова, стерао є непріятеля съ брегова, и освојо є положай иѣговъ. У исто доба ударю є и Графъ Беллегарде чимъ му є колонна стигла была, и подало му є се, да є многое повысоке брегове, хотя є непріятель одвећь згодне положае заузео био, съ помоћу люте ватре карташке и изъ пушака освојо. Но у ово магновеніе, кадъ є распалъна юначка войска на освоеніе вѣћи користї на предъ ступала, повукао є се непріятель натрагъ, кои є видѣни себѣ само на левомъ крилу нападнута, съ десногъ крыла помоћь добио, и почемъ є сву силу на овой точкѣ пребрану видіо, ударю є на **ФЦМ.** и несматраюћи на снажнији одпоръ иѣговъ, ступао є на предъ доиде, докле га годъ нје є а они освојени брегова стерао и отерао био.

Трајењемъ бою овомъ ударило є на непріятеля и руссийско воено тѣло подъ Генералима Багратіономъ и Мілорадовићемъ; по почемъ є нападањъ ово само на обседнутый одъ непріятеля градъ Нови, и на близу лежећа побрежіја иѣгова ограничавало се, руссийско воено тѣло уебено є было са не малымъ уштербомъ; а воено тѣло ФЦМ. Крај морало є неудеснимъ овымъ дођајемъ сбуњено, свако покушенъ къ даљи нападању прекинути, и цело вниманіе једино тамо обратити да ће одъ гибели избави.

Маршалъ Суваровъ видећи, да су му къ срећијемъ решенију задатка нове силе необходимо нуждие, наложио є Генералу конјаничства Барону Меласу, да са военнымъ тѣломъ предъ Ріволтомъ у преправности стоећимъ на вторично сраженіе на предъ ступа. Воено тѣло раздѣљено є било садъ на две колонне, одъ кои є једна на левой Скривије обали у предстражіја разместната била, а друга є десномъ обаломъ повлачила се.

Осимъ тога заповѣдило є се, да руссійска войска подъ Генераломъ Дерфелдомъ кодъ Ріволте стануюћа, главнымъ друмомъ одъ Нови Генералу Багратіону у помоћь доће. Докъ в Мелась колонне уређивао, ФЦМ. Край, подпомогнутъ одъ два баталіона Русса, сразио є се са непріятелемъ на ново, но, поредъ свега тога, што су војници нѣгови чудеса юначества чинили, брегове ние могао опетъ освоити. Почемъ в руссійска войска ударилиша на средоточије одбіена была, добио є Мелась строгу заповѣсть, да съ нѣговомъ войскомъ на Нову ступи, да се усбіеномъ руссійскомъ войскомъ саедини, и тако на положай непріятельскій кодъ Нови съ лица да удари. Но Генераль коняничства, Баронъ Мелась испытавши точніе положай непріятельскій нашао є, да є кључъ одъ Нови десно крыло непріятельско, и да се бой на томъ крылу отворити мора. У толико є дакле одступио одъ дане му заповѣсти, што в неколико баталіона преко Бетолле на Нову одправио био, а са остаткомъ одѣленія у три колонне раздѣленымъ заключио є, да непріятеля съ десне стране обколи.

На коначъ овай опредѣленъ є био Генераль Но-
билий, са упутствијемъ, да съ првомъ колонномъ на левој обали Ревіра, преко Штаццано, у Вігнолу ступи,
да пази на долину Скривіе, и да одеади брежњији за-
маќь Сарравале, кои є непріятель одъ два дана обко-
љивао. Друга колонна подъ ФМЛ. Фреліхъ са бри-
гадама Митровскогъ, Лусігнана и Лаудона да се десномъ
Скривіе обаломъ повлачи, да се съ првомъ колонномъ
саедини, на друмъ одъ Нови да изиђе, и тако непріяти-
лю путь да затвори.

Познато постојанство Фелдмаршалла Суварова
опредѣлило га є, да бой на ново отвори; по заповѣсти
нѣговой имао є како ФЦМ. Баронъ Край, тако и це-
локунија војска аустрийска у бою овомъ участвовати.

Колонне, кое в Мелась послао био, већь су опре-
дѣлена своя мѣста заузеле быле. ФМЛ. Фреліхъ су-
кобио є се првый са непріятелемъ; међутимъ в Генераль
Митровскій са войскомъ својомъ десно на непріятеля

ударю, и найача побрежія освою. Генералъ Ладонъ, несматраюши на преужасну ватру, попео е се са своіомъ гранатирскомъ бригадомъ мужествено на близу стоећи брегове, и побѣдивши све препоне, дао в юначкай войсци све задобіє користи за награду нѣногъ юначства и неутрашимости.

Трећа или средня колонна подъ личнымъ предводителствомъ Г. К. Барона Меласъ дочекала с мужествено непріятеля, кои в чакъ до подношія брегова изасланъ быо, да русейску войску гони; тукла га е, и са јузну войску е преватила. Непріятель изъ положая нѣговогъ пастеранъ, гонѣнъ е быо и далъ, и тако ѡ колонна ова са остальнымъ већь на предъ продеравшимъ одѣленіема у равной линіи стояла.

Меласъ е затимъ заповѣдіо, да grenадирскій батальонъ Пларъ на побрежія Нови удари; батальонъ овай са безпримѣромъ одважностю устремивши се, несматраюши на вешто управљену ватру непріятельску, безъ єдне пушке е побрежія освою.

Нечаяный овай конаць сраженія на десномъ крылу тако е непріятеля поразіо быо, да у беганю нѣговомъ на друмъ, момакъ момка стићи не могао. ФЦМ. Край, срећнимъ овимъ боемъ охрабренъ ударю е на ново на непріятеля, и то са користю; одвосна одѣленіј међутымъ, у почетку битке на леву страну оделана, употребивши бѣгство непріятеля на свою користь, тако су вешто противъ стражњаке нѣгове обигравали, да су имъ 200 момака са пыннимъ Генераломъ Колмій заедно заробили, и много топова и кола са цебаномъ освоили. Непріятель е бројо пайманъ 3.000 мртви и 4.000 заробљени, између робова бројла су се и 2 одѣленіј, и 2 бригаде Генерала. Французскій врховный Генералъ Жубертъ, јоштъ у почетку битке ранѣнъ, преставио е се у Нови. Аустријанцы су оставили на бойномъ полю 897 мртвы, а бројли су 3758 рањни и 1320 изгубљени, одъ кои су око 700 по пайвише рањни непріятелю у робство пали. Русен су пожелили кое мртвы, кое рањни до 2.200 момака.

Г. К. Баронъ Меласъ говори у извѣстію иѣговомъ о битки овой овако: „Я немогу доста израженія и речій наѣи, да заслугу, неустрашиму храбрость и одушевляюще юначество целе войске, а тако исто и свю Генерала, свю штабалы и осталы Чиновника по достоянству опишемъ, и я морамъ признати, да е свака поєдна особа у овай за ц. к. оружіе вѣковѣчно паметидостойный данъ, кадъ е свакій коракъ крвлю обилномъ обагренъ бью, славно и бессмртно име и свеобщте почитаніе задобила.“

Почемъ е Меласъ поименце све оне, кои су се особитымъ юначетвомъ отиковали, назначіо, говори даљ: „На послѣдакъ не могу се уздржати, да дужносши Генерал-аѣушанша одправляюћегъ заслуге пуногъ Господина Подполковника Графа Радецкогъ Иѣговомъ Величесшву за награду непрепоручимъ, съ шымъ више, што самъ у многимъ догађайма прилике имао, дивиши се иѣговой са свимъ особитой одважности, храбросши и неупорной дѣлашеноности, и што е онъ у овай данъ нападаюћи колонну самъ својомъ особомъ располагао, у многимъ нападеніјама найдѣствише, и не участшовао, сљдоваше, то на побѣду запаша и вештешвено малого доаринео.“

По освоенію замка одъ Тортоне, 11. Сеп: отишао е Суваровъ са целомъ руссійскомъ войскомъ у Швайцерку. По одлазку Русса бројла в аустрийска войска са посадама (15.595 момака) јошть непрестано спорну силу одъ 92.033 пешака и 12.727 конника у Италии, и осимъ главне войске јошть четырь воена тѣла раздѣлено стоења.

Меласъ е сређанъ бью, ц по одлазку Русса у послѣдовавшемъ походу, о чемъ догодивша се сраженія, коя е аустрийска войска побѣдоносно издржала, довольно сведоче.

Но много бы было, кадъ бы мы сва та сраженія овде разлагали; зато ћемо се ограничить само на два — на прелазакъ преко Штура одъ 31. Окт. и на побѣду кодъ Генуле 4. Ноемвріа.

Една часть непріятельскогъ одѣленія де Мойне удалила с 28. на Мондову, по одбіена е была одъ Генерала Графа Ауерсберга са знатнымъ уштербомъ. 29. дошао с Меласъ левомъ Штуре обаломъ до Мураца, оставивши са собомъ цelu предстражія дужъ кодъ Центале и Ронха. Међутымъ употребіо е непріятель свакій данъ растећу силу свою на то, да безбѣдно леву Штуре обалу заузме, као и онай предѣль, изъ когъ ће будућа завоеванія нѣгова найерѣніе предузимати моћи.

Шампіонне е дакле повукао 30. млогу войску на Мурацу и Центале, тако, да е овде већъ силу одъ 10.000 момака, у којој су и два полка ковјника налазила се, поставити могао. Меласъ, видећи, да ова сила ињму съ десне стране опасностіи прети, а притомъ и яко жељећи, да се съ непріятелемъ непрестано по планинама лежећимъ, на чистини и равници еданпутъ срази, закључio е, да 31. съ главномъ силомъ на нѣга удари. На очи гледъ дакле непріятелю, дао е онъ ноћу између 30. и 31. два места на Штури постронти, едавъ кодъ Кастеллетта, а другій кодъ Монтанера. Одѣленія Отта и Елсица добила су налогъ, да прво са зоромъ кодъ Монтенера, а друго кодъ Кастеллетта подъ заштитомъ съ ове стране наперены топова Штуру пређу, и да непріятеля растераю, кои е за найупорнију обрану сгодну одвећь стрмену обалу обсео био. Одѣленіе Отта имало е после ићи преко Мураце и Центале, и непріятеля и изъ овогъ мѣста истерати. Одѣленію пакъ Елсица наложено е было, да, почемъ побрежјя юришомъ отме, на Ранху ступа, одавде једну чаесть одѣленія да одвои на то, да Центале заузме; а међутымъ е Генераль Соммарива упутствіе већъ добио био, да предио нѣгову войску уредоточи, са два баталіона изъ посаде Тешканске да умножи, и напредъ на Мураццо да ступа,

Ово съ многомъ мудростю и быстрымъ разлогомъ сложено расположеније было са зоромъ уදѣствовано. Обе колоније прешле су мостове у једно време, и почемъ су несравнѣно дѣйствујући топови непріятельској топничество до коначногъ ћутана довели били, подало е се

колоннама, да су противъ сваке надежде срећно крозъ дугачке и тегобне узкости провукле се. На врху колона подѣлени своеволинцы дадоше за ньима слѣдуюћима войницима свѣтлый примѣръ найхрабрѣгъ и најодважнијегъ нападања. Непріятель, хотя је смртоносну ватру просинао, и пакъ је са побрежја стеранъ и у равницу одбіенъ био. Срећно ово магновенје употреби-ло је конјничтво тако пробитачно, да је непріятеля само једно нагло бѣгство одъ коначне пропасти избавити могло. Тако исто подало је се и одѣлjenju Ф.М.Л. Еас-ниција, да је непріятеля изъ Ронхи истерало, и до самих топова замка Кони гонило. Генералъ Соммаріва, који са страје одъ Мурацце ће имао шта радити, ступао је на Вилла Фалетту до Гране. Међутимъ је непріятель у Центали утврдио се, и изгледало је, као да је тврдо за-ключио био, да нашемъ далјимъ напредованју на путъ стане. Но и пакъ, кадъ су обе нападаюће колоне са-единиле се биле, и на Центале удариле, Французи су после незнаниогъ одпора и овай положај оставили, и давши леђа, преко Маїре одбѣгли. Меласъ је предъ пољемъ съ војскомъ својомъ опетъ на десну Штуре оба-лу прешао, и положај кодъ Маљано ді Сопра испредъ Трипита заузeo; Непріятель је осимъ неколико стотина мртви и рањени изгубио и 700 заробљени и 3. топа. Аустријанци су бројали 400 кое мртви кое заробљени, између који је и 10 Чиновника пало.

Аустријска војска остала је у овомъ одъ 31. Ок-тovrija изабраномъ посмотрителномъ положај до 2. Но-вемврија. Непріятель, нехотѣвши се усавѣтовати са пре-трпљеномъ толикомъ штетомъ и са очевидномъ опасно-стю, којој у мало што ће коначно подлегао био, на ново је величествене чертеже къ достиженију његове цѣли: „почастнимъ сраженијама царску војску обезсили-ти и уморити,” кројо.

У прочемъ Шампіоне је, обилазећи насеље съ десне стране, настојавао, да се съ војскомъ преко брега Кеније њему у помоћ дошаћу сајдини, да съ њимъ заедно на главнији друмъ Турину изыђе, и тако аустрий-

ску войску одъ главногъ града и житница кодъ Бра лежећи одцепи. Овай чертежъ непріятеля већь ніє више никаквой сумњи подлежао, по томе, што є непріятель 3. на целу дужь наши предстражі на левой Штуре обали ударіо, до Геноле продрео и Сеајю прешао быо. Мелась е дакле заключіо быо, да съ целомъ войскомъ на лево крыло непріятеля удари; у той намѣри и заповѣдіо є, да се тврдый положай Мондова и цела обала Штуре остави, и да се посада у Херашки постави. Войска є оставилши положай свой кодъ Моляно ступала изъ Фоссане у Марену. 3. Ноемвріа пре полдне ушао є непріятель у Савиляно, предградіе одъ Фосане, и у Бено. Позвао є Фоссану на предаю, и бацао є хаубице унутра. У оваковимъ обстоятельствама заключіо є Мелась, да 4. са главномъ силомъ на непріятеля удари; а за обезвѣдти друмъ Туринскій, заповѣдіо є Генералу Латтерманну, да са 6. гренадиреки баталліона изъ Карманоле на Раконигу ступиа.

Войска є у три главне колонне раздѣлена была; прва изъ одѣленія Отта имала є тай задатакъ, да на друмъ одъ Марене къ Савиляну изыђе и непріятеля изъ овогъ мѣста да истишне. Друга колонна изъ слабачкогъ одѣленія Митровскогъ имала є правацъ свой одъ С. Лоренца такођеръ у Савиляно узети, съ налогомъ, да садѣйствує, да се непріятель одъ овогъ мѣста пресече, и после, у сајозу са одѣленіемъ Отта да напредує.

Трећа колона изъ одѣленія Елсица ступала є путемъ изъ Фоссано у Генолу водећимъ, и имала є заповѣсть, да удари на непріятеля овде у иѣговомъ среточію, и мѣсто то да отме, а међутымъ є бригада Готтесхайма на Миращо и Маддалену отишла была.

4. Ноемвріа са зоромъ удариле су све колонне на једанпутъ. Непріятель, кои є 18,000 момака имао, боріо є се съ почетка одважно, и хотя є юначкій духъ целикушну нашу войску оживљавао, ишакъ непріятель ніє могао за неколико часова съ мѣста одбіенъ быти. Са обе стране є борба одма јошть у првымъ движеніяма жестока была, обе стране тврдо су заключиле, да по-

бъду оддрже. Найпосле е подало се пешацьма, кои су жестокомъ и смртоносномъ ватромъ изъ топова закрылни были, да су непріятеля у забуну довели и на уступанъ принудили. Коняницы назиле су брижльиво на еваку егоду, гди су годъ могли, непріятелю у овомъ одвећъ изпресецаномъ предълу доскочити, и пакости му творити. Обе колоне Отта и Митровскогъ дошли су за тымъ побѣдоносно до Саляно, кое мѣсто је непріятель после малогъ одпора оставило, и одъ части је къ Владигу, а одъ части къ Волтигнашку повукао се. **ФМЛ.** Оттъ оддвојо је одма Генерала Ауерберга са једномъ бригадомъ за ово последије мѣсто, а са остаткомъ одѣленія отишао је онъ самъ на друге линије, куда ће се непріятель враћати. Међутимъ је ФМЛ Еленицъ јошть непрестано борио се са непріятелемъ, кои је Генолу съ найвећимъ упорствомъ бранio. Сујетна су била честократна устремленија, и изгледало је, као да се непріятель противъ евакогъ поновљињогъ юришения све то већма одапире. Найпосле је подало се и овой колонији, да је садѣствомъ ФМЛ. Митровскогъ непріятеля изъ Геноле истерала, и користивши положај овай заузела. Обе колоније пребраle су се на Границу и преправне су биле напредъ да ступају и непріятеля да гоне.

Докле су целокупне колоније са равиосвѣтлымъ и рѣшителнимъ успѣхомъ напредно ступале, повукла је се једна непріятельска колонна изъ долине рѣке По преко Салуце, искајући удобне прилике да се са непріятельскимъ кодъ Савиља стоећимъ одѣленіемъ Гренїра саедини. Нејацка посада града овогъ била је одма растурена, непріятель је градъ оевојо, и изаслао је одма 2000 момака на друмъ, кои у Марену иде.

Ова и за леђа наше војске учинићна освојења нису на ићно напредно ступање ни найманћи шкодљивогъ уплива имала. Генералъ Саммарива посланъ је био съ једнимъ полкомъ пешака и съ два ешкадрона конјаника противъ непріятеля съ налогомъ, да мѣсто Салуце натрагъ отме, и да саединију непріятельски колонија на путъ стане. Овай Генералъ рѣшио је свой задатакъ

савршено, почемъ въ не само непріятеля изъ Салуцце истерао, него въ юштъ и одъ оны 2000 момака, до 400 ный заробіо.

Међутимъ оба саужена одѣленія Еленица и Митровскогъ ударила су на непріятеля, кои въ кодъ Центале пребрао се быо, и истерала су изъ овогъ послѣднѣгъ положая иѣговогъ. Наступивши ноћ учинила въ крвавомъ овомъ и упорномъ сраженю край.

Да бы изъ ове рѣшителне побѣде више користи задобили, и разметнута непріятельска одѣленія са свимъ сатрли, заповѣдю въ Мелась другій данъ ФМЛ. Отту, да се непріятель преко С. Беніги на Ронхі, и до укошаногъ стана кодъ Мадоне дѣлл' Олмо гони: ФМЛ. Еленицъ, кренувши се преко Валдига на Мурациу, ударио въ одавде на непріятеля и безъ великогъ одпора постао въ господаромъ овогъ мѣста. Съ тымъ су 1500 момака непріятельски, пропустивши сгодно магновеніе за повратакъ нынѣ, одъ войске нынне са свимъ пре-сечени были. Ёдна часть искала въ спасеніе преко рѣке Штуре, ио до 400 ный, утонши се у рѣки, а више одъ 1000 са 100 која падоше у робство.

Аустрійска войска поставила въ се између Мурацио и Ронхи. Цела штета непріятеля саостояла въ се у 8000 момака; Аустріянцы су напротивъ бројали 174 мртвы, 1948 ранѣни и 225 заробљени момака.

Као што је у свакомъ, тако је и у овомъ сраженю отликовао се Радецкій на чести чунай начинъ, и Мелась говори у свомъ извѣстју о нѣму: „Тако исто морамъ и неутрудимогъ, ревности пуногъ и неуморно дѣятелиогъ Господина Подполковника Графа Радецкогъ, за кога шолика испиниша и вештествена заслуга у теченю цѣлогъ похода овогъ ясно вапіја, Слависочайшой Милости препоручиши.“ И ова релација завршуе се съ молбомъ Г. К. Барона Мелась, да бы се Радецкомъ заслужена награда удѣлила.

5. Ноемвріј постао въ Радецкій Полковникъ, безъ да је одъ службе иѣгове удалѣњъ быо.

Са освоеніемъ тврдинѣ Кунео (3. Декемвріа) заключіо в Мелась походъ овай са главномъ войскомъ своіомъ, разметнувші ю 8. у одѣленіяма на обліжня мѣста. Седыи войскової одпустіо є изъ Борго Сан Далмаццо воену заповѣсть, у коій очитує почитаніе, кое в храбра войска у овомъ славе пущомъ походу себи стекла была. Трогателнымъ израженіяма благодарію в свима Генералима, штабалнымъ и осталымъ Чиновницьма на ныніомъ свагда и у свакой прилицы указаномъ дѣдателномъ садѣйству, па мужеской ныніой одважности у опасностима; а воинству захваліо є на нѣговомъ постояномъ юначеству и брѣнкої издржательности у многостручнымъ похода овогъ тегобама. Но и войска в благодарно признала изрядно войсководство, кое є ню — и после, кадъ є руссійска спомагателна войска са ратногъ позоришта изчезла была — у многа побѣдносна ераженія предводило. Са свеердномъ, на сваку жертву готовомъ одданостію награђивала є она отеческо промотреніе свогъ войсковоје, съ найвећимъ почитаніемъ предуersetала є она све оне мужеве, кои су при ствараню мудры чертежа, и на снажно произведеніе овы у дѣло, са тако виднымъ успѣхомъ нѣму руку пружали били.

Освоеніе целе гориѣ Италіе са двадесетъ и две тврдинѣ, и тврды замкова (изузимаюћи Генуезку область и Графство Ніццу) были су плодови похода одъ године 1799. Войска в уобщте много претршила, и піе была кадра поднести зимний походъ у высоке Апенине; зато в 20. отишла на зимништа своя.

Заключено є было, да се изчекує, да непріятель на пролеће самъ походъ отвори. Но Мелась є морао и у внутрености са далеко югунастіимъ суперникомъ борити се, почемъ све нуждне потребе за войску ніе подмирити могао. Ништа му друго ніе остало, него да што пре Рівіеру освои, гди ће се многе злонатиѣ о простити моћи.

Године 1800, Априліа 5. пружила є се аустрійска войска одъ Штуре починяюћи поредъ Апеннина до Кар-

каре, очекиваюћи свакій часъ заповѣсть, да у Рівіеру ді Генова упадне. Првый военохитрый задатакъ быво є да се Савонна и Вадо освоє, и задатакъ є овай одъ 6. до 7. Априліа рѣшенъ быво толико, да є 8. Генуа већь почела се затварати.

Непріятель є у слѣдству изгубљены сраженія кодъ Торре ді ка ді bona, и Монте Аюто, С. Гіакомо слабо посадіо быво, и градъ є овай 7 у ютру ФМЛ. Еленицу у руке пао. Одѣленіе Палфіно обколило є замакъ одъ Савонне на уже. — Непріятель є градићъ Вадо, оптетивши топове у нѣму, и брекулякъ I. Інвінцибле (непобѣдимый) названый већь напустіо быво. Почекъ є непріятель после битке одъ 6. Априліа къ Савонни одбѣгао и одавде къ Генуи повукао се, заключіо є Мелаеъ, да главну колонну, којомъ є до садъ самъ управљао, са войскомъ ФМЛ. Еленица саедини, и тако саединѣно нузъ Редіо наспрамъ Генуе да постави. Десно крыло ватало є приморскій путь кодъ Арбицоле, чело войске пружало є се поредъ потока Ређіо къ Монте Легіно, мѣсто Сассело было є посађено, а бригаде Беллегарда и Брентана, изъ войске ФМЛ. Еленица на лево крыло изаслане посадиле су владајуће холмиће испредъ Монтенотте, кои су оба долине Ерра и Орба делили. У оваковомъ устройству стояла є войска 8. и 9. Кадъ су баталлони, изъ войске ФМЛ. Еленица приморскимъ колоннама у помоћь опредѣлени, на речене точке стигли были, заключено є за 10. слѣдуюће движеніе. Десно крыло да се отисне къ Варраџін, лево на холмиће Монте Веренре, а средина преко Штелла Брасси на Варраџіо да ступа. Почекъ є лево крыло по найдужу жицу мерити имало, кренуле су се бригаде С. Юліена, Беллегарде и Брентана јошть 9. у вече у 6 сатій, да бы ноћу површија одъ Веренре заузеле. Остатакъ войске дигао є се 10. у 6 сатій у ютру. Бригада Штикера ступала є на Штеллу, Латтерманнова на Брассу а Генералъ Буссій мора обаломъ на Варраџіо.

Войска є већь напредъ ступала, кадъ є вѣсть стигла, да є и Массена такођеръ са целомъ силомъ

иъговомъ у путу, и да е посередствомъ одѣленія Гардуне положай кодъ Варраціо са 3.000 момака утврдіо. Меласъ е на то заповѣдіо, да се бригада Латтерманна са 4. гренадирска баталіона одма на приморскій путь доле спусті, а само баталіонъ Пауера да ступа на Брассу. Нузъ примиріе ступало е се мирно до Целле. По чистымъ брежуульцима съ ове стране овогъ мѣста видило е се лепо, како е непріятель поставіо се быо. Докле е Генераль Буссій съ малымъ одѣленіемъ приморскимъ путемъ на Варраціо ступао, Меласъ е на спрамъ непріятеля на подножію брега поставіо Генерала Барона Латтерманна са 2 гренадирска баталіона и 9 компаний пешачкогъ полка Штуарта. Меласъ е далъ и заваравао непріятеля съ лица, тражећи сгоду, да га са остаткомъ оне две бригаде преко Сандо, Брасси и Монте Кроцы обколо.

Маесена е спазіо движенија ова, у толико лакше, што по голомъ и отвореномъ предѣлу нису се сакрыти могла, зато е и уитріо, да воену силу иъгову найвише къ Монте Кроцы повуче, кое му е и подало се, почемъ ніе далеко одъ те точке одстојао. Мужествено и одважно су наши момци на брегъ пужали се, ио кадъ су горе стигли, видили су, да е непріятель ний предваріо и положай тай већъ заузeo био. Већъ су половину вр'ха овогъ скоро неприступногъ брега прешли были, кадъ ал' смртоносна ватра непріятельска, севе ужасніе просипаюћа се недаде имъ ни корака даљ; морали су уступати и на унке кодъ Бресси и Торре Біанки натрагъ повући се. Садъ е Меласъ заповѣдіо Генералу Штикеру, кои е у тай часъ на опредѣлено мѣсто иъгово стигао био, да са унке одъ Штелле, доле непріятелю и за леђа запије. За тымъ е Меласъ изъ Полка Спленій, поставивши гренадире у среду, колоне постројо и заповѣдіо, да се на ново на брегъ и то са свију страна на једашутъ юриши. Хотя в опустошаваюћа ватра найгрозніе свирѣпствовала, и каменъ изъ брега одвальивала, онеть су колоне незадржано на брегъ пужале се; Французи су найпосле, давши леђа,

на унката кодъ Варрацио пребрали се. Садъ е ударю и Латтерманъ долазеши изъ Целле и Буссей, кои су обояца непріятеля тако оштро гонили, да в Массена морао чакъ до Когарете повуши се. Меласъ е далъ посадивши брегове одъ Івреа, кадъ е и ноћь већь сражењу край учишила, войску свою поставио кодъ Варрацио.

Полковникъ Графъ Радецкій, кои е на врху једне юришеће колоније, са пѣму свойственомъ обзорностю топу укось ишао, особито и отличито е у релацији о сражењу овомъ именованъ и похвалењъ био.

Ратни догађаи одъ 19. Априла до 14. Мая, кои су завојевање Ривијере и Графства Ницце за цѣљ имали, дали су Графу Радецкомъ и далъ пространо пољ да се отликуе.

У слѣдству свевысочайшегъ рѣшенїя одъ 5. Септемврија премѣштенъ е био Радецкій кодъ войске у Немачкој стоеће; тако е оставилши войску Италіјску, изъ Валлеја на ново његово поприште као Полковникъ кирасирскогъ полка Надвойводе Алберта у Немачку отишао. Изъ Италіје дошао е у Клагенфуртъ у писарницу рачуноводства шонирскогъ тѣла, да рачуне овогъ подъ управленијегъ стоећегъ тѣла преда; затымъ е отишао његовомъ полку, да себи нове лаврове вѣнце у Немачкој сплете.

Јоштъ за време примирја Парсдорфскогъ, кое е 15. Јуліја на неизвестно време заключено было подъ условљемъ, да се на дванайстъ дана пре одказати има, ступио је Полковникъ Графъ Радецкій у конјаничко одѣленіе ФМЛ. Лихтенштайна, при комъ је полкъ његовъ у бригаду Волфхела дошао.

Рокъ примирја изашао је 27. Ноемврија, и мы садъ налазимо јунака овогъ нашегъ животописања у битки кодъ Хохенліндена (3. Дек.) и то у реацији ФМЛ. Лихтенштайна.

Аустријска војска, раздѣлена у четириглавне колоније, кое су кодъ Анцинга пребрати се морале, имала је ударити на непріятеля, кои је 32.000 момака броји, разширио је се на два сата дужомъ одъ Хохенліндена.

дена до Алтхофена. Коняничко одѣленіе Лихтенштайна боравило въ кодѣ треће, или кодѣ колонне друма у резервномъ военомъ тѣлу ФМЛ Графа Коловрата. По расположению дошло въ одѣленію овомъ у дужность, да оставилши предтечио полкъ кирассира у стану кодѣ Хаага, у саузу са полковима Лотригена и Алберта, стражный войске чуваръ буде. У слѣдству овогъ налога дошло въ одѣленіе изъ стана кодѣ Хаага безъ сваки препона у 9 сати у юту до близу шумске гостилинице Штрассмаера. Овде въ одѣ неколико бѣгунаца курфталцеке войске дознало, да въ непріятель вѣнь близу. Лихтенштайпъ е колонну на две стране раздѣліо. Безъ да е и найманѣгъ извѣстія о догађайма или о напредку обе оне колонне добіо быо, држко въ овѣ, да ће цѣли пайходніе учинити, ако друмъ одѣ Хаага заузме, и саузъ са другимъ колонама сачува. У той намѣри усиливао е се, да непріятеля изъ шуме и изъ мѣста Хох-Хаусъ наERTаюћегъ доnde одбія, докле се оба непріятельска коняничка одѣленія на друму несаедине. Но кадѣ въ видіо, да непріятель на то иде, да га крозъ шуму обколи и са друма одѣ Хаага пресече, ударіо е са целомъ силомъ на иѣга, и отерао га е са уштрбомъ натрагъ у шуму. Лихтенштайпъ е, подпомогнутъ са дванайстфунташкомъ баттріомъ, вишѣ путій на непріятеля напредно нападао, и подало му е се, да га е не само изъ мѣста и предѣла Хох-Хауса истерао, него въ и подобро парче шуме, идући къ Хohenлинду, заuzeо.

После полдне око три сата доила е бѣла непріятелю помоћь, зато е са пешацима на ново ударіо, съ топови и хаубице просинао. Лихтенштайпъ е съ иѣговимъ коняницима ватру ову постоянно издржко, и непріятеля е све за неколико корачїј натрагъ одбіо, но и пакъ ије у стану быо, даљмъ нападаю непріятельскомъ противити се, почемъ су главне колоние вѣнь біене быле, почемъ е и самъ за 9 сати непрестано борѣи се, по ископани путови, у зимно доба, кадѣ му е и клизвица много досађивала, посустао, и изнемогао

быо. Предъ ноћь е дакле повукао се къ Хаагу, где
е стражняка поставља, и предстражје лежало было.

У релацији сражења овогъ вели ФМЛ. Лихтенштайнъ:
„И каđа осекамъ, да самъ дужанъ издржашелно, неу-
страшимо юначшво и добру волю целокуние войске
изразити — морамъ нарочито и ревность своју Госпо-
де чиновника похвалиши. „Нарочито држимъ себе за
обвезана, са свимъ отмѣнно милости препоручиши одъ
бригаде Барона Волфенела, оба Полковника, Радец-
когъ и Кунингфелда, кои су се сасвимъ отлично, осо-
бично, и у служби ревносично обходили.“

По заповѣти Надвойводе Карла, упочетый одъ Ге-
нерала Мерфелдта уговоръ примирја докончанъ е био
найпосле у Штаеру при концу 1801 године, и проду-
жено е примирје на месецъ дана, докле піе и миръ Лун-
невілскій 9. Фебруарія походу одъ 1800, а съ тымъ
самымъ и превратномъ рату край учинињъ био. Миръ
овай заключенъ е био на темелю мира Кампоформіум-
скогъ. Аустрија е добила у иѣму обліе и безбѣднє гра-
нице одъ Италіје, напротивъ тога изгубила е Топкану.
Слѣдователно походъ овай, кои е съ пролећа 1799 го-
дине започећь, и 1800 продуженъ био, піе никаквогъ
срѣћногъ уснѣха имао.

22. Марта отишли су Французи изъ наследни зем-
ля државе. Аустријска војска е на своя мѣста, у ко-
има е у време мира пребывала, одпуштена была, а ін-
сурреќције и другогъ рода војници разишли су се съ
концемъ Априліа у свое постойбине. Полкъ кірасира
Надвойводе Албрехта дошао е са своимъ штабомъ у
Шопронъ.

Месеца Априліа држала е комиссіја сѣдницу, да
испыта и рѣши, кои ће у војничкій Марије Терезије Ор-
денъ примљињъ быти. По уставу овогъ Ордена, могу-
 само они быти иѣгови участници „кои су не само по
чину и званју и дужностима подпунно одговарали, него
су и осимъ тога особитимъ юнакимъ дѣломъ отлико-
вали се, или, кои су мудримъ и за војничку службу
користилунимъ савѣтомъ не само у помоћь притељи,

него су и еа преимуѣственнымъ юначествомъ подпомагали, да се савѣти ти у дѣйство произведу.“

Генералъ копиапичетва Графъ Мелась дао є у смотренію овомъ слѣдуюће одъ себе сведочанство, дано у Градцу 9. Априла 1801. године. „да є садашній Полковникъ и Албершовогъ кірасирскогъ Полка заповѣдникъ Графъ Радецкій, за цело време, докле є званіе Генерал-ађушанша кодѣ войске у Италіи, моїй заповѣши подчинѣне на себи носіо, званіе то не само съ неуморномъ свагда ревностномъ дѣлашеностію одправљо, него є и при свакомъ, са непріящелѣмъ дого-дившемъ се сраженію преимуѣствене и користишуне услуге чиніо; нарочито такъ у бишкама на Треббіи, кодѣ Нови и Геноле, у коима є на одржанѣ срећни по-бѣда шако вештесвено садѣвішковао, да є заслужіо, да се съ преимуѣствомъ именує.

У оссталомъ, почемъ є онъ у званію овомъ и за оно време, кадѣ є мени по оставки Господина Генера-ла Фелдцайгмайстера Барона Бауліа до долазка Го-сподина Фелдмаршала Вуренсера, врховоно войскоза-пovѣдничество вручено было, са єднакомъ пламтећомъ ревностію и војничкимъ бисшроуміемъ свагда отликово-вао се:“

„Осећамъ я себе обвезана, истини за любовь на-стоећимъ ово сведочанство, као доказашелство могу найсавршенієгъ задовољства съ шымъ крѣпче удѣлиши, што самъ я у двајушъ прошеніе подносіо, да се иѣму достойна награда, крѣсть Marie Тerezie Ордена подари, и щто є указомъ высокославногъ придворновоеногъ Са-вѣша, месеца Іула 1799. одгуштеноимъ обећано было, да ће Његово Величество заслуге иѣгове у особишто при-зрѣніе свемилостијише узеши.“

Тако видимо, да є нашъ Маршалъ, съ кретомъ кои између свио војнички юначки васлуга Ордена у Европи првый степень заузима, јоштъ 1801. године отликованъ и украшенъ быо.

Глава четврта.

Третій саузъ противъ Французске у години 1805. — Аустрійско-Французскій ратъ у години 1809. — Графъ Радецкій постає коммандеръ креста Маріс Терезів-Ордена.

Године мира одь 1801 — 1805. пробавіо в Полковнику Графъ Радецкій са полкомъ нѣговимъ не престапо у Шопрону. Онъ е быо нѣговимъ подчинѣнна истинитый отаць; за главный задатакъ поставіо в себи, да вѣжествено и тактично изобрази и одржи нуждный онай воинничкій духъ, кои е кадаръ быо, свакій полкъ на найсвѣтлія юначка дѣла разпалити. Почитованъ и уваженъ одь свію, съ коима в уближа сношеннія долазіо, знао е онъ повѣренъ и любовь нѣговы подчинѣнны и задобити и одржати, а съ овимъ е неизгладимый споменъ у повѣстнiciи нѣговогъ полка себи основао.

1. Септембрія 1805. постао в Графъ Радецкій Генерал-Маіоръ и као бригадиръ дошао в кодъ войске у Италії.

Овде се морамо повратити на оне знамените дога-
ꙗе, кои су Французекой понайвише повода дали, да е
3. Октоврія 1805. ратъ објвила.

2. Септембрія 1804. помазао в Папа Піусъ VII. Наполеона за првогъ цара Французса, при коїй светчаности положіо е онъ собственомъ своіомъ рукомъ себи круну на главу. Тако исто поступіо е онъ и у Миланову у цркви, кадъ в гвоздену круну Ломбардійски краљва себи на главу натакао говорѣћи: „Богъ ми ю да је, тежко ономъ, кои се ни њесе“ (Dio me la diede, guai a chi la tocca). За споменъ овогъ дана установіо е онъ Орденъ гвоздене круне, и иаименовао е 7. Іуніа нѣговогъ пасторка Бухарніса Ви-це-краљемъ одь Италіе. 23. Іуніа одаріо е онъ Басці-
оху, мужа нѣгове сестре Елизе, княгинѣ Піомбино са

надвойводствомъ Луккомъ, а 30. Іуніа прійміо в у цркви у Генуї заклетву Генуезаца, кои су му Лигуреску республику поднели, да ю са царствомъ Французскимъ спои. На овай начинъ учиніо в Наполеонъ одъ горнѣ Италіе, што му в ердце искало: многи други народи дивили су се овой новогъ цара продразливости, но мало в ини мислило на то, да самовольству нѣговомъ границу положе. Енглеска на вр'у народа оны, кои су насилственость ову ограничiti зажелали были, одбила в онай 2. Іануаріа 1805 поднешеный миръ, и учинила в 11. Апріліа трейній саюзъ са Руссіомъ, у кои саюзъ в доцніе и Шведска, а 9. Августа и Аустрія ступила. Намѣра саюза овогъ, комъ су и многе мале државе одъ части већь спридружиле се, а одъ части ће и доцніе присаєдинити се, да се обезбѣди независимость, миръ и благостояніе свію држава, кое в све Французска чельность поглотити хтела. Французско царство в одбацило свако условіе, кое в на ограниченъ нѣговы насилины и неситы тежия смѣрало, и тако в све єдино оружье рѣшити имало.

Аустрійска воена сила, подъ врховнымъ повелителствомъ Надвойводе Карла у Италии, брояла в 18. Октовріа 65.000 момака осимъ посаде Млѣтаке; измѣђу ове силе налазило в се 8.700 конянника са 17 трифунташки баттріја. Французи су на десной Етша обали поставили 53.000 момака подъ войсководствомъ Массене,

Бригада Графа Радецкогъ сачинивала в предњаку левогъ крыла подъ Фелдмаршал-Лайтнантомъ Давидовићемъ, и разметнула в се у предстражіја одъ Бекка Чиветта, до Маси.

18. Октовріа са зоромъ отворила су се непріятельства са жестокомъ изъ топова пущнявомъ, за тымъ слѣдовала и изъ пушака ватра по целой дужи предстражіја. Непріятель в кодъ Бекка Чиветте мостъ оградіо, и са знатномъ силомъ Етшъ прешао. Но почемъ су му сва покушенія нѣгова, да Веронетту отме, осуђена была, морао в у равницу кодъ Кампаньоле новући се. 29. Октовріа отворила се в битка кодъ Калдіеро, коя е

31. на користь аустрийскогъ оружія рѣшена была; у битки овой лево крыло войске, и побрежно воано тѣло ФМЛ. Княза Розенберга ніе ни участвовало. Догадаји у Немачкой гдѣ в Наполеонъ рѣку Иннъ вѣль прешао быво, узнемирили су войску и овде, тако, да одъ побѣде ове никакве користи имати инсу могли. Надвойводи Карлу дакле ништа друго ніе остало, него да се изъ Италіи и Тіролеке чисти, и да се у Крайинку врати како ће мої одавде войску свою съ леђа чувати, и рану изъ Мађареке добављати, а заедно у положаю овомъ да стапе и Маршалу Массени на путь, да непродере у внутреность Аустрије, и да се са главномъ войскомъ французскимъ несаждини.

1. Ноемвріа у 4-ата после подне кренула въ се войска у три колонне натрагъ. Лево крыло подъ ФМЛ. Давидовићемъ сачинявало е трећу колону, и ступало въ изъ Бевилакве у Еете. Да бы се повратакъ овай одъ непріятеля колико толико утајо, оставила е была свака колонна за себомъ яку задняку на прећашњимъ положају, да бы се спалиште кодъ Калдіро и предстражіја пузъ Етишъ одржати могла. Массена въ тай данъ повукао се натрагъ до Ваго. Са задникомъ заповѣдао въ Генералъ Фрімонтъ. Кадъ въ кодъ Кодріопо, 10. Ноемвріа войска другчије разделѣна, и бойнији въ редъ преиначенъ быво, добио върховну заповѣсть надъ целомъ задникомъ Генералъ Вінкентъ. Войска въ истину брояла јоштъ 50.000 бораца, но и такъ ніе се могла са одважнимъ непріятелемъ на Таламенти огледати.

11. Ноемвріа дошла су бывла прва конянчка одѣленіја непріятеля на обале Таламента. Кадъ въ Генералъ Вінкентъ са 2. ешкадрона хусара указао се 150 момака, рѣку пребродивши, повукли су се одма натрагъ. На вѣсть, да въ Генералъ Мармонтъ са 15.000 момака 8. вѣль у Алтеймаркъ стигао, и да на горију Штазреку иде, добио въ Графъ Радецкій заповѣсть, да се са полкомъ уланскимъ Надвойводе Карла одма на ноге дигне, преко Горице и Любляне у Целле да ступа, и тако войску съ леђа да чува. Полковникъ Меско имао

е упутствіе, да Клагенфуртъ обезбѣди, и после къ Любляни да се повлачи. Радецкій, почемъ въ 16. вѣнь у Гоновицу стигао быо, одиравіо въ одѣленія на Марбургъ и Виндиш-Градацъ. Полковникъ Меско въ посадію Фелкермарктъ са 1. баталліономъ Рваћана и 2. ешкадрона кониника, и одржавао въ тако съ нымъ саединені.

Међутимъ добіо је Надвойвода Карлъ вѣсть, да су Французи 12. у Бечъ ушли, и да Мармонтъ на Градацъ ступа.

Графъ Радецкій посадіо въ Марбургъ 20. Добіо је буо и налогъ, да на Генерала Мармента оштро нази, да намѣру и силу његову преко увода добро испыта, и у слушаю, да бы наиданъ буо, да обезбѣди себи путъ у Целе водеїй, а међутимъ ће Надвойвода Јоанинъ гледати, да долиномъ Драве на непріятеля съ леве стране удари.

Јоштъ у тай истый данъ послao је Радецкій једно одѣленіе улана у Еренхаузенъ напредъ, по непріятель је са 500 кониника и 6. томова ударіо и предстражіја на левой Мура обали постављна уебіо въ патрагъ. Почемъ су доцніе предстражіја ова помоћь добила, повукао је се непріятель патрагъ и премиріо се. Другій данъ је непріятель десну обалу Мура оставіо, и себе је само на посаду Лайбница ограничіо буо.

23. уступала је войска све једнако къ Марбургу, кои је Радецкій посађенъ непрестано држао, одавде је послao једно одѣленіе улана, да непріятелю, кои је къ Вілдону повлачио се, узастопце иде.

25. поставіо је Надвойвода Јоанинъ колоние свое између Гоновица, Віндиш-Файстрица и Віндиш-Градца. Садъ су дакле могле обе войске саединити се и управљује Бечъ ступати, безъ да су имале бояти се, да ће имъ Мармонтъ на путъ стати. 26. је войска разоковала. Радецкій је на Муру посадіо Радкерсбургъ, Штрасе и Мурекъ и чувао је сање са полковникомъ Мескомъ, кои је са $2\frac{1}{2}$ баталліона и 4. ешкадрона у Еренхаузену столов и Платшбергъ са 2. баталліона посађенъ др-

жао. Предняка подъ ФЛМ. Кастеллеръ, стояла в 28. предъ Марбургомъ између Драве и Мура.

Предняка Массене стояла в 29. Ноемвриа кодъ Любляне.

2. Декемвриа заключио је био Надвојвода Карлъ, да преко Керменда и Шопрона па Бечъ иде, да посађену одъ Мармента планину обиђе, и да потребе войски и за леђа обезбеди.

ФЛМ. Кастелеръ и Хиллеръ добили су были налогъ, да положај пынине кодъ Марбурга, Цилли и Гоновице доnde бране, докле годъ безбедность войске дозволявала буде; после Кастелеръ долиномъ Песница преко С. Леонхардта, а Хиллеръ преко Виндиш-Файстрица, Пештаве и Чакатурна за войскомъ да ступаю.

Међутимъ су уредбе за одбрану у Рватской учиније биле, 16 баталиона да чувају границе ове земље одъ Фијуме до Вараждина; овимъ расположенијемъ застрашена је была деесна страна непрјатељскогъ одјеленија, кое је за Надвојводомъ Карломъ у нѣговомъ повратку у застопце му ишло было, и имало је бояти се, да ће съ леђа нападнуто быти, кадъ бы преко Любляне напредъ ступало.

ФЛМ. Хиллеръ стояо је до 2. Декемвриа на свомъ мѣсту, 3. пакъ повукао је се са бригадомъ Сомарива къ Лоренцу натрагъ. Графъ Радецкій ступао је на Фелдбахъ съ нѣговомъ бригадомъ, коя је опредѣлена была, да чува путъ изъ Градца у Кермендъ водећи; међутимъ је друга част одјеленија ФЛМ. Кастелера Ландшафски мостъ, Ерихаузенъ, Мурекъ и Платшбергъ посађенъ држала.

4. је кренуо се Радецкій изъ Фелдбаха у Ферингъ, и одправио је ноћне страже до Фирштенфелда. Остало одјеленија Фекет. Кастелера састала су се кодъ Радкерсбурга а 6. су имала сва у Фирштенфелдъ доћи.

У тай данъ премѣстio в Надвојвода Карлъ главный свой постoj (Hauptquartier) у Кермендъ где су се све колоније састале и устаниле.

7. Декемвриа у вече добио в Надвојвода Карлъ зва-

ничну вѣсть, да въ после битке кодъ Аустерлица (2. Дек.) примиріе учинѣно, комъ примирію слѣдовали су и мира преговори.

25. Декемвріа заключенъ и подписанъ є быво миръ у Пожуну, а 2. Іануаріа 1805. године одиуштена є была войска. Месеца Февруаріа 1806. дошао є Радецкій као бригадиръ у Бечъ, гді є у томъ свойству онъ до конца Февруаріа 1809. заостао быво.

Нѣгово царско Высочество Надвойвода Карлъ, после несрѣногъ похода одъ 1805. вештествене є по-правке учинію у управліяню, обучаваню и оружаню войске, кое поправке изчекавао є и промънутый ратовође-ни начинъ. Онъ є вниманіе свое нарочито на то обратіо быво, да душевнымъ изображеніемъ и нравственомъ силомъ войску подиене, како ће ни у станъ поставить, да юначки и рѣшително ступа у све битке, у сва сраженія, коя ће Европу одъ свеобщтегъ подиремљия и го-сподарства цара францускогъ ослободити моћи.

Са уобщтомъ, добро наоружаномъ и у оружју честито упражињомъ войскомъ кушала є Аустрія срећу да завоевателя Немачке сама, безъ и чије друге помоћи у предѣль умѣрености одбіе.

На конацъ овай раздѣлена є была целокупна войска месеца Марта 1809. на деветъ военны, и два воено-резервна тѣла, на вр'у кои постављено є было Нѣгово царско Высочество, надвойвода Карлъ, као Генерал-есимъ са безусловнимъ пуномоћемъ.

Генерал-Мајоръ Графъ Радецкій дошао є кодъ V. военогъ тѣла, кое є подъ заповѣдничествомъ Нѣговогъ царскогъ высочества, Надвойводе Лудвига кодъ Будвай, усередоточило се было, и пријміо є доцніе управле-нија надъ предњакомъ на левомъ крылу III. военогъ тѣла између Обернбурга и Брадиаве, кое тѣло воено са-стояло є се изъ 2 баталіона Градишканата, 2. ешкадрона Надвойводе Карла улана, и 2. ешкадрона Кінмаб-ровы хусара са једномъ лагкомъ баттріомъ.

Предњака V. сајежена са предњакомъ VI. военогъ тѣла прешла є рѣку Інъ кодъ Браунаве; 11. є крену-

ла се изъ Едерманнинга на Вурманскікъ, пружила въ ее десно къ Еггенфелду, а 12. въ дошла была до Максинга. Генерал-Майоръ Графъ Радецкій ступао въ са преднякомъ изъ околине Максинга на Еккелхофенъ, изаславши єдно одѣленіе на Бину, кое въ свое поѣне страже до Вілса растурило. 13. въ онъ са єдномъ частю нѣгове предняке имаючи кодъ себе полакъ компаніе піонера са єднимъ малымъ покретнымъ мостомъ, прешавъ рѣку Ізаръ, дошао до Гайзенхауза и изасло въ поѣну стражу до Ландсхута, Тіфенбаха, Аетена и Вілехайла, и явіо въ послѣ полдне военомъ тѣлу, да непріятель и за Ландсхута на брежинама Алтendorфа стои, да въ полу моста преко Ізара срушіо, и да въ све наредбе учиніо, да се прелазакъ препети.

16. у полдне добіо въ Графъ Радецкій заповѣсти одъ Нѣговогъ ц. Высочества, Надвойводе Карла, да баерске страже съ оне стране Ізара боравеће, са преднякомъ своіомъ растера, и да мостъ одма удари, како ће предняка, а за ньомъ и V. воено тѣло рѣку прећи, и положай свой съ оне стране заузети моћи.

Сгодио наперени топови, кое съ Нѣгово ц. Высочество, Надвойвода Максимилианъ предъ земляномъ капшомъ (*Sandthor*) кодъ моста понамѣштао био, блювали су смртоносну ватру, недавши непріятелю ни близу къ обали, а Градишканцы по кућама разређени, међутимъ су непріятеля на води постављеногъ растеривали и одбили.

Пето піонерско одѣленіе подъ окрылѣмъ ужаснорыкаючи топова са усугубљеннымъ силама наместило въ мостъ; у 2. сата почела въ войска прелазити, коя са Баварце изъ Селиген-долине истерала и до Алтдорфа гонила. Докле са предняка са своіомъ конничикомъ баттріомъ непріятеля у нѣговомъ положао између Алтдорфа и Ерголдинена затварала, Радецкогъ въ лево крило непріятеля у изпресецаномъ положао нѣговомъ са Градишканцы обколило. Одѣленіе Генерала Дуроя дало въ затымъ леђа оставивши за собомъ два полка конника и два баталліона пешака, да га у случају нападаня бра-

ни. Одъленіе ово повуло се на друмъ Пфефенхаузкій, кадъ в одъ наше войске поюрено было. Главна предняка наша поставила се кодъ Пфетрака изложивши предстражія своя коя су мѣста, Вайнміхель, Графенхаузенъ, Вайхенштѣфенъ, дольній Найхаузъ и Сібалъ кодъ малогъ Міхена посадила была.

Предняка подъ Генералл-Майоромъ Радецкимъ, коя в садѣ состояла се изъ 8 ешкадрона Карлъ улана, 2 ешкадрона Кінмаеровы хусара, 2 баталіона Градишканца и едине конническе баттріе, ступала в 17 преко Холцхаузенъ напредъ, гдѣ в главна часть на друму къ Пфефенхаузену поставила се была, а међу тымъ су 2 ешкадрона улана и 2. компаніе Градишканца преко Пфефенхаузена до Лутманнедорфа изаслана была, да непріятеля, кои въ Сігбургу повукао се, гони. 18 в главна предняка брежине одъ Сігбурга посадила, и предстражія своя нузъ Абенсъ поставила. Непріятель спаливши мостъ, почемъ в видіо, да се нама приближуе, увукако се у Дірбахеску шуму нузъ Абенсъ до преко Абенберга разметнуви се, и бројо в до 16.000 момака, по пайвише Баэреке войске. Предъ ноћи в дао Радецкій изъ нѣгове баттріе на непріятеля са прахомъ пущати, и непріятель в изъ свои топова нѣму одговарао, по безъ евакогъ дѣйства.

ФМЛ. Кназъ Райсъ приміо в поћу између 19. и 20. заповѣдничество надъ войскомъ, коя в на брежинама Сігбурга лежећи са 2 баталіона Бауліј и 1. одъленіемъ Броћана умножена была. Предстражія посадила су сва мѣста поредъ рѣке Абенса лежећа до положая Генерала Біанкій, кои в предъ Бібургомъ стояо. 30. у ютру рано прійміо врховно войсководство надъ V. VI. и VII резервнимъ тѣломъ ФМЛ. Хіллеръ.

Трајнімъ сраженіјама кодъ Рора и Роттенбурга, Надвойвода Лудвикъ в изъ свое дванайст-фунташке баттріе са брежини Сігбургски на непріятеля грувао. 20 у ютру у 9. сатији ударіо в непріятель са 8—9.000 момака на Генерала Біанка, кои в, почемъ се у подугачкомъ за нѣгову войску положају држати ніе могао, по-

вукao се къ къ ФМЛ. Князу Райеу, гdi в бой са неустрашимомъ храбростю до 5 сати у вече трао, и положай, кои в вѣкъ са свiо strana обколоиъ био, съ найжешкимъ упорствомъ бранiнъ био. Почекъ в Надвойвода Лудвигъ вѣсть добio, да су Генерали Шустекъ и Тiерай бiени и разбiени, почемъ са онъ обколоиъ и одъ главне войске пресеченъ био, заключio са, да се врати патрагъ у Пфеффенхаузенъ и да се са Генераломъ Хиллеромъ саедини. ФМЛ. Райсъ добio са дакле налогъ да се изъ Кирхдорфа преко Биркванга патрагъ врати у Пфеффенхаузенъ, а Радецкiй с међутымъ на врху задняке главне колоние са Градинканцы и Надвойводе Карла уланима преко Швайнбаха на друмъ повукао се био. Обе колоне оставаше на здной линии и подномагаше се узаймио. Све ово бивало са у найболѣмъ поредку. Силаць непріятель ступао са полако за нашима, и нехотећи упуштати се у битку, пуцао са изъ многобройни топова све у гомиле нашегъ воинства. На брежинама кодъ Буттманедорфа стояла су 2. баталлиона гранадира одъ II. резервногъ тѣла исчекиваюћи на три оне бригаде, које су се овде и саединиле бије. Кадъ је посумрачило се, главна колонна са кренула се у Пфеффенхаузенъ патрагъ, оставивши за себомъ задняку подъ Генераломъ Радецкимъ, која са 2. баталлиона гренадира прiумножена биоа. Непріятель са петина ударio на задняку, до оба баталлиона гренадира тако су живу ватру на њега проеула биоа, да ни стопе далъ кроћити нiе могао; за тымъ су гренадири, устанивши се на поднојију првогъ брега Буттманедорфскогъ, доцнiе къ свомъ военомъ тѣлу опетъ вратили се.

Докле су оба воена тѣла (V. и VI.) на Ландехутъ ступала, непріятель са око 10 сатиј у вече кодъ Буттманедорфа на Радецкогъ ударio са грдиомъ силомъ тако, да са овай морао къ Хорибаху повући се. Овде са нашао онъ и 1. баталлионъ одъ Туллай, кои са колонији Надвойводе Лудвига завршити имао, и одъ овогъ баталлиона подномогнутъ борio са са непріятелемъ юначки донде, докле се нiе све съ войскомъ за-

едно кренуло было. Сутра данъ у 2. сата у ютру ударіо е непріятель на Радецкогъ и трећій путь, но одбіенъ в садъ био далеко и заваравань донде, докле годъ ніе рѣку Лаберъ прешао, за тымъ е повукао се къ Пфеффенхаузену, гди е мостъ на рѣки Лаберу запалити дао. Но почемъ е непріятельско едно одѣленіе преко Холцхофена и Пфеффенхаузена нѣга обколоно было, поставіо е се Радецкій съ главномъ заднякомъ кодъ Фірта и Орта, и дао е наместити предстражія своя на брежинама иза Пфеффенхаузена. Почемъ е непріятель Пфеффенхаузенъ заузео био, престао е даль гонити га. Другій данъ са зоромъ ударіо е непріятель на предстражія, коя су борећи се съ нимъ, къ задники повлачила се; ова задника е ини у Граффенхаузену преватила и одбранила. Радецкій е за тымъ ступао до Алтдорфа, гди е непріятель озбиљски гонити га почeo, но юначкимъ одпоромъ одбіенъ е био непріятель натрагъ. Но ипакъ е ступао Радецкій у положай военогъ тѣла кодъ Ландсхута, чимъ су непріятельски цѣшацы коняницыма у помоћь дошли были. Непріятель е заднику до Гайзенхайма увастоице гоню, и онда юштъ, кадъ е воено тѣло положай свой кодъ Ландсхута оставило было. 2 баталліона гренадира постављна су била снабдѣвена са свима цѣлисходними потребама, да гонителъ ове достойно дочекао и одбію.

22. у ютру пребродише оба воена тѣла рѣку Іннъ кодъ Новогъ-Еттінга и устанише се између Новогъ и Старогъ Еттінга. Г. М. Графъ Радецкій заостао е био на левой Інна обали са 4 баталліона, 4 ешкадрона и са поломъ коняничке баттріе. Коняничка одѣленія чувала су друмъ Вурмансквикскій.

Непріятель е за нашомъ войскомъ ступао до Наймаркта само, нехотећи са главномъ нѣговомъ войскомъ Ізаръ прелазити. Заповѣдникъ е заключio био, да 24. удари на Наймаркть, како бы на користь главне войске, одъ кое е само до 21. извѣстія имао, што нибудъ предузети могао.

Да бы се путь преко Інна обезбѣдіо, предняке су

юшть 23. састављне и на левой рѣке обали поставлене были. Прва подъ Г. М. Графомъ Радецкій, друга подъ Г. М. Мескомъ, а трећа подъ Г. М. Нордманиномъ.

Г. М. Графъ Радецкій имао је по расположению у 1. сатъ после полдне на друмъ Вурмансквика ступасти и са ФМЛ. Вінкентіомъ кодъ Еггенфелдена, а лево са Г.М. Мескомъ и Кебінгу и Пухбаху идући саединити се.

24. у 3. сата прелазила је войска у три колоније Інзъ. Г. М. Графъ Радецкій кренуо је се у тай иетый данъ изъ Вурмансквика и ступао је преко Еггенфелдна. И за брега између Хофау-а и Фравихофа пашао је онъ на једно Французко војно тѣло кое је изъ неколико баталјона и енкадрона саостояло се. Живо је на њега ударјо, давши заповѣсть, да се и съ десне стране на њега нападне, и тако га је до Діттфурта одбјо. Наша войска, ступајући напредъ, истерала је непријателя изъ овогъ његовогъ положаја, а доцніје и изъ Массинга и шуме Шернекске, и гонила га је до Ганхофа и Екелхофа. У вече стояла је предњака Г. М. Радецкогъ кодъ Шернека, посадила је Массинг је леве, а Кирхбергъ и Фалкенбергъ је десне стране, и изаслала је ноћне страже къ Ганхофу.

Сраженије кодъ Наймаркта рѣшило је јошть у 3 сата после полдне на свима точкама на користь Аустријанаца. Непријатељ је на вратъ на њош у сбуњпомъ ипереду къ Вілсбургу бѣгао, где је и мостъ запамо био.

У сљедству десивши се кодъ главне войске догађаја добила је била Хілерова войска заповѣсть, да се и за Інз нарагъ повуче: зато је она јутромъ рано, 25. у 4 сата, изъ стана свогъ кодъ Наймаркта дигла се, кодъ Еттінга Інз прешила, и у свой 23. означеный станъ дошла. Г. М. Графъ Радецкій отишао је са I. предњакомъ преко Еггенфелда и Вурмансквика у Браунаву и чувао је Інз одъ Шердинга горе до улива Салце изподъ Бургхаузена.

27. дошло в V. воено тѣло у станъ кодъ С. Петра, а VI. у станъ кодъ С. Валентіна. Бригада Радецкогъ ступала в изъ Браунаве на Алтхаймъ. Мостови на Інну кодъ Еттінга, Маркла и Браунаве изгопреше, а мостъ на Салцы кодъ Бургхаузена бы скинуть. 28. са зоромъ кренула в се войска на Ридъ. ФМЛ. Шустекъ са бригадомъ Радецкогъ и Хохенфелда, и юштъ са 9 ешкадрона Кінимаевори хуссара поставіо се на енрамъ Обернберга и С. Мартіна, да ступанъ войскъ подпомаже, на непріятеля кодъ Пассаве и Шердинга рѣку пребродившегъ, да пази, и даномъ приликомъ на иѣга да удари. Но почемъ в непріятель Салцу кодъ Бургхаузена пребродію быо, и цакъ в ФМЛ. Шустекъ заповѣсть добіо, да одъ наложеногъ му удараия одустане, и да се съ иѣговимъ левымъ крыломъ и главномъ войскомъ на Ридъ крене.

1. Маіа стигла в войска у станъ кодъ Велса. ФМЛ. Шустекъ повукао в се къ Наймаркту. Г. М. Графъ Радецкій, кои в по заповѣсти на друму преко Хаага остао быо, нападанъ в быво одъ непріятеля у овомъ положаю иѣговомъ кодъ Рида; непріятель в єданъ данъ пре кодъ Браунаве рѣку прешао быо. Єданъ баталіонъ Брођана, кои в у Поллингу поставіо се, обколѣнъ в и зароблѣнъ быо. Одма за тымъ ударіо в непріятель живо на Ридъ, и натерао в Г. М. Радецкогъ, да се, борећи се противъ мало веће силе, къ Ѓдингу и Ламбаху натрагъ повуче. Ѓдна само вешто управљна ватра Градишканца, кои су на брдине кодъ Ламбаха успужали се были, нје дала непріятелю, да и далѣ напредъ ступа.

2. в устанила се войска кодъ Лінца. У 2 сата ујутру ударіо в непріятель опетъ на предстражія Радецкогъ, завладао в мѣстомъ, и у 3 сата живо в са 2. регіменте конянника ударіо. Радецкій в кодъ Шрасса на поляну изишао, са пешаци у шуму постављни и са наперены коняннички топови дочекао в непріятеля, кои в одъ далѣгъ ступаня одустао, и у шуму повукао се быво. Предъ ноћи в оставіо Радецкій

само предняку предъ Штрассомъ, а са целомъ войскомъ ступао є на Велсъ. Истомъ што є овде пртлягъ и остало друго товарити се почело, а непріятель груне на предняку и уебіє ю чакъ до Велса натрагъ. Радецкій є на ово послао Подполковника Графа Хардегга съ 2 ескадрона у помоћь, кој су тако одважно и рѣшително на непріятеля трипуть ячегъ юришали, да су га одма не само одбили, но и 70. момака му юшть заробили были. Но кадъ су непріятелю 2 коняничке регименте у помоћь стигле быле, пошао є онеть напредъ, а Радецкій є настојавао до мрака само да га одъ Велса одбие, дао є далъ овде мостъ покварити и повукао є се са главномъ заднякомъ къ Мархтренку, где є и упутствіе му стигло, да се на Малый Мінхенъ къ војсци врати.

3. Маја, у 4 сата у ютру кренуо є се ФМЛ. Хілльеръ изъ Лінца са целомъ войскомъ пѣговомъ, кој є у многимъ сраженијма пострадавши, на 30.000 момака спала была, да Траунъ кодъ Ебелсберга пређе. Генераль Біанкій сачинjavao є задняку противъ непріятеля, кој є изъ Еффердинга дошао быо; мостъ па Дунаву кодъ Лінца быо є спалънъ. Г. М. Графъ Радецкій враћао є се са зоромъ изъ Мархтренка у Малый Мінхенъ, где є стао и прелазакъ војске заступао. ФМЛ. Вінкентъ поставио є се у той истой намѣри на левој Трауна обали спрамъ Лінца.

Докъ є бригада Генерала Біанкій рѣку Траунъ пре-лазила, отворило є се на левој рѣке ове обале са аустріанскомъ преднякомъ подъ Радецкимъ крватово сраженије кодъ Ебелсберга, найужасније сраженије, кое повѣстница рата новогъ времена показати може. Най-тежіј є задатакъ быо, ФМЛ. Шустека избавити, почемъ га є непріятель нагло ступаюћи одъ војске пресекао быо. ФМЛ. Шустекъ кренуо є се 2. Маја изъ Гайзенхаузена натрагъ; но почемъ су Французи Велсъ већъ посадили были, а Генераль Радецкій є Мархтренку напустіо, већъ юе могао онъ више Велскимъ друмомъ ступати. Окренуо є се дакле на Маріа Шартенъ, а

кадъ е и ово мѣсто одъ Французა посађено нашао, узео е путь изъ Пашинга у Леондингсъ. Овде му е подало се, да е тако званымъ волюскимъ путемъ (Охенштрафе), безъ да га е непріятель осетіо, къ Г. М. Радецкомъ приближio се. У исто магновеніе, кадъ е предняка Бессіера на преднику Г.М. Радецкогъ ударила была, провукао се е Шустекъ узскимъ путемъ кодъ гориѣгъ Харта и дошао е на друмъ войске кодъ Малогъ Мінхена. Са регіментомъ Кінімаеровы хусара и са половиномъ пешачке баттріе ударіо е Генераль Шустекъ на непріятеля, да пешаци до моста Ебелебергскогъ безъ препона доћи могу: французски коняници морадише живой овой ватри леђа дати.

Не дugo после боя овогъ, и докъ е юштъ бригада Хохенфелда рѣку Траунъ прелазила, ступали су Французи са две коняничке бригаде подпомогнути оиеть на М. Мінхентъ, изаславши једну лагку бригаду управо на Дарръ, која е налогъ тай имала, да заклониша и за некогъ близу кућа лежећегъ Фраундорфскогъ дрвляника, на десну страну аустрийски хусара и улана на друму Велскомъ постављены, непримѣтио напредъ ступа, и да ји обколи, но Полковникъ Графъ Клебелебергъ уебio е бригаду ту до подноžјя брегова гориѣгъ-Харта. Французски Генералъ Кохорнъ ударіо е са стрелци на М. Мінхенъ, и после јогунастогъ боя оевоје в куће и баште, кое су Аустријанцы посадили были. Маршалъ Маесена е за тымъ съ главномъ својомъ колонномъ живо ударіо и бригаду Хоффмайстера уебio е. Г. М. Радецки је боећи се, да ће га Французи успѣвајои одъ моста пресећи, оставио е неколико одѣленија, да га и за леђа чувао, а са хусари, улани и Градишканцы свои спридружio е се војици Генерала Вінкента, која е на трагъ повлачила се. Међутимъ главни друмъ и мѣсто кодъ Ебелеберга тако е одъ кола враћајоће се војске закрчено было, да се ње могao за кратко време очистити. Ово обстоятелство препетило е вр' полка Розенберг-швалижера Траунъ прешедшій, да ње далъ ступати могao, по чему е и одъ острагъ ступајоћe и

навальниваюће воинство мостъ загушило было. Войска одъ М. Мінхена долазећа стигла је заедно са непрјатељскимъ одъ Лінца ступајућимъ колоннама на мостъ, и прелазила је изменшано са непрјатељомъ заедно преко њега. Заграда на мосту одъ тежке протуривајуће се сile искочила је и изломила је ее, више стотина момака је одтурено у воду, отиманъ за мостъ было је чрезвичайно, многи нису до љуга ни доћи могли, многи су пливанимъ спасења искали, многи су се подавили, а доста је и у робство пало. Ово позорје ће допустило, да се мостъ руши. За дочекъ непрјателя постављени су били топови на найсгоднија мјеста, а крайни домови посађени су били са пешачьима; но све ово ће било доста, да се онъ одъ моста одбие, найпосле морали су наши непрјатељу мјесто уступити. Почекъ је наша војска међутимъ на деснай обали у бойнији поредакъ ставила се, ударила је опетъ на непрјателя, и истерала га је изъ села, у двапутъ је јорушила, којомъ приликомъ су особито отликовали се Бечки своевольници. Но непрјатељ, развиши у боју овомъ целу силу његову, имао је и за леђа нове у помоћ снажнеје му колоније, тако је онъ найпосле замокъ освојио, и тврдо посадио. Ебелебергъ је за чашу у пламену стояо, почемъ је и одъ наши и одъ непрјатељски баттрја жејстокомъ ватромъ обасутъ био. Поредъ свега тога непрјатељ је и пакъ крозъ яку узкость ову прогрувао, мале пешачке колоније више више путајући одбјене, бой је одвећи жејстокъ и упоранъ, а на крају узкости најачији је одпоръ датъ био. Око 4 сата после полдне изишла је заповѣсть да се војска и за Ениса натрагъ повуче, и кадъ су сва одѣљења у точномъ поредку преко моста Енскогъ прешла била, мостъ је јоштъ исте ноћи запалњенъ био.

Надвойвода Генералесимъ дао је Ф.М.Л. Хиллеру изрычну заповѣсть, да 8. кодъ Кремса Дунавъ пређе. Да-кле ће се могло оклевати. После обѣда војска је у више одѣљења устанила се кодъ Амштетта а 5. у јутру ступала је у станъ Кеммелбала. Непрјатељ је могао у

тай данъ текъ око 4 сата после подне рѣку Енса преѣти. 6. е ступало се у Мелкъ, међутымъ е непріятельска предника стигла нашу задняку кодъ Наймаркта, саство є се изъ 11 компанія Градишканца и полка Надвойводе Карла улана подъ Г. М. Графомъ Радецкій. Четыръ полка конниничка ударала су гомиломъ више путій, но полкъ уланскій е храбро и решително свагда ій дочекивао, но найпосле е морао борећи се противъ веће силе, натрагъ повући се, да не бы како нападаню одъ острагъ ступајуће немачке колоне изложио се. Гонѣни су били наши до Ерлахт-моста и текъ другій данъ е бой престао био. 7. Маја кренула су се воена тѣла изъ стана Мелскогъ.

Ако е мость кодъ Мелка и спаљињъ био, опетъ е непріятель нашу задняку у застопще пратио, и предъ то ње је већъ на рѣки Білахъ стојо. Међутымъ е подало се нашој войсци, да е јоштъ 8. до полдне Дунавъ кодъ Маутерна прешла била.

ФМЛ. Хіллеръ добио е заповѣсть одъ Нѣговогъ Царскогъ Высочества, Надвойводе Генераліссима, да 8000 момака са потребни топови кодъ Кремса остави, да на вр'у војске живо ступајући, на све острове и Дунавъ горе одъ Кремса пази, и прелазакъ непріятеля на целой дужи той да препести. Особито е предѣлъ одъ Нуссдорфа нѣговомъ вниманију препорученъ био. Уобште е ФМЛ. Хіллеру наложено было, да нѣгове бранителне уредбе са уредбама Надвойводе Максиміліана спои, но у вароши никако да неиде. ФМЛ. Шустекъ остао е са 7 баталіона пешака и 1. ешкадрономъ конниника кодъ Кремса. ГМ. Графъ Радецкій сталао е са 1. баталіономъ Градишканца и 8 ешкадрона Надвойводе Карла улана кодъ Штокерауа, и држао е свое страже на Дунаву одъ Кориенбурга до Новог-Айгена, где е са војскомъ ФМЛ. Шустека саставио се.

Почемъ е Надвойвода Лудвикъ разболео се, војсководство надъ V војскимъ тѣломъ прїмio е ФЦМ. Князъ Райесь.

Непріятель є веъть до Беча прогрувао, и 10 Мая у 9 еатій почоео в ватру у градъ бацати. Надвойвода Максиміланъ заключіо в дакле, да се са целомъ войскомъ на острову стоењомъ къ Таборъ-мосту повуче, и да управителю града ФМЛ. О'Ренлай налогъ да, да са непріятелемъ условну предаю града учини.

Непріятель уступаюћегъ Надвойводу піе гоніо.

Докле є у граду о овомъ радило се, ФМЛ. Хілльеръ скуніо є ему свою войску, да бы на свашта готовъ быо. Надвойвода Максиміланъ предао є ему изъ Беча покренуту войску ФМЛ. Хілльеру. Генералъ Нордманъ оетао є са вреднякомъ на вр'у, а главна войска усташла є се кодъ поштанеке куће у Штаммередорфу. Дунавъ є посађенъ быо са стражама до Кремса.

По найвишой заповѣти добило є V воено тѣло 19. онеть свою самосталность. Главный постой ФЦМ. Княза Райсса преиѣштеи є быо у Штаммередорфъ

20. Мая су неколико одѣлениј непріятельски веъть крозъ островъ Лобау провлачила се и уебила су была полкъ Дуке далъ одъ Штадл-Енцередорфа. 21. Мая ноћу већа часть непріятельске войске веъть є на левой Дунава обали стояла, на кое є Надвойвода Генераліссимъ заключіо быо, да, као што є иознато было, са целомъ силомъ на ю удари. ФЦМ. Князъ Райсъ имао є заповѣсть, да съ нѣговомъ войскомъ Дунавъ браини одъ угла до Н. Аигена; одавде горе стояло є ФМЛ. Шустекъ са 10 баталліона и 3 ешкадрона.

V воено тѣло піе участвовало у битки кодъ Ашперна, коя є 21. и 22. Мая дрогодила се.

По заповѣти имала є войска ФЦМ. Княза Райсса са више страна непріятелю претити, и тако приморати га да силу нѣгову са разметанѣмъ на све стране, зналио умали. На тай конацъ є Г.М. Графъ Радецкій, стоењий кодъ Штокерауа ударіо на непріятеля кодъ Грайфенштайнса са 8 ешкадрона улана, 2 баталліона Градишканца и 4 баталліона ловаца. Само якій противный ветаръ піе допустіо, да бродови на опредѣлена мѣста дођу. По ишакъ подъ заштитомъ люте ва-

тре изъ топова съ ове стране обале допловило въ б
чамаца између Хефлайна и Грайфенштайна. Ловци и
Градишканцы извезши се на суво разтерали су были
непріятельске страже, посадили су ово последње мѣсто
и стражарили су до Виринга, којомъ приликомъ су и
7 шассера у робство нали были. Но почемъ въ непрі-
ятель изъ С. Андре и Муккендорфа са 70 конника и
50 пешака съ брега доле ударю, па суво стоећи мом-
ци ни су ее могли са овострански топови бранити, мо-
рами су дакле натрагъ павести се. Ту ноћь въ ау-
стрійска войска одъ Кірхберга до Хаузлайтина ватру
ложила, да обмане непріятеля, а слѣдуюће ноћи раз-
пространјена въ была чешка ватра до близу језера-Трібенъ.
Ово појављеніе имало въ то слѣдство, да въ непріятель,
бојни се озбильски прелазка кодъ Хефлайна, целеј дужь
планине одъ Хефлайна до Грайфенштайна яче посадио
было.

1. Јуніа постао је Генерал-мајоръ Графъ Редец-
кій Фелдмаршал-Лайтнантомъ и премѣштенъ је био
кодъ IV војниогъ тѣла подъ заповѣдничество ФМЛ. Кня-
за Розентала, кое је па брдима и за Маркграф-Найсидла
стојило; лево му је крыло до старе овде лежеће стражар-
ске куле, а десно је до левогъ крыла II. војниогъ тѣла
допирало.

Са остррова Лобау прешао је непріятель 30. по саје
подне Дунавъ између Есліма и Ашперна; за тимъ је и-
сте ноћи и цела войска изъ положая ињиогъ на Дуна-
ву натрагъ ступала. VI војно тѣло кренуло је се изъ
стана 1. Јуніа у 1 сатъ ујутру у три колоније изъ
Глинцендорфа на Руцендорфъ, и ступало је у 1. сатъ
после подне у истомъ поредку у Виттаву напредъ. Но
3. добило је војно тѣло заповѣсть, да се опетъ на ста-
ромъ мѣсту, кодъ Маркграф- Найсидла устани, на кой
конаци је оно у 2 сата после подне изъ овогъ положаја и дигло се было.

5-тый Юніј био је првый данъ битке кодъ Немач-
когъ Ваграма. у 4 сата после подне стигле су непрі-
ятельске колоније на брегове Рајдорфа, ступале су жи-

во изъ Адерклаа и Великогъ-Хофена напредъ, и почемъ су ловце изъ Глинцендорфа истерали, посадили су В. Хофенъ и разаслали су повелика одѣленія напредъ између Маркграф-Найсидла и Горнѣг-Сибенбронна.

Воена тѣла Княза Розенберга, Княза Хохенцоллерна и Графа Беллегарде, коя су брегове између Маркграф-Найсидла и Немачкогъ-Ваграма посађене држала, изишла су садъ на браникъ одговараюћи изъ нынѣ положайни баттреја ватри непріятельской, коя въ са целе ињгове дужи люто и жестоко на наше положаје изъ Русебаха просипала се. На левомъ крылу съ края нападао је непріятель на Маркграф-Найсидлъ, но одбијенъ је био. ФМЛ. Князъ Розенбергъ одбіо је на Глинцендорфъ јоштъ и неколико одѣленіја конинички, коя су га већъ прекршилиа била.

У 11 сата по ћу свршена је била битка одъ 5. Јуніја. Войска је свако непріятельско нападање на иње положаје са пожертвованјемъ одбила и у свомъ положају очекивало је евануће.

IV. воено тѣло, кое је стражарску кулу и побрежје иза Маркграф-Найсидла посађена држало, раздѣлило је се у 4 сата ујутру на три колонне, одъ кои две су опредѣлене биле, да села В. Хофенъ и Глинцендорфъ освоје, трећа пакъ, коју су кониници сачинявали, имала је заповѣсть, да прве две колоне са леве стране подпомаже и чува. Одѣленіе ФМЛ. Графа Радецкогъ изображавало је предњаку обе прве колоне, одъ кое прва је добила налогъ, да мѣсто В. Хофенъ, а друга Глинцендорфъ да узме.

Непріятель је В. Хофенъ са пешацима и съ топовима посадио био, и за села стояли су непріятельски кониници у две гомиле. Тако исто посађенъ је био и Глинцендорфъ; а пленклири су одъ једногъ краја села до другогъ разширили се били. Докле је нападајућа колонија Княза Розенберга дизала се, непріятельска въ войска између Киммерлайндорфа и Брайтенштетта десно ступајући кодъ Лойбередорфа Русебахъ прешла, и одъ Горнѣг-Сибенброна управо незадржано напредъ ступајући.

пала. Ово ступанѣ препетило је било трећу колону, да се ніје могла са обадвема другима једнако у ступаню држати, ио иако подало је се обадвема предњакама, да су до крайни кућа гореречени мѣста до прле биле. Баштъ кадъ су обе колоне спремале се, да смртоноснай ватри непріятельской юришнѣмъ край учине, стигла је заповѣсть одъ Надвойводе Генералісса, да се на левомъ крылу ништа непредузима, почемъ воена тѣла за обштиј ударацъ јоштъ ни су стигла биле. И зато је побојо се Надвойвода да ће једино само IV воено тѣло већој сили непріятельской подлећи морати; и ово је са основомъ предпостављало се, почемъ о долазку Надвойводе Јоана јоштъ ви трага ни гласа ніје било.

Непріятель је на наше лево напредъ ступајуће крыло све већу и жесточију ватру просипао, а почемъ је примѣтio, да је војниство мало застојило, разорio је неколико топова, кои су на равници предъ Маркграф-Найсидломъ постављни били, да, и одъ саме положајне баттрїје занемило је неколико топова. По томе дакле кнезу Розенбергу ништа друго ніје остало, него да свој нападајуће колоне подъ окрњљемъ предњаке опетъ у свој остављенији положај натрагъ повуче, и тамо да је постави.

IV. воено тѣло као да је опредѣлено било, да крваву ову битку рѣши, изложено је било најлюђемъ непріятельскомъ ударанju. По чемъ је у свой положај повукло се, заметнуло је се одма и у живи бой, кои је неколико часова трајао, а међутимъ је непріятель непрестано съ леве стране обигравао и задевао се. По чемъ је предника већ 1000 момака изгубила, по чемъ су јој и топови готово сви порушени лежали, морала је подъ брегъ иза яркова къ Маркграф-Найсидлу повући се, а конјаници су међутимъ морали непріятелю, кои је све више десно вукао се, узастопце слѣдовати. Око десетъ сатиј изобразила је непріятельска колонна, кодъ Лойбердорфа Руссбахъ прешавша, две бойне чете противъ наше војске съ леве стране предъ Горњимъ-Си-

бенбруномъ, а изъ средоточія непріятельскогъ излазила в друга колонна изъ Пойедорфа на Глиццендорфъ; мало затымъ раздѣлила се овде на три стране. Князъ Розенбергъ принуђенъ є быво садъ оба полка Керпена и Дайтшмайстера на одну страну одвоити, остале пакъ полкове све по едавъ баталлонъ на гомиле разложити, и одъ ваоставши юштъ топова неколико за безбѣдность свою са стране, а неколико кодъ куле одъ Найсідла, као найважније положая точке одвући и пущати дати. Ёдна часть конянка заостала є на подножію брегова, а два полка драгонера быше постављна на левомъ крилу са стране. Јоштъ непрестано є очекивало се воено тѣло, кое є одъ Пожуне текъ кои часть дођи имало. Међутимъ є непріятельска войска одъ Гориѣг-Сібенбура и Глиццендорфа све ближе и ближе долазила, лице су јој многобройни топови закланяли. На Маркграфъ юришіо є непріятель више пути, по свагда є быво одбіенъ, найпосле су наши кое одъ умора, кое одъ препеке горећегъ мѣста, а нарочито одъ много веће силе непріятеля, кои є све ново воинство у ватру водіо, изъ села изипли, и Князъ Розенбергъ ограничіо є се само на то, да положай свой браны.

Непріятель є прекрильвао нашу леву страну све већма и већма. Садъ є нужда све строжіе изыскивала, да оно воено тѣло дође, кое є имало одъ Мархска съ леве стране на непріятеля ударити; 5 баталліона пешака и 1 полкъ конянка, кои є Князъ Хохенцоллернъ у помоћь послao, све є мало было, да воено тѣло одъ непріятеля сачува, да га непрекрили. Сва остала воена тѣла примѣтивши, да лево крыло мало по мало уступа, застала су была на своимъ мѣстама као укопана, хотя є непріятель сртоносну ватру изъ топова на ны бацао тако живо и непрекидно, да ока пису могли отворити.

Почемъ є непріятель IV воено тѣло на брегове Маркграф-Найсідла са свимъ усбіо быво, раздѣліо є њ-гову бойницу одъ Гориѣг-Сібенбура дошавшу на 6 гомила у три линіје, и отславши предтечно пленклере,

стунао є напредъ; друга бойница, као подпора слѣдовала є за нимъ. Наши кониницы єдини нису были у станю, да гомиле ове прогруваю и многократна нападанія съ найвсѣомъ одважностю предузета остане безъ успѣха по томе, што ій наши топови озбильски подномагати нису могли. Па то є прва линія непріятельски гомила ударила на бригаду Маера, но была є одбіана; равне среће є была и друга линія — овде є ФМЛ Нордманиъ на вр'у ове бригаде стоећий, юначки поги-нуо. Несрећный овай случай, као и обетојателство, што є Генералъ Маерь ранѣнъ быо, проузроковало є, да є ова юначка бригада на многократно нападаніе треће линіе непріятельске, пайпосле леђа дати морала.

Непріятель одъ Глицендорфа долазећий, видећи, да є наша войска надбіена, ударіо є такоћеръ и на брегове и освојо є кулу. Међутимъ су баталліони на левомъ крылу военогъ тѣла, край брега юштъ држали се даваюћи многократномъ нападаню непріятельскомъ спа-жану одноръ. Пешачки полкъ Зетарраи и останцы одъ Надвойводе Карла и Штайна ударили су были са стра-не на кулу, и учинили су, колико честити воиницы у-чинити могу. Князъ Розенбергъ науміо є быо, важну ову точку тако брзо да неупусти, и да ю одъ непрі-ателя опетъ отме. Но укрштена ватра карташка пооба-рала є све нападаюће войнике, и осутила є и послед-ње ово покушеніе,

Рѣшително є было ово тренуће; жельно изчекива-но воено тѣло изъ Мацарске одъ часа овогъ ни на какву више користь служити ніје могло.

Почемъ є целий положај и за Русебаха одъ не-пріятельски топова обголѣнъ быо, и непріятель є не-престано биоћи къ Бокфлиссу влачио се, да лево наше крыло обколи, дао є Надвойвода Генералісімъ у 1 сатъ после полдне заповѣсть, да IV воено тѣло натрагъ сту-па. По томе є дакле оно постепено, баталліонъ за ба-тальономъ, са пешацима къ Вендингерскомъ двору на Бокфлисъ вукло се, кониницы су га съ леве стране чу-вали, и на бруду кодъ Хохенлайтина поље є преоњило.

За посаду ускогъ пролаза кодъ Швайнварта и Хохен-Рупперсдорфа оставіо в Князъ Розенбергъ неколи-ко баталліона и хусарски одѣленія као задняку подъ ФМЛ. Графомъ Радецкій „кои е найславнія сведочанства и ъгове ревности и и ъговы войнички дарованія дао;“ задника ова од-дружала в се целу иоѣь на той точки.

Надвойвода Генералесімъ видіо в и кодъ Ваграма старе оне войнике одъ Ашперна, и сведокъ в быо вы-сокогъ мужества оногъ, съ коимъ су господа заповѣд-ницы воени тѣла, на вр'у ныине войске борећи се, ию духомъ своимъ запаявали. Они су милость ныногъ Монарха и найсердечниу благодарность Нѣ. ц. Высоче-ства себи синекали. Између они чиновника, кои су нарочито и похвално споменуты были, имелованъ в кодъ IV военогъ тѣла и Фелдмаршалл-Лайтнантъ Графъ Ра-дечкій.

Докле в задняка непрестано борила се, IV воено тѣло повукло в се 7. къ Мицелбаху, а 8 къ Лаабу, гди в одъ Нѣг. ц. Высочества заповѣсть добило, да друмъ у Бриницъ и Холомуцъ водећій чува, зато в и тежило, да живо ступаюћи 9. до окolina одъ Мушаве и Фрахта на Таи стигне. Ово движење скончано в было съ пайвећимъ тегобама, и само вешто ступанъ и постоянно држанъ задняке могло в то издѣйствовати, по чемъ в све зависило одъ тога, да се ступанъ на Мушаву у тайности храни, и да непріятель у той превари заостане, као да воено тѣло заиста жели и тежи къ Цианиму вратити се.

Уморна и гладна войска у Вайштетту в одиночи-нула и подкрѣпила се.

Но почемъ в одъ велике важности было, да се путь Мушаве, кои у Бриницъ, и друмъ одъ Фрахта, кои преко Великогъ-Немшица и Аустерлица у Холомуцъ во-ди, за раније заузме, воено тѣло јоштъ оно вече у две колонне тамо в поитало, и то, прва колонна подъ управомъ ФМЛ. Графа Радецкогъ изъ 17 баталлі-она и 1 піонирскє компаніе на Мариахільфъ, и постави-

вила је се на брегу између овог мјеста и Вайштет-
тина друму идући у В. Немшицъ. Докле је задњака 10.
прелазакъ преко Таје кодъ Мушаве и Фрахта непріяте-
љу отежчавала, обе колоније су продужиле повратакъ
њинъ у Бриниц и Холомуцъ, и прва је стигла у Ме-
дрицу, а друга у Меницу онда, кадъ је ФМЛ. кнезъ
Розенбергъ 13. у ютру рано заповѣсть падавши, да
се непріятельства прекину, са IV военнимъ тѣломъ управ-
во на Аустерлицъ и Райеницъ ступао.

15. стигло је воено тѣло у Просницу, где је у оближе
постое растурено било. 2. Августа одправљена је била
една част IV. военогъ тѣла са Генераломъ Фреліхомъ
подъ заповѣдничествомъ ФМЛ. Графа Радецкогъ
къ военомъ тѣлу у Прераву.

31. Јула 1809. оставјо је Надвојвода Карлъ у Лит-
ави званје военогъ Попечитеља и врховногъ войско-
заповѣдничства, и отишао је у Тешенъ, а Фелдмар-
шалъ кнезъ Јоаникъ Лихтенштайнъ прїмје у врховно
войсководство.

Све вијочайшимъ ручнимъ писмомъ Нѣг. Величе-
ства Цара Франца I. даногъ у Коморану 21. Ав-
густа 1809. наименованъ је био ФМЛ. Графъ Радец-
кай Шефомъ Генерал-квартирмайстерије штаба.

6. Септемврија подарило је Нѣг. Величество Радецкогъ са смрћу ФМЛ. Отта упраздињенимъ хусар-
скимъ полкомъ Чис. 5.

14. Октобрија заключенъ је био миръ у Бечу. После
толики отечестволюбивы затрудненіја, после многоброй-
ны са издржателнимъ пожертвованѣмъ учинѣни юнач-
ки дѣла и поединије војника и цѣли воены тѣла, изгу-
била је Аустрија у миру овомъ просторъ земље одъ
1.885 четвероуголни миља.

Месеца Априла 1810. године држало је дружтво
войничкогъ Ордена Marie Терезије сѣдницу, да рѣши,
кој ће достојанъ быти, да се новымъ членомъ овогъ
Ордена наименује.

ФМЛ. Графъ Радецкай имао је по уставима Ор-
дена овогъ пуно право да запроши крстъ коменданра.

Надвойвода Лудвикъ говори у свидѣтельству на конецъ овай Радецкомъ даномъ „Почемъ с ФМЛ. Графъ Радецкій у послѣднѣмъ походу за време, докъ самъ я съ пешымъ военнымъ шѣломъ завоевѣдао, непрестано мою предняку а относително и задняку, предводію, и у свакой прилици неуморну бѣлашельность, ладнокрвну одважность и онай за предводищемъ предняке тако важный брзый взоръ и истинишо цѣлесходно разсужденіе, саюжено са найотличніомъ личномъ храбросшию доказао, парочито такъ, што в 2. Маіа кодъ Велса и мимо заповѣсти мое изъ собственогъ нѣговогъ побужена удариши на много ячу чепріяшельску предняку, коя е ходила, да одцеилѣно наше кодъ Гайзенхаузена стоскѣ шѣло обколи, иско воено шѣло одъ леве спране одъ обколена непріяшельскогъ избавио, пролазакъ му отворио и поврашакъ нѣговъ къ Ебелсбергу съ шымъ олакшао: осенамъ я да самъ дужанъ Господину ФМЛ. Графу Радецкомъ настоехимъ ово явно сведочанство могъ почишанія дати, и иѣга свевысочайшой милости Нѣг. Величества са свимъ и особицо преоручиши, да му запрошены и подауно заслужену чесшипууу награду уѣсли.“

Исто тако чести и признательности пуша су и оба она свидѣтельства, коя су му едно одъ ФМЛ. Шустека, а друго одъ осамъ штабалы и други виши Чиновника издана была. Свидѣтельства ова потврђую отличне заслуге у походу овомъ, лично храбрости, осведочене войничке способности и безодморну ревностъ Графа Радецкогъ, да честь и славу Аустрийскогъ оружія узыси.

У слѣдъ овы свидѣтельства, на предложеніе дружства, наименовало в Нѣг. царско величество ФМЛ. Графа Радецкогъ, коммандеромъ войничкогъ Марії Терезії Ордена.

На краю главе ове прегледали смо готово половину времена войничке службе нашегъ высокопочитованогъ Маршала; до садъ вѣро сльдовали и придерживали се повѣстнице, коя в у войничкомъ дѣловодству Ар-

хіве назначена, и уздржавши ее сваке собствене хвале, дали смо, да дѣла и усієи сами говоре, дѣла, коя су на честь нашемъ Юнаку призиата была, коя су свуда заслуге и воиничка свойства Графа Радецкогъ обильномъ свѣтлостию осіяvalа.

И у овой половини остало су многа мѣста праздна коя бы требало поднунити; — требало бы юштъ кою лаврову гранчицу у вѣнацъ заслуга нашегъ многослављивогъ војсковође задѣнути, кадъ бы мы осимъ оны на бойномъ полю хитро писаны извѣстія — у оно време писаны, кадъ в бой юштъ свирѣпствовао, кадъ узрокъ и дѣйство иie се юштъ могло едно одъ другогъ точно разликовати — юштъ и други извора имали, и то такови извора, кои бы наеъ о свакомъ и найманѣмъ обстоятелству, изврстнымъ у трепутку опасности порођенемъ разлозима извѣстити могли, разлозима велими, кое в предняке и задняке заповѣдникъ, са тако нужднимъ духа присутствіемъ и бистроуміемъ у дѣло произвести знао.

Мы смо до садъ познали Графа Радецкогъ едино изъ иѣговы собствены дѣла, и изъ похвалителни имесама, у коима су высоки Предностављени иѣгови заслуге иѣгове достойно узвысили; одсадъ ступа онъ као Шефъ Генераль-квартирь-майстеръ-Штаба у другій вышшій кругъ дѣлателности.

У годинама 1810. 1811 и 1812. налазимо ФМЛ. Графа Радецкогъ, као дѣйствителногъ придворно-военогъ савѣтника и Шефа ГКМ-Штаба у Бечу. Овде є пространо полѣ отворено стояло способностима Радецкогъ, иѣговой неуморной дѣлателности и ревности, којомъ е воиничка знанія духу времена сходно у веће усаврщенствованіе доводіо. Ревностю и неутрудимо радио е на воиничкомъ земљопису, бринуо е се за точно подѣленіе и изображеніе оны особа, кое су за Генеральвартир-майстер-штабъ способне быти видиле се; подъ иѣговимъ руковођенїемъ списани су были ратни догађаи последнѣгъ похода, кои ће историческу важность за ратиу повѣстницу Аустрије за навѣкъ имати.

Глава пета.

Ратови ослобођења у год: 1813, 1814 и 1815. — Године мира 1816 — 1817.

Фелдмаршал-Лайтнантъ, Графъ Радецкій као шефъ Генералквартирмайстер-штаба био је кодъ посмотрилногъ военогъ тѣла у Чешской опредѣлѣнъ, и у томъ свойству участвовао је у походима одъ године 1813, 1814 и 1815.

Колико су догађаји ових похода памтенадостойни, и пакъ ћемо само уобщте, и то само движенія главне војске овде изложити, јеръ Графъ Радецкій као Шефъ Генералштаба при свакомъ догађају у военомъ савѣту и при стварању расположења свагда је цѣлисходну и снажну речь беседио, но у ратномъ дѣловодству редко се онъ као дѣйствујши наводи.

Наполеонъ, кадъ му је војска у Русији кое одъ глади кое одъ зиме кости оставила; знао је опетъ съ концемъ месеца Априла съ новомъ војскомъ на бой изићи. Прайзска је са Русијомъ већ у сајузъ ступила била; по срећна звезда Наполеонова јошт је вјанпутъ појвила се, почемъ је нѣговъ огромнији војсководства даръ са новоствореномъ војскомъ 2. Маја кодъ Лицене, а 21. и 23. Маја кодъ Бауцена и Прайзе и Русије надбјо био.

Посредствованјемъ Аустрије учинићи је био 4. Јунја одморъ оружја на шест недеља дана. Сумња је била велика, да ће се Европа ослободити моћи, а безъ саучастіја Аустрије па ослобођенъ то ніје било ни мыслити. Аустрија је за бой са свимъ спремна била, но кушала је срећу, да мирнимъ путемъ све изравна. Но почемъ царъ Француза ніје хтео внати, шта положај стварај захтева, ступио је и аустријски Царъ по жељи нѣгове војске и нѣговы народа у сајузъ Прайзскій и Руссійскій, кои ће Европу изъ окова французски испоручити.

Аустрија је имала у Чехской покретну силу одъ 130,000 момака за бой преправну; овой сили спридружило је се јоштъ 100,000 Русса и Прайза. Ове две последиће силе имале су сајединити се са Аустријскомъ пре него ће рокъ примирја истеки, кои рокъ продуженъ је било одъ 20 Јула до 10 Августа, тако, да се на шесть дана пре одказати мора. Ови шесть дана опредѣлени су били да сајузна войска крозъ Чехеку ступа. Ноћу између 16. и 17 Августа слѣдовало је објављеније рата одъ стране Аустрије. Врховно војскозаповѣдничество надъ целомъ сајузномъ силомъ вручено је било Фелдмаршалу кнезу Шварценбергу.

Главна на Егри пребрана войска кренула је се 20 Августа, а 22. прешла је у четири колоне Саксонску границу. Првый знаменитый сукобъ са непріятелемъ је био у се кодъ Дрездена. Ако цѣль: Дрезденъ освоити, и нје достигнута, и пакъ су прва слѣдства тога биле битке кодъ Великогъ Берна и на Кацбаху.

30. Августа је у Вандаме кодъ Кулма са свимъ потученъ.

Врховни војсковођа, Фелдмаршалъ заключио је да, да 30. у јутру рано на воино тѣло Генерала Вандама удари. Задатакъ овай вручјо је онъ Шефу, управљајемъ Генералу русско-прайзске војске, Барклају де Толлиј, а одѣленија Колоредо и Біанхїј са конјаничкомъ бригадомъ Лобенбурга опредѣљио је да у рѣшенију задатка овогъ садѣйствују. Непріятель је нѣгово средоточије на сгодна брда кодъ Кулма поставио, десно му је крыло допирало до стрменити брегова, а лево је пружило се јело до међа неки између Новогъ Села и колибе Цигларске, а и посљедић крајеве Штрассовскогъ брда непріятель је яко посадио је. Побѣда овде одржана је у савршена. Неке само мале чопорице избѣгле су смрт или робство.

Извѣстје о битки овой гласи: „Надмећавајућа се храбрость целе сајузене војске, непозвано узаймно садѣйствованје Господе Генерала и свију предводитеља узвишено почитавије, кое су Русси, Прайзи и Аустријанци

у овай данъ узаймно јданъ спрамъ другогъ осећали, све ово скончало в тешинъ саузъ войске за высирену цѣль независимости Европейске бореће се, и подпалило в прси свакогъ војника за нова подобна дѣла.“

Налазимо на едномъ мѣсту, где се ФМЛ Графъ Радецкій славно спомиње: „Шефъ Генералштаба, какже се тамо, „Фелдмаршалл-Лайтенантъ Графъ Радецкій учиніо в найважніе услуге, и задобio в ново почиштаніе кодъ войске иѣговомъ познашао и храбросшю и мужествомъ, иѣговомъ са врѣсшинымъ взоромъ скопчаномъ дѣлашеношти у свакой прилици, а нарочишо у рѣшишемъ магновеніяма у битки кодъ Кулма.“ У сљедству овогъ добио в Радецкій одь стране Руссійске, Руссійскій Орденъ Св. Анне првогъ степена.

После смртоносногъ боя кодъ Кулма, сљдовала су сраженіја 17 и 18. Сентемврија кодъ Арбеса и Киница, а шлезска войска подъ Блихеромъ одржала в рѣшителну побѣду надъ Маршалломъ Нејомъ 6. Септ. кодъ Деневица. У кратко време стояла в ѡвериа войска подъ заповѣдничествомъ Кронпринца шведскогъ и Блихера са шлезскомъ войскомъ съ оне стране Елбе, а међутимъ в главна войска ступаюћи у Алтенбургъ затворила друго крыло непріятеля. Наполеонъ в тражио сгоду, да на Блихера удари, но овай му в ступањемъ и за рѣке Саале, уклонио се, и съ тымъ га в у равнице Лайцигскемъ домамајо. Наполеонъ в обратио се в главну войску, да ю на битку склони, којо в кнезъ Шварценбергъ 16. Октоворија заиста и примио био, знајући да му обе войске, и Блихерова и Кронпринца Шведскогъ на руци стое. Французска войска в све користи и угодности притижавала, она в брояла и изрядну силу одъ 170,000 момака, а три воена тѣла саузничка могла су теку 17 на мѣсто стићи; но у залуду, ињије војсковођа немогаше 16. саузнике побѣдити, и тако в 18 и 19. сљдовала велика народна битка.

Достойнији конацъ ове безиримљне битке было в освоеніе Липпіјске. Освоеніе ово трепти као найдостојнија епоха у повѣстници наше света части, почемъ

в са освоеніемъ овымъ самосталность вишие подяр-
млѣны држава извоевана была; насильно проторани кня-
зеви повратили су се у нынне земль а цела Немачка
славила в гласномъ трубомъ повраћену свою слободу.

У печатають извѣстію о битки овой кодъ Липпій-
ске одъ 16 и 18 Окторвіа између отликовавши се бо-
раца именуе се и ФМЛ. Графъ Радецкій. Почемъ
су еви Управительни воены тѣла похвално преузинени,
каже се у томъ извѣстію далъ: „А Шефъ Генерал-
квартирмайстер - Штаба, Фелдмаршал-Лайшанишъ
Графъ Радецкій, синскао в себи са обзорносшиши мъ
поведеніемъ, са неуморномъ дѣлашемъ и оши-
чномъ храбростю и вѣговомъ у бишкі овой нарочишу бла-
годарность отечества.

Признательность велики заиста заслуга, кое намъ в
многославлѣный Юпакъ у овай данъ стекао био, увѣни-
чана вѣ была сийномъ наградомъ, почемъ в Радец-
кій добио одъ цара Франца, великій крестъ Аустрій-
скогъ Леопольд-Ордена, одъ цара Александра, Руссійскій
Орденъ Св. Великомученика и Побѣдоносца Георгія 3.
степена, коя отличія онъ в у толико вишие заслужио,
што в точніе расположенія за велику ову битку управо
Онъ учинио био.

Но на жалость и између ранѣни войника чита се
врло име ФМЛ. Графа Радецкогъ.

Непосредственно слѣдство битке Липпійске было в,
да су Французи изъ Немачке натрагъ новукли се, по-
чемъ су юштъ 29. 30. и 31. Окторвіа у сраженіяма
кодъ Ханаве одъ аустрійско — баварске войске подъ
Генераломъ, Графомъ одъ Вреде, са губиткомъ 10,000
мртвы и ранѣны и преко 20.000 заробљены биени были.
Са освоеніемъ Хохайма 9. Ноемвріа освоена вѣ была це-
ла Немачка, почемъ осимъ глава мостова (*Brückenkopfes*)
одъ Кела и Каессела ни су Французи ништа вышие на
левой Райне обали посађено имали, изузываюћи неколико
посебны стража и за леђа нынне войске, кое су юштъ
пре, него внови походъ отворио се, пале быле.

Шлезска и главна войска заузеле су быле поредъ

десне Райне обале оближе постое, да се одморе, опораве и за прелазакъ у Француску да преправе. Заключено је было, да се са главномъ войскомъ удари на источне и северне границе Французске. Наполеонъ је остатке биене кодъ Липшиске войске свое поредъ Райне разтуро био. Убийне силе Сајовника разложене су биле у три велике войске, одъ кои главна, найяча и најважнија састојала је се при прелазку преко Райне изъ шестъ воене тѣла. Главна войска ступала је одъ Савойске, Швайцерске и горње Райне до улива Квайха. Шлезска войска подъ ФМ. Блихеромъ заузела је просторъ одавде до ушћа реке Мозела и Райне и до северне войске подъ Кронпринцомъ Шведскимъ, који је са његовомъ главномъ силомъ јоштъ непрестано у Денемарку бавио се; ова сила имала је ударити на долину Райну и на Подолія (Niedelande).

Докле су помани одјеленїја мостове кодъ Лауфенбурга и Шафхаузена на свою користь употребила, већа частъ главне войске прешла је 21 и 22 Декемврија Райну кодъ Базла.

20. Јануаріја 1814. стояла је главна войска на обали Марне, а Блихеръ у долини реке Мааса; 26. обе су войске на Ауби саединиле се. Сајовници су садъ бројали бойну силу одъ 162.000 момака а Наполеонъ само 70.000, но онъ је обезбеђенъ био са тврдинама у внутрености његове земље, пакъ му је и сила у средини његовогъ Царства одъ дана на данъ све већма растла, коју користь ајозници имати и неу могли, но напротивъ јоштъ већма је отежчанъ био долазакъ и прирастакъ пынине войске. Наполеонъ је после сраженија кодъ Баръ сур Аубе 24 (Јануара) сву своју бойну силу пребрао кодъ Шалона, продр'о је 29. преко Св. Дициера у Бриенну, где је на положај ФМ. Блихера јоштъ исто оно вече ударio био. После смртоносна боя у комъ су сва нападања непријатељска одблизна била, повукао је се Блихеръ другији данъ са зоромъ на брегове Тронца у линији главне войске.

Битка є неизбѣжима бывала. Саединене войске оставиле су быле у намѣри той 26. брдине Тронна, да непріятелю, гди га годъ нађу, битку поднесу; а и онъ є самъ по свой прилици, битке ради точку одъ Бріенне изабрао быво.

Наполеонъ є поставio бойну силу свою на ункама, кое се съ обе стороны замока Бріенне протежу и предлежећу равницу заузимаю. Десно крыло войске ове донирало є до Діснвилле, а средоточie до Ла Ротіере. Лево крыло непріятеля заклонѣно є было одъ Ла Гиберіе, Петит — Мегніль, Шаменила и Морвиллерса, коя су мѣста яко посађена бывала, и леђа положая нѣговогъ чувала. Унутрашний просторъ запремили су были силы коняницы са многобройны топови.

Движенія непріятеля открыла су ясно намѣру нѣгову: да изъ бранителного рата хоће да пређе у нападателный. На прву вѣсть о разполаганю овомъ ніе трајло ни 24 сата, а бойне силе Саюзника пребраше се на очи гледъ непріятелю све на једно мѣсто и ставине се у бойный поредакъ.

31. указао є се непріятель са великимъ гомилама коняника предъ лицемъ наше войске, по свой прилици да ячину Саюзника промотри и испыта. ФМ. Шварценбергъ ставio є за битку у тай дань III и IV воено тѣло подъ заповедничество ФМ. Блихера. Блихеръ є 1 Февруаріа устроio три нападателне колониe, и у 1. сатъ после полдне отворила є се битка на све стране. Непріятель са свио страна надбіенъ скучio є садъ већу часть нѣгове силе предъ и у Ла Ротіре, да средоточie нѣговогъ положая одржи. Но у 4 сата истеранъ є быво непріятель и изъ овогъ мѣста, и тако є, несматраюћи на нѣгову много већу силу, кључъ нѣговогъ положая рѣшителнимъ юришенимъ нѣму изъ руке извргнутъ быво. Узалудъ є усиливала се француска гарда подъ личнимъ предвођенемъ нѣногъ Цара юришѣи у трипутъ, да Ла Ротіеру одъ Саюзника отме, свакій с юришъ постоянно и рѣшително одбіенъ быво. Седамдесетъ и три топа и неколико хиљда зароблѣника были су свѣдоци побѣде

овогъ дана, кои ће у лѣтописима наше ратне повѣстнице као сияйный споменикъ мужествене храбости и издржателности наши врды момака и ныны предводителя за свагда очитовати.

У извѣстію о битки овой споминѣ єе прехвално ФМЛ. Шефъ Генералквартирмайстеръ - штаба Графъ Радецкій „кои є у овай данъ нова свѣдоочанства и њгове врле обзорности и воиничкогъ бистроумія одъ себѣ дао.“ За награду љѣговы отличны заслуга получio є Графъ Радецкій юнацкій крестъ Руссійскогъ Александеръ --Невскогъ Ордена, Прайзкій црвеногъ Орла Орденъ првогъ степена, и великий крестъ Баварскогъ Макс-Іосифа - Ордена.

Битка подъ Брієнне было є перво и важно дѣло у овомъ походу. Обстоятельство, што є французска войска и подъ личнымъ предвођењемъ Наполеона и у унутра у земли пьшиой бісна была, ставило є побѣду ову у редъ наизнаменитїи и найкористнїи побѣда Саюзника.

У замоку Брієнскому дриао є ФМ. Князъ Шварценбергъ са Царомъ Руссійскимъ и Кралемъ Прайзскимъ 2. Фебруаріа савѣтъ, како ће ѿе побѣда ова на користь употребити моћи, овде су и расположенія за кретање различни воены тѣла главне и шлезке войске учиница была.

Наполеонъ є са остаткомъ љѣгове войске повукао ѿе у Лесмонтъ, а одавде на Троиесъ.

Саюзници промотривши и испытавши добро положај непріятеля учинили је 6. расположенія за бой, кои ће ѿе 7. отворити. Но непріятель в предѣль Троиеса пољу оставio и повукао ѿе Ножану.

Докле є Блихеръ нузвъ Марну на Парізъ ступао, главна войска є нузвъ Сайну непріятелю ѿе у застопце саљдовала. 7 у ютру посадила є главна войска Троиесъ, и почемъ є три дана одморила ѿе, латила є се 10. опетъ оружја. 11. є Сенсъ на юришъ освоенъ, а 12. є Брай и Ножанъ у иниие руке пао. 14. є Монтеро посађенъ,

15. Моретъ заузетъ, а 16. є саожена главна войска Немуръ освоила.

Докле в главна войска на рѣку Сайну напредъ ступала, шлезка є морала е не малимъ уштромъ Шалону натрагъ повуки се. Почемъ су ове одъ непріягеля освоене користи и на главну войску убиточно дѣйствовале, морала е она посle сраженія кодъ Монтер'а (18. Фев.) до и за Сайне уступати, да се тако са Блихеромъ саедини и съ нимъ заедно на непріятеля да удари. +

Шлезска войска є преко моста Арційскогъ рѣку Аубу прешли и 20. є са главномъ войскомъ саединила се.

Но непріятие вѣсти изъ юга, гдѣ в Бубна одъ Маршалла Аугер'о усбіенъ быо, опредѣлише Монархе, да главну войску повуку къ резерви кодъ Лангреса поставлѣнной, и да съ овомъ подпомогнути на непріятеля на ново ударе.

Но почемъ в Блихеръ одъ главне войске опеть одцепio се быо, да Мармента по долини Марне гони, кудъ є и Наполеонъ къ нѣговима на одбрану одлетio быо, повратакъ є одложенъ быо; 27. є прешло се преко Аубе. 4. марта в Троиесъ опеть заузетъ, и войска є на рѣки Сайнii поставила се была.

Десно крыло главне войске заостало є было одъ 5 — 12 марта у истомъ заузетомъ положаю свомъ на Сайнii, а лево (южна войска) међу тымъ є 11. тукла Маршалла Аугер'а кодъ Макона, а Блихеръ є 7. кодъ Краоне, 9. и 10. кодъ Лаоне Цара Наполеона надбю; ове побѣде имале су рѣшителный уплывъ на окончанї рата.

Сутра данъ 13. кренула су се сва воена тѣла изъ постоеи свои између Триеса и Сенса и латила су се оружия на нове побѣде.

Французка войска є кодъ Планци рѣку Аубу прешила, и осимъ што є у малимъ некимъ за ю несрѣднимъ боевима страдала, бѣна в она была одъ саюзничке войске и у биткама 20. и 21. кодъ Арцыса сур Аубе, и 25. кодъ Фере шампанозе.

После ови паденія повукла є се французска войска яко гонѣна преко Марне натрагъ, разоривши за собомъ мостове кодъ Трилипорта, Меакса и Лагни, и отишла є управо у Парізъ. Іосифъ Бонапартъ чиніо є припреме за снажни одпоръ опредѣливши брежульке изванъ предградія лежеће, да се войска на ньима пробитачно постави.

30. марта удариле су обе саюзничке войске Близхера и Шварценберга тако срећно, да су мало по мало се непріятельске точке, а найпосле са знатнимъ појертованѣмъ и целий положай нѣговъ прекрилиле биле тако тесно, да є непріятель уговоре мира занекати морао. Саюзници су тако у 6. сата у вече поселили пуномоћнике своє у Парізъ, да писмену предају сачине.

Французска войска, почемъ є предала народной гарди градъ да чува, отишла є предъ иоћь изъ града на полѣ. Воено тѣло Мортіра узело є путь Фонтенебл'а у Вилле-нефъ. Мармонтъ є пребрао войску свою на елисейскимъ полянама, и одавде є другій данъ у 4. сата у ютру Ессонну ступао. Саюзне войске обколиле су Парізъ у великомъ полуокружју, когъ є и еданъ и другији край ударао у рѣку Сайну. Шлезека войска посадила є Монтшартре и Бульонску шумницу као и мостове на Сайнii одъ Невілля до града. Одъ главне войске поставило є се VI воено тѣло на брегови Беллевила и Багнолета, имаюћи за подпору гарде и резерве стоеће на брдинама и за Пантіна и Романвилла. IV воено тѣло посадило є шумницу Винценску и мостове Шарентонске, а III воено тѣло међу тымъ є, као друга войска између Монтріла и Фонтена постављено било. V воено тѣло, кое є кодъ Меакса Мариу прешло, поставило є пешаке свое съ оне стране рѣке, а конјаници су му на левой обали кодъ Квинци у сајозу заостали, предника є у предстражіја разметнута мостове Куломбреке посадила. Топничество є брежине Монтлујске, Беллевилске и Монтмартреске држало, наперивши топове свое управо на тврдинју.

31. Марта у 2. сата у ютру была е предая готова и подписана, а у 10 сатій ушла в саюзна войска у Парізъ.

Наполеонъ в 7. Апріліа предао своимъ пуномоћницама свою безусловну одпустителну повелю, 12. Апри. ратифицирао е онъ одъ опуномоћени цочекителя саюзни сила подписаны уговоръ, а 20. отишао в изъ Фонтенебла преко Фреюса у островъ Елбу.

4. Маја дошао в Краль Лудвигъ XVIII у Парізъ, 30. подписаны су были мира уговори; за тымъ су саюзни Монарси Парізъ оставили. Различне войске вратиле се у свое отечество.

Врховни војскозаповѣдникъ саюзни сила, Фелдмаршалъ Князъ Шварценбергъ, скинуо в са себе высо-ко званіе войсководства, и узео в 5. Маја средствомъ дневника са трогателнимъ и преважнымъ израженіяма о проштай одъ воинства свију народа европейски.

Почемъ в Нѣг. Величество петый хуссарский полкъ Принцу владаоцу Енглезкомъ удѣліо быо, остао в ФМЛ. Графъ Радецкій другій притяжатель тогъ цокка.

Съ овымъ в ратъ окончанъ и миръ заключенъ быо: Монарси су дошли у Бечь, да Европи покой и дуготра-юїй миръ осную. Но войска и пакъ остала в подъ оружиемъ, докле се годъ ніє политическо станъ Европе у редъ довело.

Іоштъ в свакій живый пунъ бриге једва чекао да душомъ дане, јоштъ в свакъ живый очекивао, да се мутна будућность изъ скупштине князева разгали, а гласъ се разнесе на једицутъ, да в Наполеонъ 26. Февруаріа 1815 островъ Елбу оставило и 1. марта да в са 900 момака у Каннесъ извезао се, да Французку освои и престолъ Бурбона сруши.

Аустріа е за бой спремна была, и имала в запету войску у Италіи, Прайзека в стояла подъ оружіемъ на долинѣ Райни, Русси су налазили се одъ части на Вишницы, а Енглези у подоліяма.

Саюзне силе прогласише 13. марта Наполеона за претераногъ, и заключише противъ нѣга восвати, съ

тымъ више, што су Лудвига XVIII на престолъ дигли и съ пьимъ миръ заключили были.

Аустрийска войска подъ ФМ. Княземъ Шварценбергомъ сачиняvala е горнъорайску ратну силу и пребрала е се у В. Войводству Бадену. ФМЛ. Графъ Радецкій, кой е одъ 11. Юниа 1814. за надзирателя войне (Группен Инспектор) у Мацарекой наименованъ быо, садъ е опетъ као Шефъ Генералштаба дѣйствовао. Ова ратна сила состояла се изъ четырь воены тѣла, аустрийски резерва, обсадногъ тѣла и сакеонскогъ военогъ тѣла, и брояла е 130.531 аустрийски и 124.061 момка немачке саюзне войске.

Съ I военымъ тѣломъ заповѣдао е ФЦМ. Графъ Коллоредо; съ II. Г.К. Князъ Хохенцоллернъ, съ III ФМ. Кронпринцъ виртембергскій, съ IV или са Краљевско-бavarскомъ войскомъ управляо е ФМ. Князъ Вреде, са царско-аустрийскомъ резервномъ силомъ располагао е Г. К. Надвойвода Фердинандъ д' Есте, на вр'у царско-аустрийскогъ резервногъ и обсадногъ тѣла стаюо е ФЦМ. Надвойвода Йоаннъ, а Краљевско-сакеонско воено тѣло предводио е Г.К. войвода одъ Кобургъ.

Ова войска стояла е юштъ одъ Манихайма горе низъ Райну до єзера Баденскогъ разсута, кадъ су битке кодъ Лигши, Кватребра, и Ватерлоа судбину рата већь рѣшиле и владу Наполеонову по други путъ сатре быле. Она е прешла Райну 19. Юнија у две колонне, и то прва састоја се изъ I и II военогъ и резервногъ тѣла, лево крыло сачинявао његъ, прешла в између Базла и Райнфелда, друга колонна или десно крило изъ III и IV военогъ тѣла сложена, прешла в Райну између Гермесхайма и Манихайма.

28. Сразило е се I воено тѣло са непріятельскомъ задњакомъ подъ Генераломъ Лекурбомъ кодъ Шаванне, гдји је непріятель надбіенъ, Шавани повукао се быо, после жестокогъ и упорногъ боя истеранъ е быо и изъ свогъ мѣста.

I. Юлија узбіенъ е быо непріятель до и за Бедфорта; овде су Аустријанцы, ударивши на њега, освоили

мѣста Перузѣ и Парвалѣрѣ; съ овимъ освоеніемъ была въ тврдиня Бедфорть на ужѣ, нежели до садъ затворена.

11. в резервно тѣло ступало на Фонтенеблу, II тѣло стаяло в предѣ Штрасбургомъ, а I предѣ Бедфортомъ, гдѣ в ово последнѣ у тай данъ са Генераломъ Лекурбомъ, а прво 22. са Генераломъ Ранпомъ одморъ оружія до заключенія мира уговорило было.

У слѣдству држаногъ савѣта одѣ З. Августа сагласили су ее членови, да аустрійска войска посади све департамас на границы Италіе и Швайцерске до Алліера, а одѣ Райнѣ до Орлеана и до Лоїре. Потоме в дакле главный постой Ф.М. Князя Шварценберга био у Фонтенеблу. I воено тѣло лежало в око Лангреса и Бенфорта, II предѣ Штрасбургомъ, аустрійска резервна войска у Парижу, у Шатильону сур Сaine, Семуру, Аутони, Шалону сур Саоне, у Доли и Діону, топничка резерва између Диона и Весола; а обсадно тѣло окружавало в Хинингенъ, Бедфорть, Безансонъ, Шлештедтъ и Н. Брайсахъ.

20. Ноемвриа 1815 године заключенъ в био другій Паризкій миръ, по комъ су саюзницы посмотрителну войску одѣ 150,000 момака за пять година дана у Французской оставили и седампайстѣ Французки тврдыни посађени у свонѣ рукама држали. Одѣ аустрійске войске остало в 30,000 момака подъ Г. К. Барономъ Фрімонтъ, кои су у саюзу са Баерскомъ и Виртембергскомъ сачинявали лево крыло ове посадне ратне войске.

Ф.М.Л. Графъ Радецки, комъ в 22. Йуна ц. к. тайно совѣтника достоинство удѣлѣно было, добио в у походу овомъ великий крестъ великовойводства Баденскогъ Церингеръ-Лафа Ордена, великий крестъ Францускогъ Лудвига Ордена, великий крестъ Хановеранскогъ Гвелфенъ Ордена и руссійскій почетный Храбости масть, и дошао в као дивизіонеръ у Шопронъ у комъ качеству в заостао био до 1818 године.

12. Декемвриа 1818. премѣштенъ в био Радецкій као дивизіонеръ у Будимъ, гдѣ е одѣ године 1821

као найстарій ФМЛ. одправляю званіє ad latus земальскогъ коммендиренда.

У слѣдству Свевысочайшегъ рѣшенія одъ 18. Февруаріа 1829. наименованъ є быво Радецкій Генераломъ коннічества, и имао є како ad latus коммендиренда Генерала и далъ у Будиму заостати; но 24. Ноемвріа исте године премѣщенъ є быво у Холомуцъ за Управителя тврдинѣ.

26. Февру: одређенъ є быво Г.К. Графъ Радецкій къ войсцы, у Ломбардо-Венеціанскомъ кралѣвству стануюћої, а 23. Ноемвріа, у кои є данъ и коммандуюћій Генераль постао, замѣну є Г.К. Графа Фримонта, кои є Предсѣдникомъ придворно-военогъ Савѣта постао быво.

Овде є дѣлателности и воиничкой обзорности нашегъ войсковоће како у правительской структи, тако и у тактичномъ усовршенствованію нѣму подложногъ воинства пространо полѣ отворено стояло, овде є семена посејо, коя су му доције тако изрядне плодове припела.

Кадъ в године 1820 политическій покреть у Италии появio се, аустрийска воена сила нѣга є у кратко време свладала, тако исто подало є се военой силы Аустріе, коя є седамъ година дана на югу, и три године на сѣверу бдила, да є зломысленике одъ свакогъ дагљгъ покушаваня къ преврату дружественогъ поредка, одъ сваке свеобщтїй миръ нарушаваюће новости зауздала ћила. Аустрийски воиници пису се приликомъ овомъ онако обходили, као што су Таліянци одъ други туђинаца обично трпили морали. Службено и ванслужбено поведеніе воиника тако є примѣрно и любко было, да су имъ жительи, а нарочито Неаполитанцы преимућство надъ урођеницима давали, и да су јї при одлазку нерадо одъ себе пуштали. Найясније сведочанство къ томе даю намъ многе оне заставне пандарьске надписи и други спомени, кое су полкови при одлазку свомъ одъ нын подобијали ћили.

Кадъ в године 1830 месеца Юла у Французской превратъ главу свою дигао, управіо е быо очи свое, као што е обычно и на Италію. Аустріа као држава єместуюћа за миръ Италіе, морала е одма оружія латити се, да свако покушеніе противъ законогъ поредка и мира ове земљъ у порођају јошъ угушки. Знаменія близкое побуне показивала су се свакій данъ све то је-ніе; еръ подобно ватроблюваюћемъ брегу, цела е земля подкопана была. Огњиште преврата лежало е у маньимъ таліянскимъ државама, а по превосходству у Римской. Аустріа е дакле посаде свое у Италії умножила и осна-жила была, само да миръ у иѣнимъ собственимъ та-мошњимъ предѣлами иерушимъ сачува; линію рѣке По яче в посадила, да уабунѣне земљъ затвори, и да вой-ске онымъ точкама ближе пребере, съ кои би оружія удеено латити се хтела. Хотя су бунта поглавице по-четакъ месеца Марта 1831. за свеобщій устанакъ пре-врата опредѣлили были, и пакъ е превратъ у Модени већь 6. Февруаріа а у исто време е и у Болони и Феррари свирѣпствоватьти почeo, особито и нагло е раз-сую се у Римской држави преко посланичества. И у Парми е све за подобна позоріја спремало ее, а уми-шљеній одлазакъ Надвойводкинѣ Marie Луйзе у Шіячен-цу, дао е знакъ къ свеобщитету устанку.

Ноћу између 4. и 5. марта прешила е аустрійска войска рѣку По, и посадила е Феррару; 9. е вратіо се войвода Моденскій са иѣговымъ вѣрнимъ воинствомъ опетъ у главнији свой градъ натрагъ; затимъ е аустрійска войска и Парму посадила. Изъ Модене и Фер-раре ступала е аустрійска войска на Болоню, кудъ су се бунтовничке чете 5 до 6.000 люди броše поувукле быле. 21 ушли су Аустрианцы у Болоню, а 29 у Ан-кону. Бунтовницы кои су мало пре на Римъ пошли бы-ли разбегли су се по горама, а поглавице преврата искали су спасенія у бѣгству.

На овай начинъ е побуна опетъ утишана была, који бы безъ аустрійскогъ снажногъ посредствованія миръ целе Италіе у велику опасность довела,

Мы смо оба, и обѣ доносымъ оружіемъ аустрійскимъ свладана преврата, кои управо къ нашей на-
ма положеной цѣли непринадлеже, нарочито зато овде
иавели, что они као темель служе догађайма, кои ће
ее у слѣдуюћей глави изложити, и кои догађаји сма-
траю ее свойствено као предујење предизложени пре-
врата.

Кадъ є Г. К. Графъ Радецкій Генерал-команду
у Ломбардо-Венецианскомъ краљству приміо, износила
в целокупна оружана сила овдешня 104,500 момака са
5,200 коня. Ова сила сачинявала је, осимъ непокре-
тие къ Генерал-команди принадлежеће войске, два во-
ена тѣла покретне войске, која су у 52 баталіона и
30 ешкадрона 74,800 момака, и 4,800 коня бројла;
одъ ове войске једна је чисть за кордонъ одъ колерे
опредѣлена, друга пакъ чисть је на различне у краљ-
ству посаде раздѣљена била.

Војникъ мора у миру за ратъ изображавати се, и
кои бы другій могао быти болѣй учитель за младу, съ
наибольомъ вольомъ одушевљену и правимъ војничкимъ
духомъ запоену войску, нежели је у рату осталѣй,
одъ свију тако високопочитованији и отли-
чнији војникъ био, каквогъ је таліјанска войска за
свогъ заповѣдника добила. Онъ је одма съ почетка
јоштъ нарочито па то внимание свое обратио, да ињму
подчинено воинство у тактичной подвижности усавр-
шенствује, и у практичной ратной служби изобрази, да
цѣлиеходно преиначи оне одъ 1806 год. постоеће у-
пражненїја прошире — (Exerzier-Borschriften) и војнич-
ко држанѣ, које се за садашњији ратовођења начинъ ви-
ше употребити ије могло. На конацъ овай издао је Ра-
дечкій 1833 год. војничко настављење, когъ основ-
не черте онъ је самъ одъ дужегъ времена на папиръ
ставио, а после је у сајзу съ ињговимъ врлимъ пріја-
телимъ, ондешњимъ и садашњимъ Шефомъ Генерал-
квартирмайстер-штаба ФМЛ. кавалеромъ одъ Хесеъ
израдио био; овимъ настављењемъ ползовало је се ињ-
гово подчинено воинство.

У предговору къ овомъ войничкомъ у поляни наставленију препоручує онъ, као спомагателно средство при теоретичномъ обученију, да се пластически представи једна часть поляне одъ иловаче земљи или одъ другогъ каквогъ вештества, на којој части бы различне предмете, као дрва, куће, села, потоке и т. д. лагко себи помислили, на којој части бы даљ повећа воена одѣленија съ дрвены правоуголници (Rechtecken) а поедине разсјеје пешаке (Tirailleurs) са пиквир-игла ма *) означили; на овай начинъ може се разговетно видити свако и найманъ обстоятелство на поляни той, како су предстражіја постављена, како по њиме страже стоје, како војска уредно ступа: око јаснѣ види и умъ лакше схваћа, како се тије појдни предмети поляне нападају, или како се бране.

Неможемо пропустити, да и заключеніе овогъ предговора къ наставленију у поляни Маршала Графа Радецкогъ овде одъ речи до речи и неизведено, и по томе већь, што намъ оно као прилогъ његовогъ високопочитанія спрама побѣдитељи одъ Ашперна и његове собствене высоке учтивости служи, и што намъ на угледъ ставља высирену цѣль његовогъ дѣйствованія. Заключеніе то гласи: „При заключенію морају се и многа она мѣста напоменути, која су за подкрѣпленіе постављены начела изъ повѣтнице похода одъ 1796 и 1799 године одъ речи до речи изважена. Но свакиј одъ насъ познае Свѣтлогъ Сачнитела оба ова дѣла. Онъ је био основатель наше славе у сто боева и сраженіја — онъ је био виновникъ оногъ поученіја, кое је хилядама наше оружане браће животъ искунило. Његове мудре речи јесу дакле правый каменъ опыта оны начела — кое као одзывъ Његовогъ великогъ дѣйствования ту цѣль имају, да Име Његово кодъ насъ безсмртнимъ учине, и да упочето његово дѣло на нову славу војске разпростране.“

„Желимъ, да бы наука ова — надъ обетојателства

*) Обычно игле, на вр'у кој мала округла глава одъ дрвеногъ (печатногъ) воскана чини се.

заишту, — полкове, бригаде, одѣленія и воена тѣла на поляни користипуно и савршено изобразила, да бы она оружіе свакогъ рода у сагласіе довела, воинство како у маломъ, тако и у великому напредно спроводи-ла и тако да бы войску нашегъ многолюблївогъ Монарха у случаю нужде за славенуна дѣла предуготови-ла.“

Наука ова нова предавала в се по школама пол-кova зими теоретично, а у пролеће су бригаде и одѣ-ленія у стань сбирале се, да се практично упражняваю, гдi є свагда једно одѣленіе положае и движенія непрі-ятеля означавало, да бы се тако образъ рата лакше и живљ предавио.

Неуморанъ као што јмо Јунака нашегъ и до садъ у свакой прилици видили, био је Радецкiй и овде. Ни једна бригада нiе становала, да се нiе онъ самъ о нѣномъ успѣху лично осведочio био. Сачинитель је и самъ год. 1834 као спомоћникъ баталлiona, у стану кодъ Алта Вилла, прилике имао видити и дивити се мужу, кои је онда 68 година старъ, на брегу Валма-ранскомъ — високъ стрменъ бргъ, гдi су сви јаше-ћи чиновници конъ свое на подножју брега оставити, а стари Генерали на камилама горе за воинствомъ од-ляхати морали — пѣшче одъ једногъ крыла на друго трчао, овде учio, тамо упућивао, или в къ заповѣдни-ку вратио се, стати и движенія изъ нова предузети заповѣдао, и то све съ таковомъ лакостю и живостю, да је удивленie у целој войсци узбудио био. Велика усердоточаваня сваке године у есенъ, која су съ це-лемъ военимъ тѣломъ у дѣјство производила се, др-жана су била на стратегическимъ точкама предѣла, и-ли на онимъ мѣстама, гдi су заиста битке и сраженія догађала се. Првый овогъ рода и велики маневръ др-жанъ је био месеца Октоврiа 1834. између рѣке Етша и Минциј, кои је са великимъ црквеномъ светчаностю између Валлециј и Вилла Франка свршио се. На ма-неверъ овай стекли су се млоги високи чиновници свио народа, кои су свакiй данъ одъ Радецкогъ угош-

ћени были; при обѣду в онъ са обычномъ нѣговомъ срдечностю свакомъ госту велико и должно свое внимание (Fonnergs) покланяло.

Овде морамо юшти навести и еду Генералску заповѣсть Ф.М. Радецкогъ, коя е по свой прилици у ово доба издана и у періодичномъ листу „Аустрийскій войничкій пріятель“ у брою 39. печатана читала се. Ова заповѣсть открыва намъ сунцеясно право мнѣніе Маршала о догађайма у Италии, и показује намъ уедно, како е знао срца подручны нѣговы воиника себи задобити. Она одъ речи овако гласи: „Съ великимъ спокойствомъ и удовольствиемъ видіо самъ я у окончаномъ садѣ, великому єсенемъ маневру, какве е напредне кораке воинство у тактичномъ изображенію учинило. Воинство и свакояко оружие падмећало е се изжеју себе у ревности, вниманию и у издржательности; еръ я немогу одрећи, да движенија ова ии су была скопчана са наприженіемъ сила и са свакоякимъ оскудицама. Свакій воиникъ, кои званіе свое люби, увидитъ ће користь, коју отуда за изображеніе свое црпiti може, и у овой свѣсти мора онъ тражити и награду за она затрудненіја, коя е побѣжавати имао. — На овай само начинъ дае се добра войска за ратъ, существено опредѣленіе воиника изобразити. На равницама, где се никакве тегобе у упражненію неосъћаю, неможе се озбильный образъ рата са истиномъ и користю представити, паљ и свако ма како добро преподавано наставленије одъ мале ће користи быти, ако оно са употребленіемъ не је скопчано. — Я благодаримъ целомъ Генералитету, свимъ штабалнымъ и вышшимъ Чиновницымъ на ревности и дѣлателности ныновой, коју су они у теченію овогъ лета показали, и съ којомъ су ме къ достиженію цѣли тако дѣлателно подпомагали, коју самъ самъ себи положio быо. — Благодаримъ свимъ подчиновицымъ и воиницымъ на нынешњемъ трудолюбију, нынай доброй воли и обзорности, коју су у свакой прилици, и кадъ су се къ должностима обучавали, показали. — Я осећамъ све виште и виште не-“

исказану милость, кою ми є Нѣгово Величество съ тымъ указало, што ми є управлениє тако изврстногъ воинства вовѣрило, воинства на вр'у когъ свакомъ догађају укобъ летити емемъ. — Нека бы буди шта подъ покрываломъ времена почивало: Покорность и вѣрность спрама Монарха найлепше су врлине воинца, и ици єдна войска у свету никадъ да пепадвиси у овомъ войску аустрийску. Зато и радо и весело ємствуемъ, кадъ погледимъ на оне, съ коимъ я честь имамъ заповѣдати. Я опоминѣмъ воинство, да съ равномъ ревностію и постојиствомъ и даљ дужности званія одправля; време ће доћи, кадъ ћемо мы користи паши за єдинички трудова жиљти.“

Командуюћій Генераль, Графъ Радецкій труде је се не само да нуждна правила постави за наставление у поляни, него и за већу способность у маневрирању како кодъ пешака, тако и кодъ конјаника. На конацъ овай издао је онъ год. 1834 за свою нѣму подложну войску наставление у маневрирању за цѣшаке у величимъ тѣлама, као и за конјанке и тоције, да се практично упражнявају. Наставление ово у смотренію постављања и раздѣленија воене тѣла єдногласно је било са реглеманомъ, и по начелама генералногъ реглемана, у некимъ само точкама одступајући, израђено је било. Ове точке показивале су како се поставља бригада у два сражења кодъ лагке, а у три кодъ сваке линіје — бригаде, како се поставља друга бригада линіје као резерва кодъ великогъ военогъ тѣла; како се цѣла одѣленіја разројавају на пуцанѣ, како се предњака и задњака и колоне у страну изображавају. При концу предговора овогъ вели Радецкій: „И тако дакле прїмите вы врестни, вѣрни и храбри војници нашегъ общепочитованогъ Монарха и ову науку маневрирања у величимъ тѣлама са опомъ любовију и увиђенемъ, коимъ сте и прећашаћ наставление у поляни прїмили. Дайте да мужествено окончамо оно дѣло, кое є Нѣговъ Свѣтлыј Братъ кодъ наше войске упочео био; као што

сте вы до садъ по учению нъговомъ са достоянствомъ обходили се, тако дайте, да се и садъ равнымъ начиномъ придерживамо оногъ, што — выдаюћи на слово ово — преуспѣваюће изображеніе свю войска изъ нова одъ часъ изыскане, да бы мы свагда почитовани и страшни были свима онимъ противницымъ, кои бы миръ нашегъ срећногъ отечества нарушили покусли се.“

Само едина заключенія оба ова предговора кадра бы была, озарити значай мужа оногъ, когъ в елики мъ заслугама листове ове жертвуюмо. Изъ сваке нъгове речи дыше вѣрии служитель свогъ господара, штедрый предпоставлѣній говори своимъ подчинѣнымъ, говори сила нъговогъ бистроумія и нъговогъ выецреногъ войсководскогъ дара, како и правый воиничкій духъ, коимъ в цело нъгово существо обузето, и кои в онъ у нъгове подложне съ великимъ успѣхомъ уліо био.

Правила ова одъ Радецкогъ положена у скоро су Свевысочайше потврђена и печатана была подъ насловомъ „Додатакъ къ учебномъ и упражнителномъ реглеману“ како за пешаке, тако и за конянике; за тымъ „Руководство къ тактичнимъ упражненіямъ вишне полкова ц. к. пѣхоте“ и „Руководство и средство за постављанѣ и движеніе вишне полкова ц. к. коняничства.“

Но наставленіе за поляну, колико в нама познато, ніе печатано было, него в само литографирано у неколико комадій полковима войске у Италії стануюће раздано было.

После смрти краля Енглезскогъ постао је Г. К. Графъ Радецкій 9. Дек. 1831 опетъ првый притяжатель 5 хусарскогъ полка, докле ніе 20. Јуніа 1831 истый полкъ краљу Сардиније удѣлѣнъ био, когъ именосio в онъ до месеца Маја 1848 год; а одъ тогъ до ба задржао в онъ име нашегъ почитованогъ Маршала.

Месеца Февруаріа 1832 год. добио је Г. К. Графъ Радецкій велики крстъ Сардинскогъ Мавриција Лазара Ордена, а Дек. 1833. велики крстъ пармезанскогъ Св. Георгіја Ордена, уедно в и сенаторомъ тогъ Ордена наименованъ био.

У пролеће 1836. умалио је се број посматритеља у Италији становује војске, и тако су оба војна тѣла спала била на 20. батаљона и 16 ешкадрона, бројнији свега 27,000 момака и 2,550 коња.

У слѣдству Свељеочайшега рѣшенія одъ 17 Септ. 1836 наименованъ је био Генералъ конјаничества Графъ Радецкиј Фелдмаршалломъ.

Са одвѣћь ласкателнимъ ручнимъ писмомъ одъ 14. Септемврија 1838. добио је ФМ. Графъ Радецкиј одъ Нѣг. Величества Цара Фердинанда I. Орденъ гвоздене круне I степена, после, месеца Сент. исте године добио је одъ краља Сардинскогъ Орденъ Св. Ануунцијате; месеца Јануара 1839 отликованъ је био великимъ крстомъ Папскогъ Св. Георгија Ордена; у Априлу 1839 одаренъ је био руссийскимъ С. Андреја Орденомъ I степена и Срдарскимъ крстомъ белогъ Орла Орденомъ; месеца Декем. 1845. украсиене су биле преи итлове и руссийскимъ Св. Андреја Орденомъ у брилјантима, месеца Августа 1846 почетствованъ је био и лушејскимъ војничкимъ Св. Георгија Орденомъ I степена.

ако је је, био генерал одјат Јанићија и Јакова в Јаков
— о и и то је, и да је, да и тада је био и јаков и Јаков

— је, ако је био в Јакову 1848. године 12. 12.
и Јакову је био Јаков, ако је Јакову Јакову и Јакову
и Јакову, ако је Јакову Јакову и Јакову и Јакову

Глава Шеста.

Походъ у Италии 1848.

Садъ ступамо и въ повѣтници последни у Лом-
бардо-венецианскомъ краљвству додогивши се промъ-
на, кое најг Фелдмаршалла Графа Радецкогъ, као
войсковођу у целой његовой величини показую; кое најъ
изъ нова сведочанство даю, да војнички духъ войско-
заповѣдника и на његову ињму подчиньну войску пре-
лази, кое показую, како иста войска са поврјенемъ на
ињговъ войсководства даръ радо се његовомъ вођеню
предае, и изъ любози прирођене къ Дому аустријскомъ,
изъ почитанія и привржености къ његовомъ мъстоза-
ступнику кодъ војске примиромъ његовычъ подпалина,
са истинитымъ юначкимъ мужествомъ и презрѣніемъ
смерти свакой опасности укобъ лети, сваке тегобе и
злопатија са одданымъ пожертвованемъ себе самогъ ра-
до и весело споси, само да право Престола, да стару
славу и честь војске навредиму сачува; промѣне ове
показую, како е войска усиливала се, да любовъ свогъ
учителя и вође задобије, да му посведочи, да семе оно,
кое е онъ съ трудомъ посвјао, піе пало на исподну
земљу, него е подъ његовомъ рукомъ и негомъ у нај-
лепше лаврове процветало. Велика дѣла, која је Радецки овде као войсковођа починио, могу у лѣто-
писима Повѣтнице најсјанију његову епоху сачињава-
ти, любовъ и пакъ приврженост и почитаніе, кое е онъ
и безъ заелуга овы до свѣтле његозе епохе у највы-
шемъ степену уживавао, ни су кадра већма узвѣсиги.
Онъ је био спроводна звезда, на коју је войска одавна,
и пре овы догађаја, са пунимъ поврјенемъ гледала, о

коїй є свакій поєдній тврдо увѣренъ быо, да га онъ само и може и хоће водити къ слави, чести и побѣды.

24. Февруаріа 1848. срушенъ є быо престолъ Бурбона у Французкой, срушенъ одъ мале єдне странке, и Французи су добили были іаново уставъ республіканскій, о комъ заиста є већа часть жителя Паришки, а осимъ смутльиваца, ни єдна душа у земљи ніе саняла. Да тако насильтвенный државный превратъ неможе врити безъ да убиточно и на остале европейске државе недѣйствує, могло є знати се и напредъ, а да ће превратъ тай тако рѣшителногъ уплива имати на незадовольну странку у Италии, могло се є одма за извѣстну стварь узети, почемъ су политіческе слутнѣ у ово доба са свимъ открыено по маньимъ државама Италіе, а нарочито у Риму, овомъ седишту свю таліански бунтовника, обѣлоданиле се быле. У Ломбардо-венеціанскомъ Краљеству, кое є у тако цвѣтаюћемъ благостоянију налазило се, одъ кадъ є подъ аустрійскій скіптаръ подпало, ніе побуна тако явно проповѣдана была, почемъ проповѣдь такова гледаюћи на постављену силу войничку, не бы пробытачна была. И овде нису изостала была маловажна тареня, противленя и почастногъ по сокаци бунтования, но уобщте узымаюћи, было є све мирно, одъ прилике као море што тихо борави онда, кадъ велика непогода предстои. Но у толико ревностніє су изсланицы потайно сва орудія у движеније поставили, да вреву у народу подигну и одрже до кле се не бы и сгода къ явномъ устанку и отвореномъ преврату появила, на кои конацъ су безъ сумњи и найверстнє стихіе таліанскогъ проповѣдничства у престолномъ граду одвећь ревностно дѣйствовати морале.

13. Марта букнула є побуна у Бечу, и царь є са слушавши прошенія свю народа, своевольно као ни єданъ другій Монархъ дао имъ 15. запрошеній слободный уставъ, слободну печатню и народну гарду. Што є добрый Монархъ народима своимъ изъ собственогъ побуђеня удѣліо, што є требало, да желѣ свю стран-

кій засити, што е требало да се народе аустрійске подъ скіптромъ уставногъ Цара у тешній саюзъ донеде, то е у Ломбардо-венеціанскимъ провінціяма знакъ було къ устанку, одъ проповѣдника єдва дочекано тренуће, да личину издайства са себе збаце, и у явномъ устанку противъ законогъ пьиногъ Цара да мачъ у руке узму.

Но мы можемо за пзвестну стварь узети, да е и овде, као свуда, само єдна мала странка тобожъ глаєшъ народа на себе узела, и да е влшину жителя залудила, а найпосле и заплашила была, докле не она, освестивши се увидила, да е она само као средство за цѣль потрзана была. Само срамне оне смутливости Карла Алберта, паклено проповѣдничество изъ Рима и незадовольни великаши могоше тако благословену и преимућствену землю на издайство и неблагодарность навести.

Вѣсть о слободама, кое е Царь 15. Марта народима своима удѣлію, стигла е 17. увече у Миланово, а 18. уютру прекована е была на углю свакогъ сокака. Но глаєшъ овай, у мѣсто да е стишао и умирю подиалине одъ Бечки догађая духове у народу, онъ е буктаюїй превратъ произвео. Подеста на врху огромне єдине чете до 3.000 людій искао е одъ владе, да се безъ отлаганя сви тавиуюћи политически преступници отслободе, кое имъ е одбіено было; ово обстоятелство е дакле као првый поводъ свеобщтемъ устанку толковано было.

Фелдмаршалъ Графъ Радецкій и испре юштъ са више страна е добіо вѣсти, да ће превратъ 18. букинути, но онъ е воену силу у преправности дрикао, да ю грађанской власти у случају, да бы занескала на одбрану да. Народъ е стицао се и гомилао се по сокаци све већма и већма явно претећи, а Фелдмаршалъ, кои е башъ у своій писарницы десіо се био, кадъ е непогода захуяла, морао е у замакъ отићи, да га не бы светина обколила. Свакій часъ е долазила вѣсть све гора и црни, барикаде се по сви главни сокаци дигоше; на ово е Фелдмаршалъ заповѣдіо, да войска

на ноге устане. Међутимъ је страже слаба кодъ зданія Гувернера по већој части потучена была, зданіе одъ народа је опљачкано, једна частъ писмохранилишта уништена, а Подпредсједникъ Графъ О' Донелъ одведенъ је био у робство.

ФМ. Графъ Радецкиј наложио је био Генералу Волгемуту, кои је съ войскомъ тогъ опредѣленија заповѣдао, да се барикаде юришомъ освоје, и зданіе да се опетъ посади. Међутимъ је бой по целој вароши развио се, крозъ прозоре је пуцало се на војнике, камење је бацано на њиј, кљочао зейтинъ и кљочала вода и т. д. просипано. Генералъ Ратъ, кои је у внутреностъ вароши ишао да Дом-мѣсто, дворачъ и главна влада зданіја посади, морао је кодъ сваке барикаде борити се, војници су све освојили и на опредѣлена мѣста дошли. Ноћ је спустила се, а бой по сокаци, или управо пуцање на аустријске војнике, кое се за шест сатија нје прекидало, јоштъ нје преистао био; садъ је Графъ Радецкиј рѣшио се, да ма съ каквимъ жертвама варошкий домъ освоји, да привремену владу, ако буде и како могуће, зароби, и тако да огњиште преврата еруши. Четырь сата трајала је борба, коју је превратна странка упорно и огњивито издржала. Найпосле кадъ су сви дводельцы углављиваюћи двери, кое мртви, кое ранjeni попадали были, подало је се војици, да је са дванаестфунташки топови, по узки сокаци трудно употребљены, двери разорила и зданіе освојила. Преко 250 особа је заробљено, између њиј је било људиј отличногъ имена. Ове особе заједно съ оружјемъ, кое ту поизналазило се, премѣштене су бије у замакъ.

ФМ. Графъ Радецкиј тврдо је био заключио, да Миланово подъ буди каквимъ условијемъ одржи, и, ако бунтовници борбу непрекину, да варошъ съ топови руши.

Онъ је радъ био послати вѣстника у Верону, но по томе, што никди нје било конја на путу добити, остао је у намѣри той осуђенъ.

19. уютру почела є ватра и спрва по гдигди, а по-
сле букинула є на свимъ точкама вароши. Войници хо-
ти уморни и изнурени, показивали су живость и чуде-
сну духа ватреностъ. Радецкій є облизу лежеће
баталлоне къ себи привукао, да спорну свою силу у-
множи, и войницима колико одмора да да. Сви
су сокаци съ баррикадама позатворани были, по юнач-
ству войничкомъ ніє то никаква препона была. Се-
динште привремене владе премѣщено є было у кућу
Графа Борромеа; Фелдмаршалъ є науміо био, да и о-
во зданіе освои, едно сбогъ тога, што ће непріятель
кадъ види да су коловође исчезле, у расположенијама
своима сбуинити се, друго, да найотмѣніе особе изъ Ми-
ланова, као емце за миръ у руке добије. У овай данъ
колико є требало меса за воинство, ніє се могло доби-
ти; морала су дакле повећа одѣленија ради меса на по-
лъ излазити.

Ючеръ, као и преко ноћи одъ 19. падала є буйна
киша; 19. є опетъ разведрило се было.

Фелдмаршалъ у надежди, да ће се варошъ безъ
рушенија покорити, дао є само баррикаде на найопаснімъ
точкама дигнуте рушити, но бојо є се непрестано, да
неће имати кудъ изыћи. Заключио є дакле, да ноћу
већу часть воены одѣленија у касарне повуче, и само
главна владе зданія да посади; почне ли се бой изнова,
да чини, шта му дужность заповѣдала буде.

У тай данъ стигле су биле немиле вѣсти Фелд-
маршаллу и одъ ФМЛ. д' Аспре, изъ Падуе и Мљтака.
Даљ у тай истый данъ добио є онъ извѣстіе, да се
на піемонтескій граници обкопи граде.

Почемъ є Фелдмаршалъ заключио био, да грани-
цу Шіемонта онако посађену остави, као што є и пре
была, привукао є къ себи петъ новы баталліона, да 20.
бой на ново отвори, кои є заиста у тай данъ звѣрски
свирѣпствовао; съ обе стране паде су многе жертве.

Варошъ Миланово была є изъ темеля разрушена,
баррикаде су не стотина, веће хиљадама сокаке затво-
рале, и превратна странка є у извршеню иѣни разно-

ложенія и уредбій такову обзориость и таково дрзновеніе развила, да е очевидно было, да су на вр'ху бунта воинству принадлежеши управителы стояти морали; „Значай овогъ народа“ говори, Фелдмаршалъ, у нѣговомъ извѣстію са свимъ е изначенъ, лудило е спопало свако станъ, сваку старость и свакій полъ.“

20. уютру повукла се войска изъ вароши у градъ, само су касарне, съ коима са ѿзъ одржати се могао, посађене остале. Тако исто држала се войска и све двери у своимъ рукама, Генерали Волгемутъ и Кламъ остали су на свои мѣсты; и тако саобращенъ са дверма безъ препона држано было. Найпосле ни су више могле унутрашнѣ страже обетати; въино снабдѣванъ съ рапомъ и мѣнянъ было съ борбомъ и сауштербомъ скопчано. Поєдини борба віе было, а віе было ни времена, да се казую. „Едно само“ тако се изражава ФМ. Радецкій у нѣговомъ извѣстію — „едно морамъ казати, и на то ме сва моя чувства позвиваю. Моя се войска свакогъ удивленія достойна; она чини више, иежели се чинити може, добре е волѣ, хотѧ одъ 4 дана, найужасній непогоди изложеніа, юштъ одмора віе имала. Срдце ми пуща, што оваково мужество неможе се противъ отвореногъ непріятеля употребити.“

Међутымъ посредствовали су страни посланицы, да варошъ одъ рушена искуше, и у сљѣдъ посредствованія овогъ уговоренъ е био одморъ оружія на три дана; овай одморъ био с за войску, коя с више човеческе силе и затрудненія показала, необходимо нужданъ. Но вѣсти стигоше, да піемонтезка войска живо ступиа, съ овимъ примиріє прекинуто, и бой се на ново са великимъ жестиномъ отвори. Къ томе разнесоше се гласови, да с цела земля на ноге устала, и да с савъ народъ на оружіе скочіо. Фелдмаршалъ е на то заключіо, да сва одцеплѣна одѣленія кодъ себе прикупи, и на Миланово са свю страна да удари; но свакій са ѿзъ прекинутъ био, поєдини ордонанцы быше потучени или похватани, већа одѣленія паилазила су на не-

преодолимый одпоръ на баррикадама по сокацы и по сели; на уводе ніє было ни мислити, никакавъ договоръ, никакво разположеніе ніє мѣста имати могло, почемъ е свако саобращтенъ у земли прекинуто было. Леба е само юшть за неколико дана налазило се, и пекарница саедва са непрестаномъ борбомъ одржати ее могла. Месо е са глобомъ добављено, но и овай изворъ е усануо; путь къ магацину изванъ вароши лежећемъ са-
мо е съ боемъ крчти се могао.

У овако жалостномъ положаю налазио е се Фелдмаршалъ, хотя побѣдитель на свимъ точкама гдј е годъ войска нѣгова допрла была, и бояо е се, да ће га гладъ побѣдити морати.

21. дошла е вѣсть, да се піемонтезка убойна сила на рѣки Тіцы умножава, и да су чопорице слободника овде и онде рѣку већь пребродиле быле. Са швайцерске границе разсуле су се гомиле тежака, до 10,000 людій по равницама.

Тако су стояле ствари, кадъ е Фелдмаршалъ осетio, да се у Миланову дуже одржати неможе. Заповѣдіо е дакле, да се бригада Маурера, коя е у Магенти, и бригада Штрассолдо, коя е у Саррони становала, и съ коима е отворенъ саобращтай имао, съ ныиме у Миланову саедине, и да се бой у Миланову настави. Генерали Волгемутъ и Кламъ чували су саузъ, почемъ су сва близу бедема лежећа зданія порушили были. Многа су одъ овы зданія и на юришъ освоена была.

Почемъ су двери града непреставо у рукама Фелдмаршала стояле, пресекао имъ е свакій увозъ унутра, и грађани су већь за 1 фунту меса 1 форинту плаћали. А тако исто оскудѣвала е и войска са препитањемъ, уморъ са сваке стране дошао е до найвишегъ степена, и „онетъ духъ храбре ове войске ніє ни найманъ клонуо.“

Страховито е было заключеніе, но Миланово е морало оставить се, цела е земля узврела, войцы и за леђа претio е Піемонтъ; сви су мостови могли поскидасти се, а балвана ніє было, да бы се други построити

могли, тако исто ніе было ви средства за пренашење стварій. Ништа се нів знало, шта се и за леђа војске шie.

Фелдмаршалъ је дакле рѣшио се, да војску преко Лоди натрагъ повуче, почемъ је овуда земља отворенія, нежели гдји су вароши. Повратакъ овай слѣдовао је ио-ћу између 21. и 22. у петъ колонна. Найтежији прелазакъ био је преко варошки бедема, великогъ ради множества људиј, почемъ грађанска и војничка надлежатељства, искаюћа спасење у војску, ни су се могла свирѣпости занешеногъ нука изложити.

Геверали Волгемутъ и Кламъ, кои су све око бедема рушили, чували су прелазакъ војску. Бригаде Мауреръ и Штрасејдо сајдиниле су се са Фелдмаршаломъ. Близу Порте Тозе и Романе стапају је све у живомъ пламену.

Војска је срећно на пољ изышла. Ово је један одъ овиј жалостни урнека ратне хитрости, кои ичину духа војскозаповједника и чврту храбрости војску про-новјда, а раније отечству нанешене само жеђе по-влећује.

Цело војнство је на убийномъ мјесту, чимъ је сумрачило се, у густе коленице разложило се; замакъ је остао посађенъ, многобройни за ватру разсејани пешаци мотрили су и чували све стране. Несматрајући на пространу чистину, ступала је војска крозъ узске бедеме живо и сбијено; кодъ Порте Комазине стапају се војеци па путъ, по овај сваку препону побједила. После полноћи уклонила је се и задијака са бедема, са који је прелазакъ и излазакъ војску заштићавала. На путу у Лоди набацано је коњакви дрвульина, друмъ је прокопанъ био. Но предијака је главнији војеци путъ разкрчила.

23. дошли су колоније до Меленяно; житељи овогъ мјesta тако су су прорвљиви били, да су искали одъ војске, да оружје положи, а Полковника Графа Врати-слава, као парламентера къ њима посаногъ, претећи му главомъ, мало што ни су у замољ затворили. Фелдмаршалъ извѣштенъ о томъ, заповјдио је, да се изъ

баттря на място пуща, и да се гореће място юришемъ освои. Бунтовници немогоше мостъ разорити, почемъ є одъ тврдогъ квадеркамена сазыданъ био; но умѣто тогъ ударише чудне неке и изванредне баррикаде на нѣму. Стра' и ужасъ, кои є Меденино постигао, разнео є се свуда, и имао є пробитачна сљедства, почемъ одъ садъ никакве препоне ни су войцы на путъ полагане быле.

Надвойвода Ериестъ држао је Лоди подъ уздомъ, и Фелдмаршалъ је безъ сваке препоне Аду прешао. У Меленяну је растоковао, да се војска яко утруђена одмори и опорави. Фелдмаршалъ је чертежъ скројо, да се и за Адде постави, да све и њму на расположење стоји војништво приbere, сајуј са и за леђа лежећимъ тврдьинама да отвори, пакъ после на Миланово на ново да удари.

Међутимъ е вѣсть о Бечкимъ догађайма са благослова пунимъ послѣдицама и у Малѣткама обнародована, са великимъ усвѣдомљењемъ прѣмѣтна била. Само једна мала, одъ изеланика опачкогъ проповѣдничества предуготована гомилица покушила је се, да републику прогласи, па кое је оружана сила на мегданъ изышла. Но 22. почетъ су догађаји изъ Миланова до ушіју доприли, скочила је била опетъ странка заклеты, у сајозу са надничары стоећи бунтовника на ноге, и тамошњи посада мораде у сљедству уговора са управитељемъ тврђави заключенимъ изъ вароши и тврђави највиши. У Удини, Тревизи и Винценци проглашена је била такођер република; тако је и ово парче земаље, превратномъ странкомъ заљуђено, противъ законогъ свогъ Господара и краља дигло се било.

Почемъ є Фелдмаршалъ извѣштио, да є законна влада у Млѣткама пала, да є Брецциа одь войске очищена, и посада у Кремони да є одната, веѣъ чертежъ онай скроеный у дѣйство произвести се ніє могао; морао є дакле положай свой и за Адде оставити.

25. добіо с Фелдмаршалъ вѣсть у Кремони, да полковникъ Бенедекъ у поредку изъ Павіе долази, за-

повѣдіо є дакле, да се и замакъ Піаченце полу порушеный остави, и тако є три баталіона са три баттеріе себи добавіо.

У ступаню на Монтехіари, гди є войска 30. стигла была, ніє се ништа знаменито догодило. За спасение Мантаве одредіо є Фелдмаршалъ бригаду Волгемута.

Затымъ є Фелдмаршалъ поставіо I воено тѣло на рѣки Минціо, яку предняку єдну послao є на брежине Лоната, самъ пакъ отишао є у Верону, да войску у редъ доведе.

6. Апріліа сукобила є се наша войска са Піемонтезкомъ првый путь. Почемъ поузданы увода ніє се добити могао, одредіо є управитель тврдинѣ Мантавеке по налогу ФМ. Радецкогъ, полковника Бенедека, да піемонтезку предняку у Маркаріи стоеѹ промотри и изслѣди. Полковникъ овай хтео є изненада ударити, но намѣра є нѣгова съ тымъ осућена была, што в тежакъ єданъ оружаный пукao быо. Но и пакъ є Полковникъ Бенедекъ у Маркаріо упао, 10 драгонера одъ полка Генуе заробіо, куће, изъ кои є на нашу войску пущано, освою, и Піемонтезе преко Оглю претерао.

7. дао є Фелдмаршалъ преметати Реверу, гди є заповећено было, да се лебацъ за римске бунтовнике преправи.

Седый врстный войсковођа старао є се уобщте са свойственомъ нѣму неуморномъ дѣлателностю и искушеномъ обзорностю, да Пешіеру и Верону обкопомъ обезвѣди, и стра' задаваюћій положай да заузме, како обстоятельства захтевала буду, да линію Минціа строго држи. У оваковомъ положају чекао є Фелдмаршалъ непріятеля, и юштъ онда є могло извѣстно казати се, да ће Піетонтезъ, ако удари, одъ наше врле и точно уређене войске, и нѣногъ искушеногъ духа на свакій начинъ одбіенъ быти.

8. у ютру у седамъ сати указао є се непріятель предъ Гоітомъ са силомъ, као што говора'у одъ 8—10,000 момака, одъ Маркаріе долазећи. Ово є мѣсто само съ једномъ компаніомъ одъ 4. баталіона царски

хусара, подъ капитаномъ Кнежињомъ посађено было. Остатакъ бригаде Волгемута стояо є на левой обали Минције. Разређени у бой пешацы развише одма живу ватру, коя є по сказыванию свюю очевидаца одъ стране наши ловаца са изванредномъ храбростю издржана была. Одъ стране непріятеля у ватри ніє више могло быти, него 3 — 4000 момака. Непріятель є юришю выше путій на Гоїто, но свагда є одбіенъ быо. Садъ є већій јданъ чиновникъ ударіо са три баттріе, коима є одъ наше стране само јдана једина одъ бригаде Волгемута противоположена была. Четырь сата є бой трајо, докле ніє Генералъ Волгемутъ ловачку компанію, мѣсто то бранећу, коя никако изъ ватре изыди ніє хтела, преко моста ватрагъ повукао, гдј су храбри ловцы у укрштену ватру непріятельску пали, и доста пострадали. Кадъ су ловцы одъ Градишканца съ леве обале подпомагани прешли были, наши су мостъ на Минциј разкинули. Бой є у прочемъ са обе стране Минциј до предъ ноћи протезао се.

Ф.М. Графъ Вратиславъ, заповѣдникъ I военогъ тѣла, чимъ є чуо, шта є кодъ Гоите збыло се, пребрао є одма све войнике нѣгове, и съ једномъ частію дошао є до близу тогъ мѣста. Ф.М. Радецкій предпоставляюћи, да є непріятель у намѣри да битку отвори, и да съ томъ намѣромъ онако живо Минциј прећи тежи, одправio є сву у Верони стануюћу војску на Вілла Франку напредъ, гдј є 8. предъ ноћи сила 18 — 20.000 момака бројна, осимъ посаде Мантавске элегла се была.

По противъ свакогъ ожидавања, непріятель є другій данъ изчезао быо, наша одъ јучерашнѣ борбе уморена предстражія преко ноћи су га изъ очио нагубила, пакъ и саме изаслане ноћне страже немогоче никди на нѣга наићи. По свой прилицы быт' ће у Маркарію повукао се.

По томе є дакле I воено тѣло усередоточило се око Вілла Франке, II є држало Верону и было є превправно, кудъ бы годъ опасность позвала га тамо ићи.

У исто време, кадъ е бой кодъ Гоіто єврѣпство-
вао, сразіо в се и князъ Ліхтенштайнъ са бунтовници-
ма побѣдоисио. У окolini Монтебелла дале су се по-
веће и редовне гомиле бунтовника видити, кое в Фелд-
маршалъ хтео казнити. Бригада Ліхтенштайна добила је
дакле заповѣсть да ступа напредъ до Санъ Бонифаціо,
и одакле да проматра и испыта окoliniу Монтебелла.

Г. М. князъ Ліхтенштайнъ сходно заповѣсти овој
кренуо је се 7. изъ Вероне, препоћио је у С. Бонифа-
циј, и 8. је налогъ иснунио. Друмови су кое дрвульи-
чама и баррикадама закрчени, кое прокопани были, по
пioneri наши све су пречаге ове уклонили были. По
брегови съ леве стане друма видило је се множество
людей, но разазнати се нје могло јесули были оружани,
или не. Неколико топова избачени разтераше гомилу
на све стране, само у Сорији нашли су наши на оз-
бильнији одпоръ. Ово мјесто было је яко затворено и са
800—1000 бунтовника посађено.

Бригада Ліхтенштайна освоила је Сорију на юришъ,
гди су одъ прилике до 50 бранитеља мртви остали,
други 30—40 у робство пали; освоена су била и два
бродарска топа. Докле је ово по брегови сбивало се,
ударјо је подполковникъ Мартиниј одъ полка Хаугвицъ
са његовомъ на главнији друмъ изасланомъ колономъ
на мостъ Монтебелла, заузeo га је, и освојio је такођеръ
два бродарска топа. Монтебелло је са свимъ очишће-
но было, и бригада је 9. опетъ у Верону вратила се.

10. Априлa позвао је піемонтецкий парламентеръ
тврдину Пешкіеру, да се преда, кое је заповѣдникъ
тврдинъ наравно одбио. Око два сата после полдне,
видила су се два непріятельска землемѣра у предѣлу
Фрасине, за коима су пешачке колоније слѣдовалаје, једну
баттрју предъ Лагетомъ поставиле и до Понта разши-
риле се быле. На то је яка но бесплодна ватра оба-
сула замакъ Салви — једна одъ тврдыја стјна Пешкіе-
ре —; ватра је текъ после 6 сати престала.

Фелдмаршалъ Радецкій сасдинио је воено тѣ-
ло са свимъ кодъ Вероне, да бы силе своје већма у-

средоточити, и ю у нужди на све стране слати могао.

Една чета бунтовни слободняка дошла є иреко ѿ зера Гарде, извезла се є кодъ Лацизе и прорла є до села Калвалкаселе и Каствнова. На извѣстіе ово послao є Федмаршалъ 11. Генералмаіора Княза Таксісъ са 2 баталіона, 2 ешкадрона и единомъ баттрюмъ на вишеречене точке. Постини бунтовници указали су се юнть у ютру у С. Густини, Фони и Буффоленго. Г.М. Князъ Таксісъ нашао є друмъ овамо одъ Каствнова затворенъ и одъ оружаны тежака посађенъ. Овде су прве пушке пукле; пленкери су одбили непріятеля до Каствнова, кое є мѣсто яко съ баррикадама утврђено, жестокомъ ватромъ бранѣно было. Неколико граната у село бачены породише ватру на више мѣста. Баталіонъ Хаугвицъ освоio є прву баррикаду на юришъ, гдј су многи бранителы баррикаду главомъ платили. Међутымъ є баталіонъ Пире подъ заштитомъ добро палећи топова, па непріятеля є лица ударio, а две обколитељне колоние са стране су на мѣсто ударале. Ништа раздраженой ватрености наше храбре войске не могаше противетати, баррикаде позатворане и узыдане куће, све є то редомъ заузето; бранителы, кои су леђа дали, почемъ є црква освоена была, гонѣни су до Лацизе. Ноћь є гоненіе прекинула. Штета непріятеля состояла є се, по сказываню, у 500 мртвых людій. Войска уморна боравила є ту ноћь на брегови, кои Каствново окружаваю.

По речма заробљника, већа часть тій бранителя состояла є се изъ піемонтезке войске.

Піемонтези, кои су до садъ све на десной обали рѣке Минцио тамо и онамо тумарали, гледали су, да прелазакъ себи съ топови отворе. Туђе чопорице слободняка упале су быле и у Юдикаріо и посадили су Тіону.

Генералъ коняничества Горцковскій поставio є Мантаву са великимъ трудомъ у тврдо станѣ одране, почемъ непріятель, лишаваюћи се обсадны топова, ос-

бильски на мѣсто ово, како што є на Леняго и Пешкієру, ударити ніє могао. Радецкій є водіо бригу непрестано, да войска задоста ране и оружія изъ Вероне добіє.

Почемъ є Фелдмаршалль сву войску свою између Етша и Минцю пребрао быо, чекао в овако постављенъ, да се саедини са войскомъ ФЦМ. Нужана, кои є одъ Изонца къ пѣму долазіо. Непріятель є на свима точкама безисленъ почивао, и чинило є се, како да нема ни духа ни снаге, да се оружія лати. Само є на Пешкіеру чешће ударао, и то безъ свакогъ успѣха.

Целокупна штета, коју є войска одъ 18. марта досадъ претрпила была, состояла є се у 206 мртвы, између кои є и 6. чиновника бројло се. Чувствителни уштербъ быо є у изгубљеннымъ момцима, почемъ є чи-сло однадшегъ воинства таліянски полкова на 15.937 иеноисло.

21. морала є тврдиня Удине предати се, почемъ є ФЦМ. Графъ Нужанъ ю за неколико часова рушіо, съ предајомъ овомъ покоріо є се и савъ предѣль; за тымъ є войска 22. у јданъ сатъ тврдиню посадила. 28. стигао є Нужанъ, оставивши кодъ Осоппа и Палманове едно обсадно тѣло, са већомъ частію свое войске у Кодрончио, но овде є збогъ наступивше непогоде и дуготрајуће кишне војнике свое у постое разтуріо и исечекивао, да му остатакъ ињеговогъ военогъ тѣла доће. Предняка подъ Генераломъ Шулцигомъ прешла є пре пољне преко скривљеногъ моста рѣку Таламенто и посадила є Порденоне.

За чуваш сајоза са Тиролскомъ и обезбѣђенъ Пешкіере поставило є Радецкій бригаду Волгемута кодъ Пастренга, на коју є непріятель 28. после пољне ударіо быо, но ни съ мѣста ю кренути ніє могао. Преко ноћи заповѣдіо є Фелдмаршалль, да бригада Надвойводе Сігиемунда на леву обалу Етша пређе у помоћ бригади Волгемута, а међутимъ є онъ бригаду Таксіса на-предъ послао у Буссоленго, да непріятеля, ако бы другій данъ случајно ударіо, съ леве стране узнемириуе.

Непріатель є стояо у тврдомъ положаю кодъ С. Юстине и Соммакампане и разтуріо є бью лево крыло нъгово преко Сандре и Коле. Онъ є тежіо, да брегове кодъ Пастренга заузме.

29. Априліа у десеть сати уютру отворило є се сраженіе памеђу Пастренга и С. Юстине. Наша є войска у почетку брежине заузела, но морала є ныи, сбогъ усередоточене претежије сије непріателске уступити.

Фелдмаршалъ Радецкій за подпомоћи обе оне кодъ Пастренга постављне бригаде, обигравао є непріателя съ лица, као да бы на нѣга ударити хтео, и ово обстоятельство є учинило, да є непріатель у тай данъ сраженіе одложіо.

30. уютру саединіо є Ф.М.Л. Воехеръ бригаде Волгемута и Надвойводе Сігісмунда, и чекао є на прирастакъ изъ долине Етша. Непріатель є ударіо кодъ Пастренга на ново, еа много вѣкомъ силомъ.

Око једанайсть сати кренула є се једна врло яка колонна па непріателя, изъ Коле горе нузъ Етшъ у цамъри, да положай кодъ Пастренга съ десне стране обколи. Радецкій є послao изъ Вероне нову једну войску на десну страну непріателя.

Ф.М.Л. Воехеръ осведочивши се, да непріатель знатну и далеко претежију силу развія, и да тежи, да га одъ Лацизе преко Коле обколи, заключио око три сата после полдне, да се па десной обали Етша дуже незадржава; и тако є одъ Полковника Цобель са 6 компанија царски ловаца и два топа па стране заштићенъ, кренуо се у найболѣмъ поредку натрагъ.

Ф.Ц.М. Нужанъ дошао є бью до Сацыле, где є са главномъ войскомъ својомъ устаніо се, а предника є до Корнелино у предстражія разтурила се. З. заповѣдіо є, да мајоръ Герамбъ са 4 компаније граничара преко Трінхіяно, а капетанъ Лазићъ подъ мајоромъ Хандъ одъ Генералквартирмайстерштаба, са друге 4 компаније граничара преко Ценеде на Беллуно ступаю, да га тако съ десне стране заклоне.

Обе ове колонне нашли се быле на снажный одпоръ, на многе барrikаде; друмови быше прокопани, каменъ нагомилано, да се на ный баца; но цѣлиходнымъ расположениемъ предводителя колонна овы остале све препоне ове безснажие, почемъ са маломъ штетомъ брегова дочепали се были. Сбогъ тубитка времена, прекомѣрны велики тегоба и затрудненія войника немогаше се Беллuno 4. посадити. Графъ Нужанъ дакле послao в 4. Г.М. Кулода са 2 баталіона пешака Надвойводе Карла преко Ценеде пьима у помоћь. Обе колонне ступале су напредъ и Беллuno, на одпоръ готово, предало се садъ безусловно, почемъ са бунтовници юшть и пре долазска ц. к. воиске одвѣгли были. Истина да са бунтовници мостъ кодъ Казо ді Понте спалили были, но каменитый мостъ преко Піаве кодъ Беллuno остало се было у цѣlosti.

Непріятель е 6. уютру ударio на Радецкогъ кодъ Вероне, а нарочито на нѣгово лево крыло кодъ С. Луціе; у исто време отворio се бой са жестокимъ пущаніемъ изъ топова и на С. Массімо, Кроцебіанка и Шіево, и ограничю се на привидно нападаиъ.

С. Луцію бранила са само једна слаба бригада. Непріятель в грунуу са целомъ нѣговомъ силомъ на ову точку, гди се бой преко осамъ сати трајао; бригада јуначки борила се. Радецкій говори у нѣговомъ извѣстiю: „Ни самъ никакъ тако добронрираньивану бойну ватру чуо, као што се была она, коју се непріятель овде просуо быо. Трајемъ бою овомъ за кратко само време појутало се, кадъ се непріятель сирѣчъ на Массімо ударio, кадъ се на мою средину и десно крыло, кое су бригаде Булай, Лихтенштайнъ и Таксисъ сачинявале, обиграваючи претio, но овде се усбіенъ быо.

Найпосле с бригада Штрассолдо, кадъ с непріятель по другиј путь нагрнуу, С. Луцію оставити морала. Но ова юшть нie ни колико с требало, новукла се натрагъ а Фелдмаршалъ јој пошљ резерви војску у помоћь. И одъ бригаде Клама дошла с једна часть у помоћь, а

садъ в на освоеніе С. Луців на ново ударало се. Докле в бригада Клама са два баталіона изъ Томбе на непріятеля съ десне стране ступала, таліянскій гренадира батталіонъ д' Антонъ и батталіонъ Геншпертъ напала су съ лица, а бригада Штрассолдо съ леве стране на С. Луціо.

Непріятель в онець упорно браніо се; войска наша дошла в была близу мѣста, и прекрылила в непріятеля; но другчіе не могла, по само коракъ по коракъ ступати.

Радецкій е садъ заповѣдіо, да батталіонъ гренадира Вайлеръ и батталіонъ Надвойводе Сігісмунда изъ Вероне на боиште изыѣу. Но непріятель не чекао, да се бой изъ нова отвори, веѣъ в, изышавши изъ С. Луців, повукао се быво целомъ линіомъ натрагъ, почемъ в бой одъ деветъ сати уютру до петъ после полдне траяо.

Излавакъ непріятеля изъ С. Луців подобанъ в бывше бѣгству, почемъ су наши поналазили тамо многе ратне припреме, оружіе, добоше, торбе и т. д.

Ф.Ц.М. Графъ Нужанъ ушао в 7. у вече са главномъ войскомъ своіомъ у Беллuno, а међутимъ с предняка Фелтре безъ одпора посадила, и околину Примолана пролазила и испытывала. Много ячій непріятель ударіо в после полдне на једно одѣленіе, кое в преко Чонгарне на Штрада до Аллелания напредъ одправљено было, но одрижало в се онець у замку Лаваццо.

Почемъ су 8. до 1.600 момака редовне папине войске съ топови и кояници снабдѣвени одавде преко Фенера и Педеробба, а после малогъ одпора и до Оніга натрагъ повукли се были; предняка в до преко Гверо напредъ отишла была. Г.М. Кулоцъ истерао в непріятеля после снажногъ одпора и изъ овогъ мѣста. Остатакъ военогъ тѣла двизао в се на Беллuno и Фелтре.

Три стотине добро оружани бунтовника ударали су на једно између Ареїе и Примолана стоеће одѣленіе одъ 23 момка изъ прве баптистическе граничарске регименте подъ Oberлейтнантомъ Магдебургомъ; одѣленіе то спратило в

се у једну кућу, изъ кое с юначки и упорно бранило се, а почемъ су бунтовници докопавши се куће, исту за-палили, граничари су са свѣтлымъ своимъ оружјемъ крозъ цѣлу чету прогрували, и путь себи у Арсио отворили.

9. ујутру ударјо је непријатељ 7—8000 момака бро-енїј на бригаду Кулоца кодъ Оніго. Но узалудъ, сва њина затрудненїја, да једанъ баръ коракъ земље освоје, рѣшително је осутила била искушена храбрость наше вретне војске. Почекъ су и осталае бригаде војногъ тѣла, једна за другомъ ступале, непријатељ је са знат-нимъ уштрбомъ, особито у конјничству, живо у твр-дјиј положај његовъ кодъ Монтебелло повукао је па-трагъ. Између овде стоявше непријатељске сијле, нала-зило је се до 6000 бунтовника, два пешачка полка и до 600 панињи драгонера.

Једна част је непријатељске војске поставила је се на Піјви наспрамъ одјеленїја Шаффготше, која је предъ ноћи топове непријатељске надвладала, и једма мостъ кодъ Понте делла Пріула намешћати почела.

Кадъ је Ф.Ц.М. Нужанъ 10 на положај непријатељ-скїј кодъ Монтебелло ударити хтео, нашао је положај чистъ; непријатељ је поставио се кодъ Фалце, а међутимъ је одјеленїје Шаффготше преко Піјве прешло, пред-нику је до Шпрезіано и Венаделло одправило и са још је главномъ војскомъ крозъ ноћне страже одржало.

11. је непријатељ кодъ Тревізо уједоточеный, са грдномъ снломъ ударјо на Г. И. Шулцига. Овомъ при-ликомъ је пешачкиј полкъ Кинскїј, и Србско-банатскїј граничарскїј баталјонъ најсвѣтлјо храбрость показао. Опомињајући се славногъ аустријскогъ оружја, свако је непријатељско покушеније осутили, једанъ тој су освојили, и тако свеобщту признателност у пуной јѣри за-служили. Почекъ је међутимъ и част једна бригаде Едмунда Шварценберга у помоћь притеља била, ударјо је Г.М. Шулцигъ опетъ, усбој је непријатеља, и дошао је до близу Тревізо. Трајоћемъ боју овомъ указао је се Ф.Ц.М. Нужанъ са његовимъ војнимъ тѣломъ преко

Постіоме съ леве стране непріятеля, пакъ съ овымъ изряднымъ коракомъ тако є непріятеля у теснацъ дотерао, да въ оставивши на боишту оружіе, заставе и пртлягъ, као безъ душе на све стране бѣгао. 11. предъ ноћи стояло є воено тѣло са бригадомъ Шулзыга сајжене на друмови Тревізски у степене постављено. Мостъ кодъ Понте делла Пріула довршенъ є быо, и са свимъ за прелазакъ обезбѣђенъ.

Почемъ є Ф.Ц.М. Нужанъ разболео се быо, войсководство военогъ тѣла прїміо є Ф.М.Л. Турнъ, кои въ 18. увече изъ Венаделло на Віценцу съ войскомъ ступао да се са Ф.М. Радецкимъ што пре саедини, но ишакъ є предъ Тревізомъ оставило єдно посмотрително воено тѣло.

„И после свѣтле побѣде одъ 6 Maia кодъ Св. Луцие,*) ще се могла крећати сајжена войска Фелдмаршалла Графа Радецкогъ изъ положая иѣногъ кодъ Вероне, по томе, што є непріятель огромну силу кодъ себе имао; наша въ войска дакле могла само бранити се, као што є непрестано одъ оногъ доба и бранила се, одъ кадъ є превратъ у Миланову букую, и вѣроломство краля одъ Шімонта появило се.

Тежко є было вѣровати, да ће се воено тѣло подъ Ф.Ц.М. Нужаномъ моћи саединити са главномъ войскомъ пре конца месеца Maia.

Фелдмаршалъ є дакле за ове три недеља дана могао обратити внимание свое на оне саме припреме за будуће ново нападање, кое бы безбѣдность сраженія осложнило и движение войске олакшати могле. Осимъ ёвио поднудно набављни припрема за войску, два су предмѣта јоштъ Фелдмаршалла яко узнемиривала.

1. Да се доврши одъ пређашни година занемарено утврђенъ иѣгове главне маневрирана точке, Вероне.

*) Оде наведене речи узете су изъ дѣла у Миланову петчавогъ подъ насловомъ „Походъ аустрийске вѣйске у Италии год. 1848.“ изъ II Одсѣка, во томе, што Одсѣкъ овай садржава многе и различне единствености и подробности Маршалла тицаюни се, кои у релацијама неналажимо.

2. „Да се сагради једна флотта на езеру — Гарда, почемъ су пебреженіемъ надлежателства два она паробода на иѣму, Бенако и Раиѣри, непріятелю у руке пала, кои є садъ, спабдѣвши га єъ топови цѣлымъ езеромъ обладао.“

Радецкій є дао у околини предъ Верономъ, где є 6. Маја люта битка била, мѣста Томбетта, С. Луцію, С. Массімо и Кроце Біанка єъ баттріяма, и пишарица-ма (*Schießscharten*) яче утврдила, иза Вероне пакъ на краю бойногъ мѣста, дао є петъ велики, и два мала редута сазыдати, кои су се у виду полукруга одъ Етша єъ лица тврдинѣ новлачили, редуте є са дванаестъ и осамнайстъ фунташки топови посадю, и заповѣдю є, ако бы доцнє време допустило, да се тиши редути са зыданомъ у земљи кућомъ (*Blochhaus*) и на само стѣвимъ избушеномъ выдомъ (*renaillirten Mauer*) утврде.“

„Фелдмаршалъ є допустю, да редути посе имена оны генерала, кои су се 6. Маја у битки отликовали, и тако за подпалити воинство, наименовао є онъ редомъ одъ левогъ крыла къ десномъ: Редутъ Кламъ, Вратиславъ, Шварценбергъ, д' Аспре; баттріе: Штраесолдо, Коналъ; — Редуте: Лихтенштайни и Валмоденъ.“

Генерали одъ войске пакъ молише Фелдмаршалла, да имъ дозволи, да главномъ редуту кодъ С. Массімо, кои на средъ поляне стои, иѣгово име удѣлити могу.“

Што є мале флоте натицало се, одредю є Фелдмаршалъ капетана Молинарїа одъ Генералквартирмайстерштаба, да ю са свима средствама, коя јоштъ можда у Ріви постоје, оправи.

И запета є подало се овомъ дѣлателномъ и досетльивомъ чиновнику, да є неколико цѣлиходни бродова нашао био у Ріви, Торболи и Поналу, у трима овимъ на сѣверномъ краю езера — Гарда лежећимъ пристаништама; употребити се могло є само 4 већа, и 12—14 манти бродова, кои су наоружани били са 4 дванаест-и 4 шестфунташка топа, пакъ и ови су морали се изъ Францловогъ замка довлачити; могли су бродови носити

иоштъ и шесть ракетни топова. Злочеёто орудіє пло-
вітбе и оскудность у момцыма, кои бы у весланю ве-
што маневрирати могли, быво е главный узрокъ, што
флотта ніе могла одма на непріятеля ударити. Напро-
тивъ тога чинила е она у саюзу са две седамфунташке
хаубице пешачке баттріе, коя е на обали поставлена
была, особите услуге, и одржала е она три гореречена
пристаништа, почемъ ніе дала непріятелю, да се у до-
лину Сарха новуче, и нама е саобраниенъ преко Пенала
у долину Ледро обезбѣђавала.

Ово су била оба она велика задатка, коя е Фелд-
маршалъ на користь доидући ратны операція за
време примирія рѣшио быво.

Рана за войнике била е такођеръ една одъ гла-
вны брига Графа Радецкогъ.

Мало оно парче земљ између рѣке Минцио и Етша,
заузeo е быво и пріятель и непріятель, поредъ умърены
и љини извора цеђена е она била одъ обоице. Тіролска
съ десне стране, бреговита и юштъ оскуднія земля;
извози съ раномъ изъ ове земљ могли су само једнимъ
далекимъ путемъ кои е отворенъ быво, у долину Етша
долазити: — рана дакле ніе у то никомъ количству у-
носила ее, да бы се войска свагда подмирити могла.

Друго Віценца одъ Вероне само три поште уда-
лъна, стояла е у рукама непріятеля, да бы се войска,
или једна часть войнике тамо послала, ніе савѣтно бы-
ло, почемъ се войска краји одъ Шімонта свакій часъ
на Верону ударати могла.

Фелдмаршалъ, кои е издржава и њ войнике за пуну
петь неделя дана на тако маломъ и узкомъ простору
земљ едино неуморной ревности и обзорности свогъ
войсконопечителя, губернаторногъ савѣтника Нахте и иѣ-
говы подчинїни служителя приписивао, заповѣдю е, да
се воено тѣло ФЦМ. Нужана подъ ФМЛ. Турномъ 23.
Маја одъ Віценце долазеће, кодъ Бонифацио на-
трагъ врати, и — почемъ се ране понестало — хотя
е и пужда изыскивала, да се и у опасности стоећа
Пешкіера одсади, — све на страну заповѣдю е, да вой-

ска та покуша срећу, да Віценцу освои, не бы ли се са освоениемъ овымъ путъ отворio и къ богатымъ изворима изъ венеціански иза леђа лежећи предъла. Но покушение ово ће успѣшио было, и тако је и овай извръ за војску јоштъ затворенъ быо.

После суетногъ покушавања, да се Віценца освои, саединило је се 25. Маја воено тѣло ФЦМ. Пужана са главномъ силомъ, и ушло је тай данъ у Верону. Но почемъ је воено тѣло одъ неколико дана нагло ступаюћи яко утруђено было, опредѣлио је Фелдмаршалъ данъ 26. за растокованъ и одмаравъ. 27. је заключено, да се почне на непріятеля ударати. Непріятель је држећи се брегова између Минција, Етша и взера — Гарде, за 6. недеља дана безъ сваке досаде, уконао се съ лица, а после сражења кодъ Пастренго дигао је обкопъ јоштъ и съ леве стране. Даље трудно и оскудно набављање ране изъ Тиролеске, као и тактичне преоне, па кое бы одъ мѣста ступанja у предълу Ріволи, и одавде даље тако исто наилазили, све ово побудило је Фелдмаршала, да съ војскомъ ступа на долину Минција и преко Мантаве на десну страну непріятеля.

Пре свега тицало је се овде прво, да војска изыђе изъ околине Вероне, почемъ је ова околина гладна была и да се друмомъ Монтенянскимъ преко Ленијаго у Мантаву премѣсти, да бы се овде поне јоштъ за неко време задржавати могла; друго докле је годъ непріятель на брежинама Соне и С. Јустине — наспрамъ наши, предъ Веропомъ мирно боравио, докле је нашъ обкопаний станъ јоштъ радио се и довршивао, нје се могло уобште ништа противъ непріятеля предузимати, безъ да се не бы съ тымъ Верона на кејку метнула. Непріятель је дакле морао съ мѣста тогъ усбјенъ и отеранъ быти пакъ да бы наше шта стало; а да бы ово за рукомъ испало, требало је непріятелю изъ далека, са стране и за леђа и съ лица поставити се тако, да га страј са свију страна обузме, изблиза не бы савјетно было, ни съ једне стране на њега ударати, почемъ је онъ краје движенїја линије за себе задржао, и могао бы

нась съ нѣговыемъ саюженымъ силама предварити и надбити, слѣдовательно послѣднимъ овымъ путемъ не бы никакъ до главне наше у овомъ нашемъ положа необходимо нуждне цѣли доснѣти могли.

Почемъ въ даѣле заключено было, да войска изъ далека напредъ ступа, ніе она предъ очима само ту цѣль имала, да нападати, како што въ обште мыслило се, него и да ее бранити може у случаю, да не бы у станю была, непріятеля надбити, или, да не бы могла на предъ ступати. Изъ далѣ на непріятеля поѣхі, савѣтовало въ далѣ и то обстоятелство, што бы се тако положай непріятеля болѣ изслѣдти, и све нѣгове околности испытати могле, почемъ у овой бунтовной земли, никаквогъ уводу войска наша добити ніе могла. Прва и главна цѣль движенія наше войске была е, да шіемонтезку войску одъ Вероне удали, друга, да обыѣ све пѣне обкопе линіомъ рѣке Минціо дигнуте, почемъ бы морала прве обкопе на краю десногъ крыла, како на найслабиой точки прородерати, а трећа главна цѣль была е, непріятеля туки, или у противномъ случаю, и за леђа обезбѣжени, слободно уступати, и тако непріятелю благовремено умаѣти — съ другимъ речма, трећа главна цѣль движенія наше войске къ Мантави была е, непріятеля обманути, ако га туки не бы могла.

Почемъ въ Фелдмаршалъ рѣшио се био, да съ дольне Минцие на непріятеля нападателно ступа, разложію въ предтечно цѣлокупни войску нѣгову на три воена тѣла, т. е. на I. II. и резервио воено тѣло, а већа чашть войске ФЦМ. Нужана, заостала е као посада у Верони, да се међутымъ и одмори, почемъ въ далекій путь одъ Изонца до Етша мѣрила была.

Войска въ 27. у вече кренула се изъ Вероне у три колоние, ступала въ целу ноћь и целый данъ другій до Мантаве, гди е тай данъ у вече одъ наглогъ ступанія умориа, во и пакъ на бой готова стигла была. У то доба заповѣдіо въ био Радецкій, да бригада одѣленія Лихновскогъ подъ полковникомъ Цобель 28. съ леве стране на непріятеля одъ Гарде и Бордоліна привидно

напада, да бы съ тымъ непріятеля заварао, и ступанѣ
войске на Мантаву одъ нѣга утаю.

Съ овымъ ступанѣмъ подало въ се Фелдмаршаллу, да з бойне силе нѣгове на краю десногъ крыла непріятельскогъ поставіо, да въ 29. подъ заштитомъ тврдынъ Мантаве, коя въ войску съ леђа закланяла, рѣку Минцию прешао, и да е на овай начинъ све непріятельске обкопе, кое въ шесть неделя дана и на левой и на десной обали подизао, обишао, и съ тымъ еваку опасность, коя бы војецы нѣговой отуда претила, одклоніо.

Но да бы непріятелю са свимъ у ребаръ доћи, и съ войскомъ у равницу провући се могао, дао въ Радецкій једну часть посаде Мантавске на полѣ извести, и съ ньомъ на обкопану линію непріятельску кодт Куртатоне ударити и заузети, и съ тымъ натерати непріятеля, или да остави линію рѣке Минцио или да прими битку одъ нѣга; оба ова случаја, кадъ бы срећко за рукомъ испала, могла бы Пешкіјру одсадити.

Трудный задатакъ овай наша въ войска славио рѣшила башъ у очи имен-дана нашегъ многолюблѣногъ Монарха. За три сата люто борећи се, заузела въ он-линије кодт Куртатоне. Наши су заробили 2,000 момака непріятельски, између кои было въ 4 штабалина чиновника, и једанъ баталјонъ Неаполитанаца, освоили су 1 топова, 5 кола са цебаномъ и једну заставу. Плодови овогъ страховитогъ дана, были су осимъ речене добити, јоштъ и ове користи, што су наши могли слободнѣ у равнице са стране и иза леђа непріятелю укоби пѣти.

I Воено тѣло кренуло въ се 30. ујутру преко Ривалте, Сетте Фратти и Сакке на Гојто, резервио тѣло тымъ истымъ путемъ съ нѣговимъ конничествомъ и топничествомъ до Ривалте, гдје въ на далѣ опредѣленіе чекало, а II воено тѣло спунало въ изъ Кастиљушю преко Родіго у Церезару. Расположеніе ово, кое въ снагу оба воена тѣла поделило было, говори ясно за цѣль нѣговогъ движенія.

Фелдмаршалъ ніе быво у намъри, у тай данъ съ непріятелъмъ огледати ее, и у осбильну битку упуштати ее, иначе бы онъ оба воена тѣла у скуни држао: — него въ са развоенъмъ ступанъмъ ишао, да равницу промотри и испыта, и да ступанъмъ овымъ у десну страну, непріятеля натера, да линю рѣке Минціо остави, на кое въ особито II воено тѣло смѣрало. И воено тѣло сразило въ се съ непріятелъмъ кодъ Гоіто, кое мѣсто въ яко утврђено и съ тешки топови снабдѣвено было; сраженіе было въ жестоко и траяло въ одъ $3\frac{1}{2}$ сата после полдне до мркле ноћи; но обе стране остале свака на свомъ мѣсту бойномъ, обе држаше свой положай, кои су одма юштъ у почетку битке заузеле быле. Непріятель въ собственъмъ иѣговыемъ извѣстіяма у битки овой имао 18—20.000 момака, а борећа се сила I военогъ тѣла ніе више бројала у овай данъ, него 12.000 момака.

У овомъ упорномъ и ватреномъ сраженію кодъ Гоіто развіо въ непріятель до 31. уютру сву силу иѣгову, и тако въ цѣлъ проматрана и испытавана равнице, кою въ Фелдмаршалъ себи поставio быво, савршено постигнута. Затимъ въ заповедіо онъ, да се II воено тѣло 31 уютру на друмъ Каастеллужіе повуче ближе првомъ тѣлу, како би се сва войска саединити могла а резервно тѣло међу тымъ е и за леђа оба прва, до Ривалте разтуршило се. Почемъ въ овако наша войска поставила се была, ніе могао непріятель више на ударанъ ни мислити, ни једну стопу више одъ задобиене земље ніе могао освојити.

31. уполдне пала въ яка киша, која въ 2 и 3 Юнаја непрестано потокомъ проливала се тако, да въ у тамошњимъ низкимъ и подводнимъ предѣлами рѣке По' и Минције свако саобраштенъ прекинути се морало, и свакија часъ въ мыслило се, да ће се операције отложити. 2. уютру добио въ Фелдмаршалъ вѣсть, да въ тврднија Пешкија пала, а 3. въ извѣштенъ быво о бечкимъ догађајима одъ 26. Маја, и о раздражености духова, кое въ већь са народнымъ безвластіемъ граничило. Изъ овогъ въ

виђао онъ сломљену снагу вишегъ надлежателства, а съ тимъ и не маловажне за војску и његову посљедице, да у случају падења, као и у случају побједе, неће моћи допунити и оснажити силу ону, коя му је и у једномъ и у другомъ случају одъ преке нужде била.

Све ове настушише околности измѣрио је Фелдмаршалъ у дубљини и његовогъ, за отечество и његово, за благо војске и његове тако што људи чувствујућегъ, дубоко ранбногъ срдца. Како је било ово за вѣрио одданогъ служитеља Цара и његовогъ — за тако што људи прилежели отечества и његовогъ — магновенje, кадъ је храбру но слабију војску и његову ирошивъ грди силие непрјатељске на коцку мешао, кадъ је Монархија, — престолъ — и мложество чесиши и мирни саграђена државе у опасности схвјало и кадъ је оно на скорашију подпору, за воспостављенїју поредка жељно изгледало! И ако је овай ударъ, који су бечки догађаји војсци и ињимъ вођама нанели, у и његовимъ дјействјима већъ велики и снажанъ био, да уколико бы већији ударъ био за узбуњену и узколебану унутрашњость отечества, кадъ бы ову војску несрѣћа посвшила? Онъ бы га смртно ранio, — онъ бы рѣшишеванъ био за падење државе.

Особиљна ова посмошреніја војсковође једногъ, који је у овомъ магновенју и војникъ и државни мужъ заедно бити морао, опредѣлила су Фелдмаршалла З. на то, да је преетао био за садъ нападателно противъ непрјатеља корачати, и да је закључио да са истимъ постојнимъ и мужественимъ духомъ, са истомъ одважностју, съ којомъ је војску у смѣломъ ступашю предводио — садъ силомъ околностији принуђенъ — исти војску нагло на освоеніе Маљатчи предѣла натрагъ повуче, како ће после — стоећи на безбѣдномъ темелју — одъ догађаја будућности доцнију времена точку исчекивати, коя ће му у срећнијимъ отношенјима допустити, да војскомъ опетъ на непрјатеља ударати може. Војска је дакле иођу између З. и 4. Јуна у највећој тишини изъ положаја свои на Мантаву кренула се.

Ц. К. войска ударила в 10. на Виценцу, и почемъ в све брегове око града освоила, ищала в изъ топова унутра, храбри воиницы су барrikаде освоили, и панина в войска силомъ уговорене 11. предае, преко рѣке По кући одправљена была. И воено тѣло, две бригаде одъ 10—12.000 момака подъ заповѣдничествомъ д' Аспре' остало в у Виценцы и оддвоило в једну бригаду подъ ГМ. Симбіненъ преко Схю у Вал д' Ареа, да са- обращтенъ чува.

Назови-одѣленіе (*Qua=division*) Г. М. Кулоца кое в изъ посаде Веронске на цѣль ову опредѣлено было, кренуло в се 11. увече, за нимъ в слѣдовало I воено тѣло 12. уютру рано.

Заповѣдникъ II военогъ тѣла резерве, ФМЛ. Баронъ Велденъ, почемъ в између 3. и 6. сајузъ са Тиролскомъ преко Ампеццо устројо а 11. саобраштенъ нѣгово између Бассано и Виценце отворио био, отишао в 12. са 8,000 момака предъ Тревізо, да га на левој обали Сіле затвори. Варошъ Тревізо в 14. Јуна безусловно предала се, почемъ в ФМЛ. Велденъ ю за дванайстъ сатиј је топови рушio. Кадъ је непріятель изъ Падуе изышао, войска ФМЛ. д' Аспре' је ю поса- дила.

Обе колоније и испре јоштъ овде налазеће се резервио тѣло саединило в се кодъ тврдинје ове 13. у полдне са остаткомъ посаде Веронске, у коју тврдинју в Фелдмаршалъ за нѣгову особу јоштъ 12. у ютури напредъ дошао био. Истомъ што в уморна войска мало данула, а са казалишта градскогъ на једијутъ заори се гласъ, да знатна сила непріятельска, са справомъ за мостове, и са свима за прелазакъ рѣке потребнимъ припремама, одъ Віла Франка управо на Албареду на рѣки Етишъ ступа.

Непріятель је ударјо на најближе стојеће лево крыло аустријске войске кодъ Томбе, Томбетете и С. Луције, на кое в жестока ватра са предстражемъ слѣдовала, а међутимъ в войска на боишту пребравши се, холо съ предосећањемъ повторитељне побједе, у бойнији поредакъ

ставила се била. Бой са предњомъ войскомъ свирѣпствовао је люто. — Но почемъ је непрјатељ све јднако растећу линију противника нѣговогъ уочио био, све је мало по мало ређу и слабију ватру просипао, најпосле је пред юноштвомъ са свимъ и престао био.

Садъ је истомъ увидила аустријска војска бистро око нѣногъ почитованогъ Фелдмаршала, почемъ ји је тако брзо на обалу Етша довести могао. — Садъ је са исполнскомъ снагомъ растло у храброй војсци чувство собствене нѣне непреодолимости у биткама и у ступаню — кое — обое заедно и добро управљено — текъ срећу рата за предводитеља војске веже.

За садъ је Радецкиј, узевши мало число нѣгово у сравненије са огромномъ силомъ нѣговогъ супрника тѣшно се само у савести, што је освојешемъ најбогатији предња мљетачке области, војску нѣгову иза леђа обезбедио, и безбеднији темељ за сва будућа ратна предпрјатија нѣгова извојевао, почемъ је па жалость осећао, да ће при најточлијој жељи душе нѣгове текъ поздно на непрјатеља ударати моћи по томе, што су вредносни догађаји отечество уздрмали били.

Но тврдо и непоколебимо је остало нѣгово закључење, да отечству — ако бы га шта стало — ову земљу у цѣломъ прећашћемъ пространству, а војсци да славу задобије, у најжалостнијимъ отношењима, која нису никад је мождали и едиу вѣри у војску тако десила, да постојномъ вољомъ и непобедијомъ храбростју у дѣланю, двоглавиогъ Орла Господара и Цара нѣговогъ на прећашћи границе нѣгове области побѣдоносно однесе, и тамо задене.

25. је тврднија Палманова под једовијемъ предала се, и почемъ је посада непрјатељска оружје на еспланади положила, наша је војска тврдинију војнички посадила. Съ овомъ предајомъ добивене су не само драгоцене ратне припреме, сирћи, обсадна орудија за војску у Италији, него је и линија саобраћања съ војскомъ обезбедиена била.

Пізмонтези су 1. Юла узалудъ срећу пушами, да на десной Етиша обали изъ Ріволе у долину къ Брентано прореру, и да изъ Мадоне делла Корона у букотине горске и на стрмепе стѣне сиђу.

Една непріятельска колонна са више одъ два баталіона и 4 топа, и одъ прилике са 1/2 ешкадрона конника ступала в око полноћи преко изъ Риволи преко Инканала, и дошла в око четыръ сата ујутру на брдине Долца, где је заустављена била одъ наши предстрахја, која су у овомъ мјесту и кодъ Цеределло на деснай обали Етиша стояла и два топа имала; колонна в, почемъ су се четыръ сата изъ топова тукли, леђа дала била.

Са высине Мадонна делла Корона слазили су стрелцы у провале и у непроходиме стрмене брегове, но одбіви су били одъ воинства полка цареки ловаца, одъ другогъ баналиогъ граничарскогъ и полка Надвойводе Лудвига, кои је у Брентину и Преаббоки постављенъ био.

Наши кодъ Цеределло топови разорили су били једанъ непріятельскиј одма, чимъ су други путъ избачени били, и колонна непріятельска је, повлачећи се по долини десне обале знатанъ уштербръ у момцима претрила била. Непріятель је избаџио више одъ 300 топова на Долце и Цеределло, безъ да му је подало се, да намъ је и једногъ оштетио; ово се мора приписати заповѣднику одѣленија, капетану одъ полка великогъ Войводе Бадена, Невею, кои је войску цѣлисходно и вешто поставио био, и срећномъ случају, почемъ су две кугле у топъ нашъ удариле биле, безъ да су га повредиле и ушибите свака кугла непріятельска по наше је срећио и падала и прелетала,

Међутимъ је резервно тѣло Ф.М.Л. Барона Велденъ Мљтке одъ Етиша затворило, и многе је бродове съратомъ за Мљтке у Понтелуиго заробило. 29. Јула до-бише петъ баталіона тогъ резервногъ тѣла заповѣсть, да у Верону полазе.

Краль Албертъ стояо је са војскомъ одъ 30,000 момака између Вилла, Франке и Ровербелле, и обезбеђио је ово место са обкопы и барикадама противъ нападања наше војске.

Почемъ су наши са великимъ трудомъ крчећи себи путъ крозъ камените брегове, 4. после полдне, съ воловы полакъ осамнайстфунташке баттрје на највише брегове Монте Кастила одвукли, кои брегови надъ Хиузомъ и целомъ околиномъ Риволскомъ владају, одма су, чимъ је ватра отворила се, два непрјатељска топа заменила, и управо она два, коя су са противлежеће сиске камените стјне више брега Хиузе на наше пикете грувала, једногъ момка најмъ убијла и једногъ топчију одъ ракеттен-баттрје яко ранила.

По заповѣти Ф.М. Графа Радецкогъ прешао је Г.М. Князъ Лихтенштайнъ 14. Јула са својомъ бригадомъ рѣку По, разтерао је обсаду испредъ замка Фераре, и ослободио је храбру и његову посаду подъ юначкимъ полковникомъ Куенъ.

У највири овог кренуо је се онъ у три колоније на рѣку По. Друга и трећа колонија прешла је рѣку кодъ Окмебелло и Полоселле на бродови, које је поизналазила, и на превози одъ наши иксуши пјонера саграђени; прва колонија морала је станити се у Фікароли, почемъ није превоза никди наји могла. Понте Лаго Шкуро брањили су ињи 100 момака непрјатељски, а Франколину 200, кои су после малогъ одпора натрагъ повукли се. Безъ да је далъ извѣстјо се о писму посланика Лователмја изъ Фераре, које су два римска посланика донели били, ступао је Г.М. Князъ Лихтенштайнъ праћенъ радостнимъ ускликомъ юначке посаде, коя је једва чекала, да се ослободи, на чистину замка, где је војска са развијенимъ заставама, и веселомъ свиркомъ дефирирала, и после народну пјесму пјевала; затимъ је часъ молитве ударао и војска је устанила се. Посада у вароши 700-800 Шемонтеза, две компаније Швайцера, два папина баталиона и 400 карабинера стали су били за неколико тренука на браникъ, но на јданпутъ се сви

готово разбъгоще. Заосташе само Швайцерски карабинери и неколико панини войка.

Да бы се узаймна отнешенія између вароши и замка за будућност уредила, учинио је Г.М. Князь Лихтенштайнъ са пролегатомъ уговоръ, и отишао је 15. увече са војскомъ опетъ преко рѣке По натрагъ, почемъ је све, што му је годъ у руке пало, покретни мостъ, мале чамце у безбъдност поставио био.

Бригада Лихтенштайнъ, ступаюћи преко Ногара и Остиглје на Мантаву, напушта је била 17. кодь Казале Сашетте на непріятельску колонију, која је 9,000 момака и многе топове бројала; поради големе силе суперника повукла је се преко Остиглје и Ногаре натрагъ. Изъ овогъ посљедњегъ мјеста ударио је полковникъ Волфъ одъ Хайнау-а пешака на Каствелмаро, изъ когъ је до 1000 Пијемонтиза истерао, и много оружје и друге ратне припреме задобио.

И у Говериоли, где су три компаније бањалиста, као посада намѣштена бије, отворио је се бой, у комъ су посадници за петъ сати противъ грдије силе юначики борили се. Непріятель вије даљ дошао, но само на друмъ у Остиглју.

Г.М. Князь Лихтенштайнъ отишао је био напредъ за свою особу 17. у Мантаву, да се са тамошњимъ заповједникомъ тврдыњи посавјтује.

Прекинуто саобраћање између Мантаве и Вероне, кое је два дана трајало, опредѣлило је Фелдмаршалла Графа Радецкогъ, да съ 40.000 момака 22. на непріјатеља удари. Поради тога послало је 12.000 момака изъ Виценце у Верону. 23. ујутру у 8 сати отворио је се бой; за четвртъ сата истерали су наши непріјатељи изъ свјоја иђотови тврдији положаја, у којима је толико недеља боравио, и обратили га у бѣгство, тврдинје Риволи, Каствелново, Соммакампана и Валлеција заузели су, непріятельскогъ Генерала Монтоне и више чиновника заробили су, 6 топова једна застава и многа кола са ћебаномъ, быше знаци сјајне побјде ове.

Найсвѣтлія епоха овы дана была въ бытка кодъ Кустоцце 25. Юліа дододивша се. Овде въ рѣшителный войсководства даръ нашегъ врлогъ Маршалла у целой сияности нѣговой синуо, овде въ храбрость и издржательность наше юначке войске обѣлоданила се; еръ хотѧ въ много ячий непріятель све нове и све яче силе у битки овой развію, на войску нашу съ лица ударао, а и за леђа претіо быо, и пакъ въ она одржала брегове Кусточке, и послѣ лютогъ боя, кои въ дванайсть сати траяо, одбила въ она непріятеля къ Вілла Франки и Влалециі. Са освоеніемъ Валлециі пресечена въ была Піемонтезима повратна линія преко Пешкіере, кою въ ФМЛ Графъ Турнъ обсео быво.

И воено тѣло издржало въ 26. увече, и 27. уютру две упорие, но сийне и побѣдоносне битке кодъ Волте, а I воено и резервно тѣло остало въ и за II усередоточено, да му подпора буде. Ово су была последня сраженія, кои въ непріятельска задняка зато само отвѣрала, да брегове кодъ Волте заузме, и повратакъ главне войске да чува. Око полдне въ непріятель са свимъ къ Кремони повукао се.

Два піемонтезска Генерала и еданъ Полковникъ дошли су быви 27. у главный постой ФМЛ Барона д' Аспре, и поднашали су примиріе одъ стране ныногъ Краля, и Фелдмаршалъ віе хтео пріймити.

Затымъ въ Фелдмаршалъ са военнымъ тѣломъ у две колонне прешао рѣку Огліо кодъ Изола, Доварезе и Капето, безъ да му въ когодъ на путь стао. IV воено тѣло отиснуло въ се одъ Маркаріе преко Бощоле до Солароле. I. II. и резервно тѣло поставило въ се кодъ Гадеска и св. Амброзіо на две само миљ одъ Кремоне овамо, предъ коимъ градомъ юштъ въ непріятельска войска беравши. 30. у сраженію са предстражемъ добили су наши одъ непріятеля еданъ топъ и 4 кола цебане. Ноћу између 30. и 31. оставио въ Краль піемонтезскій Кремону, и прешао въ са својомъ войскомъ Аду кодъ Піццигетоне. Кадъ въ царска войска на Кремону ступала, дошла въ была депутација Фелдмаршалу,

и подпела му е свое подчинѣніе. У вароши овой затекли су наши петь топова и многе припреме у рани и смоку, више кола са войничкимъ одѣломъ и цыпела ма патоварены.

Ф.М. Радецкій оставило е едину бригаду овде као посаду, самъ е пакъ са иѣгови 4 воены тѣла ступао даль на Адду. Са свію страна врвіо е народъ предъ иѣга, радостно поздравляюћи га и изъ грла викаюћи му: „*Evviva il nostro liberatore!*“ („Живіо нашъ ослободитель“).

Несматраюћи на велика затруженія и прекомѣрну жестоку врућину месеца Августа, кадъ сунце обычно пече, войска наша была е и одушевлѣна и радостна, и живо е непріятеля гонила.

Фелдмаршалль е 2. у полдне са I. II. и резервнымъ тѣломъ кодъ Формигаре, а са IV кодъ Кротте' Адда, Адду пребродіо, непріятельску войску на десной обали раstерао, тврдиню Піцціgetону и двогубу моста главу на Адди са обе стране обишао, на кое е непріятель тамошній мостъ разкинуо и тврдиню оставило; наша е войска тврдиню одма посадила. Карлъ Албертъ бѣгао е на Піаченцу и на Лоди натрагъ.

Ф.М. Радецкій заповѣдіо е другій данъ да IV воено тѣло напредъ ступа до рѣке По на спрамъ Піаченце, са I и II военными тѣломъ на друмъ Павіе до Ламбре да се иде, а резервио тѣло поставіо е за помоћь IV тѣлу кодъ Казалпустерленго. Єдно посмотритељно тѣло изаслано е было на друмъ Павіе, да се поуздавно извѣсти о повратной линіи непріятеля.

После неколико сраженія са преднякомъ Фелдмаршалль е 2. Лоди посадіо и свой главный постой у томъ мѣсту узео. Непріятельско воено тѣло, кое е е по свой прилицы намѣру имало, да Миланово брани, отишло е на Павію натрагъ.

Фелдмаршалль е 3. Енглескогъ посланика у Туріну, Mr. Аберкромбій у Лоди прійміо, и съ нимъ е уобщте разговарао се о условіяма, подъ коима ће се примиріе заключити моћи.

4. креную е се Ф.М. Радецкій изъ Лоди, и са I и II резервныимъ тѣломъ дошао е быво до С. Донате предъ Миланово. Напредъ одъ овогъ мѣста отворио е се одма бой са піемонтескомъ войскомъ, коя е предъ Милановомъ поставлена была. I воено тѣло задржало въ непріятеля съ лица donde, докле годъ ніє иѣгова леви крыла бригада подъ Г.М. Графомъ Клемъ непріятелю у леву, а II воено тѣло у десну страну дошло; садъ е непріятель надбіенъ и до подъ same зыднє тврдынъ гонѣнь быво.

Почемъ е Фелдмаршалъ одъ IV военогъ тѣла извѣстіе добіо, да е Павіа средствомъ иѣму представише депутатіе предала се, и, да е непріятель мостъ на рѣки По кодъ Мецдана Корте скинуо, дао е IV военомъ тѣлу заповѣсть, да оставилши соразмѣрну посаду у Павіи, непріятеля преко Абіатеграско на друмъ Магенте гони, да га біе; у случаю пакъ, да бы непріятель рѣку Тіцыно пребродіо, да на Миланово и за леђа удари.

Но упочета преговаранія прекинуше 5. непріятельства.

6. уютру пре полдне добіо е Фелдмаршалъ у Сан. Донати писмо одъ Подесте Бассій у Миланову, кое намъ ясно показує, какво е станъ стварій у овомъ великому граду было; садржай писма овай е:

„Господинъ Маршалъ! Я Васъ неодступно молимъ, да ускорите што пре съ ц. к. войскомъ у Миланово, почемъ е пукъ време ово, како войске у вароши нема, на свою користь употребіо, свуда и на свакомъ мѣсту изступленія чини, коя лагко и найяднія слѣдства имати могу. Я имамъ честь, увѣрити Васъ, да е цела варошъ, изувымаючи ово неколико злочинаца, мирна, и да е готова, царску войску пристойно дочекати. Я умолявамъ Ваше Превосходителство, да ову мою отложенія нетріеѹ молбу сердечно саслушате, и увѣренъ могъ найдублѣгъ высокопочитанія пріймите.“

Мало часъ затымъ слѣдовало и друго юштъ хитніе писмо, у комъ е молило се и искало едно одѣ-

леніс конника, почемъ се бояти се было, да ће свети-
на па явне кассе напасти и развући ий.

Извѣстие ФМ. Графа Радецкогъ изъ Милано-
ва одъ 6. Августа гласи: „Градъ Миланово нашъ є;
онъ въ милости Нѣг. Величества Цара предао се, и я
самъ данае у полдне съ мои храбры воиници у нѣга
ушао. Піемонтезка войска градъ є овай поћасъ оста-
вила, и она є по учинѣнію ючеръ опетъ съ ньомъ и
съ градомъ уговору, до сутра на вечеръ преко Тицы-
но, съдователно, изванъ граница царске области оти-
ћи морала.“

Войска є пре двѣ недель дана изъ Вероне на не-
пріятеля ударati почела, она є за време ово кодъ
Соммакампане, Кустоцие, Волте, Кремо-
не, Піццыгетоне и два дана предъ Милано-
вомъ побѣдоносне битке и сраженія развѣйла, и садъ
є у четриайстый данъ постала она господаромъ Лом-
бардіскогъ главногъ града; войска мысли, да є съ о-
вымъ дужность свою за свогъ любљиогъ цара и за
мило отечество вѣрно испунила, почемъ ни единогъ не-
пріятеля на Ломбардійской земли више нема.“

9. Августа заключіо се Фелдмаршалъ Графъ Раде-
цкій є кралѣмъ одъ Піемонта примиріе на шесть
неделя дана; усльдъ изложены ту седамъ чланкова, и-
маю се тврдыни Пешкіера, Рокка д'Анфо и Озоппо,
као и државе Модена, Парма и Піаченца са свимъ бра-
нителнимъ припремама за три дана после обнародования
овогъ уговора одъ Сардинскѣ и съ ньомъ сајжене
войске очистити.

Овай уговоръ простирає се и на градъ Млѣтке,
и Млѣтаку суву область. По овоме требало се, да су
бойне силе и на води и на суву изышле изъ градова
тврдиня и пристаништа, кое на жалостъ учинено ніе
было, хотя въ рокъ примирія дванутъ продуженъ быо.

Тврдни Озоппо предала се текъ 14. Октовриа
помчъ се ту лежеће село у пра' и пепео обраћено было.

Фелдмаршалъ є послao военомъ Попечительству
десетъ застава, кое є наша побѣдоносна войска у

Италии одъ непріятеля освоила была, одъ овы застава была в една пашине крестоносне (Crociati) войске, а остале све піемонтесксе.

Побѣде храбре аустрійске войске узбудиле су у свима народима велико удивленіе. Са свю страна в седомъ войсковоји и юначкой войсцы пуня признателность одана была, едни само народни заступници на државномъ Сабору у Бечу признателность ту одрекоше аустрійскимъ сыновма. Но войска и нѣнъ вођа у савѣсти нынни докончаны юначки дѣла надъ свакомъ похваломъ и хваломъ узвышени стое, вѣри ныниномъ цару, вѣри нынай грађанской дужности; и одъ садъ ће она храбро стояти у свакой опасности, коя бы отечеству буди съ кое стране претила; они ће границе Аустріе противъ свакогъ непріятеля чувати, славу и честь отечества свагда у цѣлости одржати знати, и у савѣсти, да су дужность свою спрама престола и државе испунили, наћеду признателность.

Достойномъ войсковоји тако храбре войске ніе ни одъ нѣговогъ Монарха признателность изостала.

Нѣгово Величество, Фердинандъ Добрый, по добивеномъ извѣстію о свѣтлымъ юначкимъ дѣлами кодъ Соммакампани и Кустоце, одиуетіо в подъ 28. месеца Јуліа, свевысочайше ручно писмо на Фелдмаршалла Графа Радецкогъ:

„Любезный Графъ Радецкий! Свѣтле побѣде кодъ Соммакампани и Кустоце Мене су удивлениемъ и радостію преиспуниле. Я мыслимъ, да моїй храброй войсцы у Италии немогу већегъ сведочанства Мое признателности дати, него кадъ Я славедостойномъ войсковоји удѣлюемъ великий крстъ Могъ войничкогъ Мари-Терези-Ордена, когъ знаменія Я вамъ съ овымъ преко могъ Подполковника Графа Кренневіlle шалѣмъ.“

„Да бы овой найвишій знакъ чести войничке храбре преи ваше юштъ много година красио, и да бы дѣла ваша аустрійской войсцы за образацъ служила!“

И царъ Русie Николай, братъ вѣрногъ саюзника Аустріе у времена ослобођеня Немачке одъ тућегъ ига,

бодрый и искусный Посмотритель и Наградитель свію отличны дѣла, одма, чимъ є о побѣдама Графа Радецкого гъ извѣстіо се, послао му є мимо собственоручногъ писма изъ Петрограда одъ 19. Августа, знаменія найотличніегъ Ордена Руссіе, кои по уставима са аустрийскими войничкимъ-Маріе-Терезіе-Орденомъ на равномъ степену стои. Ручно писмо гласи;

„Почемъ смо Мы непресѣчнымъ вниманіемъ пратили движенія войске, коя є за одриканѣ законногъ права вашегъ Монарха, вашемъ врховномъ войскозаповѣдничству воверена была, сазнавши садъ за сяне оне побѣде, кое сте вы кодъ Соммакампаи и Кустоцце задобили, нашли смо Мы за праведно, да вась кавалѣромъ првогъ степена Ордена светогъ великомученика и побѣдоносца Георгіа наименуемо, когъ знаменія Мы вамъ настоечимъ шалѣмо. Желѣни Мы пайвишимъ овымъ царства Нашегъ отлічіемъ, ново сведочанство Наше найотмѣніе признателности, вашымъ многогодишнимъ славе пунінымъ, тако свѣтлы юначки дѣлы означеніемъ услугама дати, оставо Мы вама за свагда благопаклони.“

Са улазекомъ у Миланово свршуюмо описание шестдесетъ-и-четыригодишнѣ войничке службе нашегъ обще и тако высокопочитованогъ Маршалла. Мы смо се потрудили, сходно нашемъ обѣꙗнию, да изъ аутентически извора црпльну повѣстницу, вѣрно и истинито напишемо, и радо признаемо опеть, да многа и многа недостаю, коя бы се додати могла, кадъ бы нуждна къ томе средства у рукама имали: мы сметвуемо за истину и подлинность овде изложены дѣла, сметвуемо за похвале заслужене, кое є нашъ великий войсковођа крозъ све степене нѣговогъ достоинства уживао, ако и све ово и едину само сачини гранчицу у лавровомъ вѣнцу, кои в Радецкій као признателность нѣговогъ дѣйствованіи себи сплео.

Графъ Радецкій ступіо є год. 1797 у бракъ са Графицомъ Францишкомъ Штрассолдо-Графенбергъ. Одъ пять нѣговы сынова, кои су сви у войски служи-

ли, и одъ три любовидостойни кѣрій, само му седанъ сынъ живъ, Графъ Теодоръ, маіоръ кодъ I бана ногъ граничарско-пешачкогъ полка, и една кѣи Графица Фридрика, у супружеству Графица Венкхаймъ.

Неограничена любовь и приврженость къ царскому дому, преувыщена храбрость, ладнокрвность и издржательность у опасностима на боишту, разборитость и савѣтность у савѣту, право юначко чувство скончано съ дружелюбiemъ и умѣшностию у поведенію, два свойства коя му сердца свію съ коима се саобраштава, на првый погледъ задобіяю Радецкій с заедно и войсковою и дипломатъ.

,Нѣговыимъ чертежима вѣранъ, у издржательномъ стриѣнію и умѣрености свагда самъ себи раванъ, знаю в онъ са рѣдкимъ себе самогъ пожертвованъмъ, огнѣвітость нарави нѣгове утишати, и ако є кадъ и кадъ на мѣсту войничкогъ уиражженія одъ овогъ и одступію, на боишту какъ ништа га не могло одъ нѣгове ладнокрвности одвратити. Нѣгова храбрость, изузимающи млађане смѣлости у подчинѣной служби, свагда с скончана была са разлогомъ, разлагао в ячину нѣгове войске, разлагао в потребе пыне, добро в очи отварао, кадъ ће се опасности изложити, кадъ ли одъ ће уклонити се.

Онъ с быво вешть и искусанъ у овой струки ратне умѣтности, у правой и единой способности, войсковоје, коя га одъ воиника вештествено разликуе. Еднако срећна како душевна, тако тѣлесна дароваша учнила су Ласци великимъ мужемъ; но онъ є самъ по найвише сва та дароваша нѣгова равио био.“ Тако живоописацъ маршалла Ласци; а мы смо одма у почетку юшть у првой глави потврђивали да се описание ово и на нашегъ Маршалла пренети може. Драгай Читатель искака изволи самъ рѣшити, есмо ли се мы у томъ преварили.

Графъ Радецкій е иреко тога, притяжавающи скрозь проруїй оштрый погледъ, юшть и изрядный човекопознаватель, кои се у сѹђеню и пресуђиванию способності оны людій, кои му се приближаваю, ред-

ко вара. Строгъ у служби, неће одъ подчинѣни нѣгови ишита више, нежели и самъ што є готовъ учинити, подчинѣне нѣгове у свакой прилици примѣромъ савѣстногъ испунивава дужностій на подражаніе ономинѣ съ једне, съ друге пакъ стране, човеческимъ поступкомъ, благостію и правдолюбіемъ као и дѣлоснажнимъ доказателствомъ, да є нѣму пре свега до тога стало, да благо човека осиуе, знао є онъ любовь свю оны освоити, кои су нѣму као учителю и вођи съ почитаніемъ и цуннимъ повѣренѣмъ одани были. Онъ є доброхотији отацъ, они нѣгови честити сынови.

Срећанъ є владѣтель, кои такове одважне и искусне војсковође на својој страни има, кои су наилепшији украсъ круне нѣгове; двајушъ срећна є она држава, којој тако храбра и юначка војска у време опасности прошивъ свакогъ сполашишвъ и унущрашнвъ непријатеља, као штеда стѣна на служби готова стои.

